

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра іноземних мов

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять для студентів

Навчальна дисципліна «Латинська мова»

Курс: I.

Факультет: стоматологічний

Одеса - 2020

Латинська мова та медична термінологія: методичні вказівки до практичних занять студентів I курсу (Спеціальність – 221 «Стоматологія») / упоряд. Нетребчук Л. М., Толкачова Н.Д., Скуратова Т.Ф. – Одеса : ОНМедУ, 2020. – 132 с.

Затверджено на методичній нараді кафедри 27.08.2020 р. Протокол № 1

Методичні вказівки містять тематичний план практичних занять з курсу латинської мови; перелік навичок, якими повинен володіти студент; короткий огляд теоретичного матеріалу, основні практичні завдання та рекомендації до їх виконання; орієнтуючу карту щодо самостійної роботи з літератури; контрольні питання. Вони допоможуть студентам I курсу стоматологічного факультету у вивченні курсу латинської мови, націливши їхню увагу на найважливіші моменти у граматичному та лексичному матеріалі.

Зміст

Тема 1.	Латинський алфавіт. Коротка історія розвитку латинської мови. Вимова голосних та приголосних. Дифтонги та диграфи. Буквосполучення	5
Тема 2.	Довгота та короткість голосних. Наголос. Особливості наголосу у словах грецького походження	10
Тема 3.	Іменник. Граматичні категорії іменника. Словникова форма. Визначення основи та роду. Відміни іменників. Структура анатомо-гістологічних термінів. Види означень. Неузгоджене означення.....	15
Тема 4.	Прикметник. Граматичні категорії прикметника. Дві групи прикметників. Відмінювання прикметників. Алгоритм узгодження прикметника з іменником.....	22
Тема 5.	Морфологічна і синтаксична структура дво- і кількаслівного анатомічного терміна з різними типами означень.....	28
Тема 6.	Ступені порівняння прикметників. Прикметники вищого ступеню. Ступені порівняння, утворені від різних основ. Неповні ступені порівняння. Відмінювання прикметників у вищому ступені. Узгодження прикметників вищого ступеню з іменниками.....	33
Тема 7.	Найвищий ступінь прикметників. Узгодження прикметників найвищого ступеня з іменниками.	38
Тема 8.	<i>Jusjurandum</i> . Іменники III відміни. Типи відмінювання іменників III відміни. Характерні ознаки іменників чоловічого роду. Винятки з правила про рід. Назви м'язів.....	42
Тема 9.	Іменники III відміни жіночого роду. Винятки з правила про рід. Суфікси іменників жіночого роду.....	47
Тема 10.	Іменники III відміни середнього роду. Винятки з правила про рід. Узгодження прикметників з іменниками середнього роду.....	52
Тема 11.	Називний відмінок множини іменників та прикметників.....	57
Тема 12.	Родовий відмінок множини іменників та прикметників.....	62
Тема 13.	Переклад анатомічних термінів в однині та множині. Систематизація вивчення змістового розділу 3.....	68
Тема 14.	<i>Афоризми</i> . Структура клінічних термінів. Греко-латинські дублетні позначення органів, частин тіла.....	72
Тема 15.	Греко-латинські дублетні позначення органів, тканин; терміноелементи, що означають патологічні відхилення органів, види оперативних втручань. Суфікси в клінічній термінології.....	76

Тема 16. Утворення клінічних термінів за допомогою префіксів. Частотні грецько-латинські префікси.....	80
Тема 17. Греко-латинські дублетні позначення органів, частин тіла, тканини, секретів, статі, віку.....	85
Тема 18. Терміноелементи, які означають різні фізичні якості, відношення та інші ознаки.....	88
Тема 19. Переклад діагнозів основних розділів медицини. Систематизація вивчення змістового розділу 4.....	91
Тема 20. <i>Gaudeamus</i> . Номенклатура лікарських засобів. Лікарські форми. Структура фармацевтичного терміна.....	96
Тема 21. Дієслово. Граматичні категорії. Наказовий та умовний спосіб. Основні рецептурні формулювання. Дієслово “ <i>fiо, fieri</i> ”.....	101
Тема 22. <i>Ass. et Abl.</i> у рецептах. Прийменник. Прийменники у стандартних рецептурних виразах.....	108
Тема 23. Структура рецепта. Правила оформлення латинської частини рецепта. Вживання <i>Accusativus</i> при виписуванні таблеток, супозиторій та плівок.....	113
Тема 24. Назви хімічних елементів, оксидів, кислот.	119
Тема 25. Назви солей.....	124
Тема 26. Найважливіші рецептурні скорочення. Систематизація та узагальнення вивчення змістового розділу 5.....	129

1.Тема практичного заняття № 1: «Латинський алфавіт. Коротка історія розвитку латинської мови. Вимова голосних та приголосних. Дифтонги та диграфи. Буквосполучення» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у виробленні навичок правильної вимови голосних та приголосних звуків, буквосполучень, дифтонгів та диграфів, правильної постановки наголосу, дотримувannya довготи та короткості голосних, що сприяє оволодінню новою мовою - професійною мовою лікаря.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: засвоїти латинський алфавіт, виробити вміння та навички правильно вимовляти голосні та приголосні звуки, буквосполучення, дифтонги та диграфи; навчитися правильно читати, використовуючи вимоги правильної постановки наголосу, дотримуючись правил довготи та короткості складів.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- латинський алфавіт, правила вимови голосних та приголосних звуків, буквосполучень, дифтонгів та диграфів;
- особливості вимови голосних та приголосних звуків, подвійні варіанти вимови літер, буквосполучень у словах латинського і грецького походження;
- лексичний мінімум.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- правильно вимовляти голосні та приголосні звуки, буквосполучення, дифтонги та диграфи, букви та буквосполучення в словах грецького походження;
- читати окремі терміни, використовуючи вимоги до правильної вимови голосних та приголосних звуків, буквосполучень, дифтонгів та диграфів;
- писати латинськими буквами слова, подані в транскрипції.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Алфавіт. Правила вимови голосних, приголосних звуків, буквосполучень. Правила постановки наголосу в словах власне українського походження, особливості наголосу у запозичених словах	Правильно вимовляти голосні та приголосні звуки, буквосполучення. Правильно читати, використовуючи вимоги правильної постановки наголосу в словах власне українського та іншомовного походження

2.	Наступні дисципліни 1. Анатомія 2. Гістологія	Подвійні варіанти вимови деяких літер, буквосполучень у словах латинського і грецького походження. Вимова анатомічних назв.	Читати окремі терміни, використовуючи вимоги до правильної вимови голосних та приголосних звуків, довготи та короткості складів
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	Правила вимови.	Читати латинські слова. Знаходити в українській мові похідні слова від латинських.

5. Зміст теми:

- Латинський алфавіт;
- Поняття про дифтонги та диграфи;
- Правила читання буквосполучень

У латинському алфавіті 25 букв

В латинській мові звуки діляться на голосні та приголосні. Голосним звукам відповідають букви: a, e, i, o, u, y. Приголосним звукам відповідають букви: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z.

Вимова голосних звуків:		
<i>Буква</i>	<i>Вимова</i>	<i>Приклад</i>
A	[a]	axis (аксіс) - 2-й шийний хребець
E	[e]	vertebra (вертебра) - хребець
O	[o]	os (ос) - кістка
U	[u]	tumor (тумор) - пухлина
I	[i] [й] між голосними на початку слова і перед голосними	tinctura (тінктура) - настоянка ieiunum (йеюnum) - порожня кишка maior (майор) - великий
Y	[i] в словах грецького походження	tympanum (тімпанум) - барабан
Вимова приголосних звуків:		
C	[ц] перед голосними e, i, y, ae, oe [к] перед голосними a, o, u; перед приголосними звуками; в кінці слова.	cellula (целюля) – клітина cito (ціто) - швидко caecum (цекум) - сліпа кишка caput (капут) - голова collum (колюм) - шия clavicula (клявікуля) - ключиця lact (ляк) - молоко
H	Як українське [г] у слові «гай»	homo (гомо) - людина haematoma (гематома) - кров`яна пухлина
K	[к] у словах нелатинського походження	kalium (каліум) - калій
L	[ль]	lumbalis (люмбаліс) - поперековий
S SS	[с] [з] - між голосними	sal (саль) – сіль fissura (фісура) - щілина basis (базіс) – основа

	а також голосними [m, n]	organismus (організмус) – організм
X	[кс] [кз] між голосними	cortex (кортекс)- кора radix (радікс)- корінь exitus (екзітус) - кінець
Z	[з] у словах грецького походження [ц] у латинізованих словах	zygoma (зігома)- вилиця Zincum (цинкум)- цинк

Дифтонги

Дифтонгом називається сполучення двох голосних букв в одному складі. Воно може вимовлятися як один звук (монофтонг), або як два звуки (дифтонг).

В латинській мові виділяють чотири дифтонга, які вимовляються таким чином:

Буквосполучення	Вимова	Приклад
ae	[e]	diæta (дієта) - дієта
oe	[e]	oedema (едема) - набряк
eu	[eў]	pneumonia (пнеўмонія) - запалення легень
au	[aў]	trauma (траўма) – травма

Якщо буквосполучення ae та oe не є дифтонгами, тобто голосні в них відносяться до різних складів, то над буквою e ставляться дві крапки – ð. В таких випадках ці буквосполучення вимовляються як [ae] та [oe]: Aloë (алоє), aër (повітря).

Диграфи

Буквосполучення	Вимова	Приклад
ch	[x]	concha (конха) – раковина
ph	[ф]	pharynx (фарінкс) - глотка
rh	[p]	Rheum (реум) – ревеня
th	[т]	therapia (терапія) - лікування

Буквосполучення

Буквосполучення	Вимова	Приклад
Qu	[кв]	squama (сквама) - луска
Ngu	[нгв] перед голосними [нгу] перед приголосними	unguentum (унгвентум) - мазь angulus (ангулюс) – кут
Ti	[ці] перед голосними після s, x завжди [ті]	substantia (субстанція) – речовина ostium (остіум) - отвір

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа № 1. Прочитайте:

1. aegrotus, 2. diæta, 3. gangraena, 4. oedema, 5. Foeniculum, 6. aër. 7. Aloë, 8. dyspnoë, 9. aurum, 10. trauma.

Вправа № 2. Прочитайте, зверніть увагу на вимову букви «с»:

1. caput, 2. costa, 3. cutis, 4. crisis, 5. lac, 6. cito, 7. corpus, 8. Crataegus, 9. cytologia.

Вправа № 3. Прочитайте, поясніть правила читання диграфів:

1. chole, 2. Phenolum, 3. rhachitis, 4. therapia. 5. ischiadicus. 6. Chloroformium, 7. Rheum.

Еталони відповідей:

Вправа № 1

1. еротус, 2. дієта, 3. гангрена. 4. едема, 5. фенікулюм, 6. аер, 7. алое, 8. діспное, 9. аврум, 10. травма.

Вправа № 2

1. капут, 2. коста, 3. кутіс, 4. крізіс. 5. ляк. 6. ціто, 7. корпус, 8. кратегус, 9. цітольогія.

Вправа № 3

1. холе, 2. фенолюм, 3. рахітіс, 4. терапія, 5. ісхіадікус (або ішіадікус), 6. хлороформіум, 7. реум.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с

- додаткова:

1. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.
2. Беляєва О. М. Латинсько-український тлумачний словник клінічних термінів / О. М. Беляєва. – К. : ВСВ «Медицина», 2016. – 224 с.
3. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Прочитати вголос слова, дотримуючись правил вимови дифтонгів, диграфів.	Octoestrolum – oe-[e] Chamomilla – ch - -[x] Althaea – th --[t]; ae --[e]	Octoestrolum – октестролюм; Chamomilla – хамомілля; Althaea – альтеа.
2.	Прочитати вголос слова, дотримуючись правил вимови буквосполучень.	lingua – [нгв] перед голосним lingula – [нгу] перед приголосним eminentia – [ці] перед голосним	lingua - лінгва lingula - лінгуля eminentia – еміненція

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Скільки букв у латинському алфавіті?
2. Яка буква вживається тільки у словах грецького походження?
3. Що таке дифтонг, диграф? Назвіть і вимовте їх.
4. Як вимовляються приголосні, буквосполучення?

Б. Тести для самоконтролю:

1) тести з теми №1.

2) завдання для самоконтролю початкового рівня знань:

1. Написати 15 слів грецького походження;
2. Виписати із вправ 10 слів з літерою “у”;
3. Виписати із словника по 2 слова на кожне буквосполучення;
4. Виписати по 2 приклади на кожний дифтонг.

8. Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- запам'ятати назви та правопис букв латинського алфавіту;
- навчитися читати правильно медичні терміни.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- вивчити правила вимови дифтонгів, диграфів, голосних та приголосних словах латинського та грецького походження;
- прочитати слова, використавши вимоги правил вимови букв, буквосполучень;

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця «Латинський алфавіт»;

10.1 Тести за темою №1, тести ректорського контролю.

11. Тема наступного заняття:

«Довгота та короткість голосних. Наголос. Особливості наголосу у словах грецького походження»

1. Тема практичного заняття № 2: «Довгота та короткість голосних. Наголос. Особливості наголосу у словах грецького походження» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у виробленні навичок правильної вимови медичних термінів, правильної постановки наголосу, дотримувannya довготи та короткості голосних, що сприяє оволодінню новою мовою - професійною мовою лікаря.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: засвоїти правила довготи та короткості голосних; навчитися правильно читати, використовуючи правила постановки наголосу.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- Правила визначення довготи і короткості складів.
- На який склад може падати наголос у латинських словах.
- Коли наголос ставиться на другий склад від кінця слова.
- Коли наголос ставиться на третій склад.
- Коли наголос ставиться на перший склад від кінця слова.
- Суфікси, які містять довгий голосний.
- Суфікси, які містять короткий голосний.
- Основні терміни, в яких другий склад від кінця слова є довгий або короткий.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- Визначити кількість складів у слові.
- Визначити довготу і короткість другого складу від кінця слова.
- Ставити наголос у трискладових і багатоскладових словах.
- Пояснити наголос у таких медичних термінах, як *therapia*, *roentgenographia*, *anatomia*, *biologia* тощо.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Правила вимови голосних, приголосних звуків, буквосполучень. Правила постановки наголосу в словах власне українського походження, особливості наголосу у запозичених словах	Правильно вимовляти голосні та приголосні звуки, буквосполучення. Правильно читати, використовуючи вимоги правильної постановки наголосу в словах власне українського та іншомовного походження

2.	Наступні дисципліни 1. Анатомія 2. Гістологія	Подвійні варіанти вимови деяких літер, буквосполучень у словах латинського і грецького походження. Вимова анатомічних назв.	Читати окремі терміни, використовуючи вимоги до правильної вимови голосних та приголосних звуків, довготи та короткості складів
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	Правила вимови.	Читати латинські слова. Знаходити в українській мові похідні слова від латинських.

5. Зміст теми:

В латинській мові склади бувають довгими та короткими.

Склад довгий, якщо в ньому є довгий голосний, і короткий, якщо голосний у ньому короткий. Довгі голосні позначаються на письмі знаком довготи (ē) короткі – знаком короткості (ĕ).

Від характеру передостаннього складу залежить наголос у слові.

1. Наголос ніколи не ставиться на останньому складі. Тому в двоскладових словах наголос завжди стоїть на першому складі:

costa [кóста] - ребро

fructus [фруктус] - плід

homo [гóмо] – людина

2. У багатоскладових словах наголос ставиться на другому складі з кінця, якщо він довгий, або на третьому з кінця, якщо передостанній короткий.

Довгота та короткість голосних визначається такими правилами:

I. 1. Голосний буде **коротким**, якщо він стоїть:

а) перед іншим голосним:

tibia [тібіа] – великогомілкова кістка

folium [фóліум] - лист

б) перед буквою **h**:

extrahō [ékстраго] – я виготовляю витяжку (екстракт)

в) перед диграфами **ch, ph, th, rh**:

(ductus) choledōchus [холе'дохус] – загальна жовчна (протока)

2. Якщо він входить до складу суфіксів іменників **-īd-, -ōl-, -ūl-** або суфіксів прикметників **-īc-, -īd-**

hydrochlorīdum [гідрохлорідум] – гідро хлорид

scapula [скапуля] - лопатка

zygomatīcus [зігоматікус] – виличний

II. 1. Голосний буде **довгим**, якщо він стоїть:

а) перед буквами **x** і **z**:

Or̄yza [оріза] – рис

б) перед сполученням двох і більше приголосних, однак якщо голосний стоїть перед сполученням букв **b, c, d, g, p, t** з плавними **l, r**, то він буде коротким:

columna [колюмна] стовп

але Ephēdra [ефедра] – хвойник

2. Якщо він входить до складу суфіксів іменників **-ūr-, -ān-, -īn-** (якщо після нього стоїть закінчення **-um**) і суфіксів прикметників **-āt-, -ōs-, -āl-**

tinctūra [тінктура] - настоянка

Valeriāna [валеріана] - валеріана

Aspirīnum [аспірінум] - аспірин

camphorātus [камфоратус] - камфорний

aquōsus [аквозус] - водний

cardiālis [кардіаліс] - серцевий

3. За своєю природою завжди довгий дифтонг:

diāeta [діета] - дієта

Якщо після голосного стоїть один приголосний, то він може бути як довгим, так і коротким:

amīcus [амікус] - друг

medīcus [медікус] - лікар

В таких випадках слід звертатися до словника.

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа № 1. Прочитайте двоскладові слова:

costa, apex, bursa, bulbus, cauda, barba, cavum, minor, cornu, situs, ramus, manus, vomer, sternum, atlas, sella.

Вправа № 2. Визначте довготу або короткість другого складу та наголос в словах:

medulla ossium, membrum inferius, epigastrium, substantia compacta, ligamentum, processus transversus, corpus maxillae, ductus choledochus, facies poplitea, quadruplex, palpebra superior, periosteum, arcus vertebrae

Вправа № 3. Звернувши увагу на довготу і короткість суфіксів, визначте наголос:

hiatus sacralis, incisura vertebralis, clavicularis, hyomandibularis, mentalis, sulcus pulmonalis, foramen spinosum, fossa glandulae lacrimalis, processus zygomaticus, incisura supraorbitalis, pars squamosa, nodi pancreatici, pelvinus, pubicus, foveolae granulares, glomerulus, geniculum, hamulus pterygoideus, fossa pterygopalatina, digitatus, cribrosus.

Еталони відповідей:

Вправа № 1

Cósta, ápex, búrsa, búlbus, cáuda, bárba, cávum, mínor, córnu, sítus, rámus, mánus, vómer, stérnum, átlas, sélla.

Вправа № 2

Medúlla óssium, mémbrium inférius, epigástrium, substántia compácta, ligaméntum, procéssus transvérsus, córpus maxillae, dúctus cholédochus, fácies poplítea, quádruplex, pálpebra supérior, periósteum, árcus vértebrae.

Вправа № 3

hiátus sacrális, incisúra vertebrális, claviculáris, hyomandibuláris, mentális, súlcus pulmonális, forámen spinósum, fóssa glándulae lacrimális, procéssus zygomáticus, incisúra supraorbitális, pars squamósa, nódi pancreátici, pelvínus, púbicus, fovéolae granuláres, glomérulus, genículum, hámulus pterygoídeus, fóssa pterygopalatína, digitátus, cribrósus.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с

- додаткова:

1. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.
2. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Прочитати вголос слова, дотримуючись правил вимови дифтонгів, диграфів.	Octoestrolum – oe-[e] Chamomilla – ch - -[x] Althaea – th --[t]; ae --[e]	Octoestrolum –октестролюм; Chamomilla – хамомілля; Althaea – альтеа.
2.	Прочитати вголос слова, дотримуючись правил вимови буквосполучень.	lingua – [нгв] перед голосним lingula– [нгу] перед приголосним eminentia– [ці] перед голосним	lingua - лінгва lingula - лінгуля eminentia – еміненція

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. На якому складі ставиться наголос у латинській мові ?
2. Який буде склад, якщо він має дифтонг: довгий чи короткий?
3. Які суфікси прикметників бувають завжди довгими ?
4. Які суфікси прикметників бувають завжди короткими ?
5. Які особливості наголошення в словах грецького походження?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 2.

8. Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- визначати довгі та короткі голосні в латинських словах;
- навчитися читати правильно медичні терміни.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- вивчити правила наголошення в словах латинського та грецького походження;
- прочитати слова, з урахуванням правил наголосу, довготою та короткістю голосних.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; схеми.

10.1 Тести за темою №2, тести ректорського контролю.

11. Тема наступного заняття:

«Іменник. Граматичні категорії іменника. Словникова форма. Визначення основи та роду. Відміни іменників. Структура анатомо-гістологічних термінів. Види означень. Неузгоджене означення»

1.Тема практичного заняття № 3: «Іменник. Граматичні категорії іменника. Словникова форма. Визначення основи та роду. Відміни іменників. Структура анатоμο-гістологічних термінів. Види означень. Неузгоджене означення» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у виробленні навичок правильного користування іменниками-термінами, термінами з неузгодженим означенням, що сприяє оволодінню професійною мовою лікаря.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з граматичними категоріями іменника, його словниковою формою, засвоїти структуру анатоμο-гістологічних термінів з неузгодженими означеннями.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- категорії іменника: рід, число, відмінок, відміна;
- як знайти основу іменника;
- ознаки належності іменників до тієї чи іншої відміни;
- на скільки відмін поділені іменники в латинській мові;
- модель перекладу терміна з неузгодженим означенням;
- лексичний анатомічний мінімум іменників п'яти відмін.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- визначити рід, число, відмінок іменника, його відміну;
- знайти основу іменника;
- вживати іменники у називному і родовому відмінках однини;
- перекладати терміни з неузгодженим означенням.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Граматичні категорії іменника, відмінкові закінчення іменників I відміни.	За закінченнями визначати відміну, рід та основу іменників. Відмінювати іменники за відмінками.
2.	Наступні дисципліни: 1.Анатомія 2.Гістологія	Структуру анатом. терміна, неузгоджене означення, лексичний мінімум	Правильно вживати анатоμο-гістологічні терміни
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1.Грамматика латинської мови 2.Лексичний мінімум	Перекладати анатомічні терміни

5. Зміст теми:

1. Загальні відомості про іменник: рід, число, відмінок, відміна.
2. Попередні відомості про 5 відмін іменників у латинській мові.
3. Закінчення називного і родового відмінків однини іменників п'яти відмін.

4. Основа іменників.
5. Анатомічний лексичний мінімум іменників п'яти відмін.

А. Вступ до анатомічної номенклатури.

Б. Граматичні категорії іменника.

Найменування будь-якого об'єкта переважно виражається іменником. Іменник у латинській мові, як і в українській, має три роди:

Genus masculinum (m) - чоловічий рід

Genus femininum (f) - жіночий рід

Genus neutrum (n) - середній рід

Два числа:

Numerus singularis (sing.) – одиниця

Numerus pluralis (pl.) – множина

У латинській мові є шість відмінків:

Casus nominativus (Nom.) – називний

Casus genitivus (Gen.) – родовий

Casus dativus (Dat.) – давальний

Casus accusativus (Acc.) – знахідний

Casus ablativus (Abl.) – виконує функцію орудного відмінка

Casus vocativus (Voc.) – кличний

Н.В. Шостий відмінок у медичній термінології не вживається.

Латинські іменники поділяються на п'ять відмін.

Відміна визначається за закінченнями родового відмінка однини. Рід граматичний визначається за закінченнями називного відмінка однини.

Іменники та інші змінні частини мови записуються у словник і запам'ятовуються у словниковій формі. Для іменників – це форми Nom.sing.; закінчення Gen. sing. і рід. Наприклад: *columna, aef; musculus, i m; cavum, i n*.

Особливу увагу слід звернути на словникову форму запису іменників третьої відміни. Переважна більшість їх у називному відмінку має усічену основу, яка повністю проявляється у родовому відмінку. У зв'язку з цим скорочена форма родового відмінка однини записується з частиною основи. Наприклад: *radix, icis f; pulmo, onis m; corpus, oris n*.

Форма називного відмінка – це назва об'єкта чи явища, позначуваного цим словом. Крім того, за закінченням називного відмінка визначається рід іменника.

Н.В. Підводимо підсумок: відміна визначається за закінченням родового відмінка однини, рід – за закінченням називного відмінка однини.

Відмінок	Число	Відміна				
		I	II	III	IV	V
Nom.	sing.	-a	-us, er (m) -um, on (n)	Різні закінчення. (m, f, n)	-us (m) -u (n)	-es (f)
		Gen.	sing.	-ae	-i	-is

Основа іменників визначається шляхом відкидання закінчення від форми родового відмінка однини: *fistula, fistul - ae; os, oss - is*.

Термін (лат. Terminus - межа) – це наукове поняття, що однозначно й точно дає повне уявлення про будь-який предмет чи явище науки.

Термінологія – (лат. Terminus - межа, logos - наука) – це система найменувань, слів і словосполучень, що використовуються для позначення наукових понять в будь-якій галузі знань.

Медична термінологія складається з трьох основних номенклатурних груп: анатомо-гістологічної, клінічної, фармацевтичної. Сучасну Міжнародну анатомічну номенклатуру латинською мовою було прийнято у 1955 році на VI Міжнародному конгресі анатомів у Парижі (Parasiana Nomina Anatomica PNA). Пізніше на інших конгресах, PNA доповнювали й виправляли. Українські анатомічні терміни відповідають термінам Міжнародної анатомічної номенклатури.

Анатомічна термінологія – це одна з підсистем медичної термінології: всі позначення анатомічних понять частин тіла, органів, що представлені у єдиному списку термінів, називають анатомічною номенклатурою (Nomina Anatomica).

Однослівні анатомічні терміни вживаються окремим іменником у Називному відмінку однини чи множини.

Наприклад: caput - голова (Nom. sing. , vertebra - хребець (Nom. sing.)

В складному анатомічному терміна на першому місці стоїть іменник, на другому слова, що його визначають.

Наприклад: foramen rotundum

Це – узгоджене означення – на першому місці – іменник у Називному відмінку однини і прикметник у Називному відмінку однини.

Наступний термін має неузгоджене означення – на першому місці – іменник у Називному відмінку однини, на другому – іменник у Родовому відмінку однини.

Наприклад: manubrium sterni

Неузгоджене означення.

Значна частина анатомічних термінів складається з двох чи кількох іменників. За такої конструкції складного терміна означуване слово – іменник у називному відмінку однини чи множини – ставиться на першому місці. Означенням служить другий та наступні іменники в родовому відмінку однини чи множини. Така конструкція називається неузгодженим означенням. Схему цієї конструкції можна зобразити так: SN + SG, де S – substantivum, N – nominativus, G – genetivus. Переклад неузгодженого означення здійснюється двома способами: 1) іменником у родовому відмінку; 2) прикметником.

Наприклад: fovea dentis - ямка зуба = зубна ямка;

facies tuberculi costae - поверхня горбка ребра = реберна горбкова поверхня.

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. *Перекладіть латинською мовою, визначте відміну іменників:*

Гребінь, вирізка, альвеола, край, язик, крило, коліно, щілина, поверхня, горб, кут, луска, кістка, пазуха, зуб, хребець, верхівка, ніс, протока.

Вправа 2. *Запишіть іменники у словниковій формі:*

Ramus, corpus, plica, atrium, plexus, bronchus, glandula, scapula, os, circulus, papilla, vertebra, nervus, sinus, ventriculus, arteria, gyrus, ganglion, septum, radius, vena, labium, arcus.

Вправа 3. Визначте основу іменників:

Fibula, ae f; pharynx, ngis f; regio, onis f; thorax, acis m; scapula, ae f; musculus, i m; foramen, inis n; angulus, i m; genu, us n; femur, oris n.

Вправа 4 Визначте рід іменників:

1) collum, i...; 2) apertura, ae ...; 3) ductus, us ...; 4) lamina, ae ; 5) oculus, i...; 6) cornu, us ...; 7) sceleton, i...; 8) fonticulus, i...; 9) tractus, us...; 10) aquaeductus, us ...; 11) ligamentum, i...; 12) maxilla, ae ...; 13) squama, ae ...; 14) sulcus, i...; 15) digitus, i...; 16) superficies, ei...; 17) alveolus, i...; 18) mandibula, ae ...

Вправа 5. Перекладіть терміни українською мовою.

1. Corpus vertebrae. 2. Crista galli. 3. Sulcus sinus. 4. Arcus vertebrae. 5. Septum nasi. 6. Collum scapulae. 7. Arcus aortae.

1. Fovea dentis. 2. Dorsum linguae. 3. Musculus linguae. 4. Basis mandibulae. 5. Radix linguae. 6. Tuber maxillae 7. Foramen mandibulae.

Вправа 6. Запишіть слова в словниковій формі, перекладіть терміни латинською мовою:

I. 1. Головка променевої кістки. 2. Кут груднини. 3. Тіло ребра. 4. Гребінь шийки ребра. 5. Борозна пазухи. 6. Дуга аорти.

II. 1. Головка нижньої щелепи. 2. Тіло язика. 3. Тіло верхньої щелепи.

Еталони відповідей:

Вправа 1. Перекладіть латинською мовою, визначте відміну іменників:

Гребінь – crista, ae f – 1 відміна; вирізка – incisura, ae f - 1 відміна; альвеола – alveolus, i m - 2 відміна; край – margo, inis m - 3 відміна; язик – lingua, ae f - 1 відміна; крило – ala, ae f - 1 відміна; коліно – genu, us n - 4 відміна; щілина – fissura, ae f - 1 відміна; поверхня – facies, ei f - 5 відміна; горб – tuber, eris n - 3 відміна; кут – angulus, i m - 2 відміна; луска – squama, ae f - 1 відміна; кістка – os, ossis n - 3 відміна; пазуха – sinus, us m - 4 відміна; зуб – dens, dentis m - 3 відміна; хребець – vertebra, ae f - 1 відміна; верхівка – apex, icis m - 3 відміна; ніс – nasus, i m - 2 відміна; протока – ductus, us m - 4 відміна;

Вправа 2. Запишіть іменники у словниковій формі:

Ramus, i m, corpus, oris n, plica, ae f, atrium, i n, plexus, us m, bronchus, i m, glandula, ae f, scapula, ae f, os, ossis n i os, oris n, circulus, i m, papilla, ae f, vertebra, ae f, nervus, i m, sinus, us m, ventriculus, i m, arteria, ae f, gyrus, i m, ganglion, i n, septum, i n, radius, i m, vena, ae f, labium, i n, arcus, us m.

Вправа 3. Визначте основу іменників:

Fibula, ae f – fibul-; pharynx, ngis f – pharing-; regio, onis f – region-; thorax, acis m – thorac-; scapula, ae f - scapul-; musculus, i m – muscul-; foramen, inis n – foramin-; angulus, i m – angul-; genu, us n – gen-; femur, oris n – femor-.

Вправа 4 Визначте рід іменників:

1) collum, i n; 2) apertura, ae f; 3) ductus, us m; 4) lamina, ae f; 5) oculus, i m; 6) cornu, us n; 7) sceleton, i n; 8) fonticulus, i m.; 9) tractus, us m; 10) aquaeductus, us m; 11) ligamentum, i n; 12) maxilla, ae f; 13) squama, ae f; 14) sulcus, i m; 15) digitus, i m ; 16) superficies, ei f; 17) alveolus, i m; 18) mandibula, ae f.

Вправа 5. Перекладіть терміни українською мовою.

1. Corpus vertebrae – тіло хребця. 2. Crista galli – півнячий гребінь. 3. Sulcus sinus – борозна пазухи. 4. Arcus vertebrae – дуга хребця. 5. Septum nasi – перегородка носа. 6. Collum

scapulae - шийка лопатки. 7. Arcus aortae - дуга аорти.

1. Fovea dentis – ямка зуба. 2. Dorsum linguae – спинка язика. 3. Musculus linguae – м'яз язика. 4. Basis mandibulae – основа нижньої щелепи. 5. Radix linguae – корінь язика. 6. Tuber maxillae – горб верхньої щелепи. 7. Foramen mandibulae – отвір нижньої щелепи.

Вправа 6. Запишіть слова в словниковій формі, перекладіть терміни латинською мовою:

I. 1. Головка променевої кістки (caput, itis n + radius, i n) – caput radii. 2. Кут груднини (angulus, i m + sternum, i n) – angulus sterni. 3. Тіло ребра (corpus, oris n + costa, ae f) – corpus costae. 4. Гребінь шийки ребра - (crista, ae f + collum, i n + costa, ae f) – crista colli costae. 5. Борозна пазухи (sulcus, i m + sinus, us m) – sulcus sinus.

II. 1. Головка нижньої щелепи (caput, itis n + mandibula, ae f) – caput mandibulae. 2. Тіло язика (corpus, oris n + lingua, ae f) – corpus linguae. 3. Тіло верхньої щелепи (corpus, oris n + maxilla, ae f) – corpus maxillae.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.

3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с

- додаткова:

1. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.

2. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Визначити відміну іменника	Записати слово в словниковій формі, за закінченням родового відмінка однини визначити відміну	1.lingua, ae f – 1 відміна sternum, i n – 2 відміна foramen, inis n – 3 відміна ductus, us m – 4 відміна
2.	Перекласти словосполучення з неузгодженим означенням	Головне слово (перший іменник) пишемо у називному відмінку, неузгоджене означення пишемо у родовому відмінку	facies, ei f - 5 відміна 2. Тіло язика (corpus , oris n + lingua, ae f) – corpus linguae

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Скільки є відмін іменників?
2. Як визначити відміну?
3. Як визначити рід?
4. З яких компонентів складається словникова форма?
5. Якого роду іменники на -a, -um, -us?
6. У яких випадках у словниковій формі перед закінченням Gen. sing. пишеться кінцева частина основи?
7. Якого роду усі іменники на -um, -on? Назвіть їхні закінчення у Gen. sing. Наведіть приклади.
8. Які закінчення можуть мати у Gen. sing. іменники чоловічого роду на -us?
9. Назвіть іменники середнього роду на -us, які вам вже знайомі.
10. До якого роду відносяться іменники на -u? Назвіть їхні закінчення в Gen. sing.
11. Як перекладати словосполучення з неузгодженим означенням?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 3.

8. Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- визначати за словниковою формою відміну іменника;
- визначати за закінченнями рід іменника;
- визначати основу іменника;
- перекладати словосполучення з неузгодженим означенням.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- вивчити закінчення 5 відмін;
- запам'ятати закінчення родів іменника;
- вчити слова в словниковій формі;
- правильно вживати форми родового відмінку однини;
- перекладати терміни з неузгодженим означенням.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; схеми.

10.1 Тести за темою №3, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Прикметник. Граматичні категорії прикметника. Дві групи прикметників. Відмінювання прикметників. Алгоритм узгодження прикметника з іменником»

1.Тема практичного заняття № 4: «Прикметник. Граматичні категорії прикметника. Дві групи прикметників. Відмінювання прикметників. Алгоритм узгодження прикметника з іменником» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у вивченні граматичних категорій прикметника в латинській мові. Знання теми має значення для засвоєння подальших розділів курсу латинської мови; дасть змогу студентам сприймати анатомічну термінологію та правильно користуватися нею у професійному вжитку.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з граматичними категоріями прикметника, його словниковою формою, засвоїти структуру анатомо-гістологічних термінів з узгодженими означеннями.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- категорії прикметника: рід, число, відмінок, відміна;
- як знайти основу прикметника;
- поділ прикметників на 2 групи;
- модель перекладу терміна з узгодженим означенням;
- лексичний анатомічний мінімум прикметників обох груп.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- порівняти в однині і в множині прикметники 1-ої та 2-ої груп, користуючись таблицею відмінкових закінчень п'яти відмін;
- узгоджувати прикметники з іменниками п'яти відмін;
- правильно вживати форми прикметників у медичних термінах.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Граматичні категорії прикметника, родові закінчення прикметників.	За закінченнями визначати групу прикметників, рід, відміно, число і відміну. Відмінювати прикметники за відмінками. Узгоджувати прикметники з іменниками.
2.	Наступні дисципліни: 1.Анатомія 2.Гістологія	Структуру анатом. терміна, неузгоджене означення і узгоджене означення, лексичний мінімум	Правильно вживати анатомо-гістологічні терміни
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1.Граматика латинської мови 2.Лексичний мінімум	Перекладати анатомічні терміни з різними видами означень

5. Зміст теми:

А. Граматичні категорії прикметника. Поділ на дві групи. Відмінювання.

Б. Узгодження прикметників з іменниками.

А. Граматичні категорії прикметника.

Граматичну форму прикметників у латинській мові визначають ті іменники, до яких вони відносяться:

caput longum - головка довга

os occipitale - кістка потилична

Як і іменники, прикметники змінюються за числами та відмінками, тобто відмінюються.

NB! Латинські прикметники відмінюються тільки за I, II та III відмінками. Мають такі родові закінчення:

longus (m) довгий

liber (m) вільний

longa (f) довга

libera (f) вільна

longum(n) довге

liberum(n) вільне

Словникова форма.

У словниках прикметники записуються повністю у формі чоловічого роду, потім зазначається закінчення жіночого і середнього роду.

longus, a, um - довгий, а, е

liber, a, um - вільний, а, е

dexter, tra, trum - правий, а, е

Велика кількість прикметників має у чоловічому та жіночому роді закінчення *-is*.

Словникова форма таких прикметників включає два компоненти: форму чоловічого та жіночого роду на *-is*, та закінчення середнього роду (*-e*).

vertebralis, e – хребцевий

frontalis, e – лобний

Є також невелика кількість прикметників, у яких закінчення для всіх родів однакове. У словниковій формі таких прикметників дається Nom. sing. – форма, спільна для всіх родів, потім зазначається закінчення Gen. sing. з кінцевою частиною основи:

simplex, icis - простий

Таким чином у латинській мові існують прикметники трьох, двох та одного закінчення.

Дві групи прикметників.

Залежно від характеру родових закінчень в Nom. sing. прикметники у латинській мові розподілено на 2 групи:

I група	II група
-us, -a, -um	-er, -is, -e
-er, -a, -um	-is, -e
	-s або -x та ін.

I група			II група		
Родові форми			Родові форми		
m	f	n	m	f	n
<i>longus</i>	<i>longa</i>	<i>longum</i>	<i>saluber</i>	<i>salubris</i>	<i>salubre</i>
<i>liber</i>	<i>libera</i>	<i>liberum</i>	<i>frontalis</i>	<i>frontalis</i>	<i>frontale</i>
<i>dexter</i>	<i>dextra</i>	<i>dextrum</i>	<i>teres</i>	<i>teres</i>	<i>teres</i>

Прикметники утворюються найчастіше від іменників за допомогою суфіксів: **-al, -ar, -ic, -in, -e, os** та ін.

Відмінювання прикметників.

Всі латинські прикметники відмінюються тільки за I, II та III відмінами, залежно від групи та родових закінчень:

	Рід	Nom. sing.	Gen. sing.	Відміна	Приклади	
I група	m	-us, -er	-i	II	<i>albus</i> <i>sinister</i>	<i>albi</i> <i>sinistri</i>
	f	-a	-ae	I	<i>alba</i> <i>sinistra</i>	<i>albae</i> <i>sinistrae</i>
	n	-um	-i	II	<i>album</i> <i>sinistrum</i>	<i>albi</i> <i>sinistri</i>
II група	m	-is	-is	III	<i>lingualis</i>	<i>lingualis</i>
	f	-is	-is	III	<i>lingualis</i>	<i>lingualis</i>
	n	-e	-is	III	<i>linguale</i>	<i>lingualis</i>

Б. Узгодження прикметників з іменниками.

В термінах з узгодженим означенням іменник завжди стоїть на першому місці. Узгодження прикметників з іменниками має такий алгоритм дії:

1. визначити структуру терміна;
2. визначити відмінок і число всього терміна та кожної його частини;
3. визначити рід іменника, використовуючи словникову форму;
4. обрати необхідну родову форму прикметника, використовуючи його словникову форму;
5. утворити термін в Nom. sing.;
6. для родового відмінка – визначити відміну іменника та утворити його родовий відмінок;
7. визначити відміну прикметника та утворити його родовий відмінок.

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. Допишіть словникову форму прикметників:

Latus, maxillaris, transversus, dentalis, obliquus, scapularis, rectus, ethmoidalis, triceps.

Вправа 2. Назвіть форму родового відмінка прикметників для кожного роду:

Medianus, a, um; frontalis, e; palatinus, a, um; quadriceps, ipitis; ruber, bra, brum; sacralis, e.

Вправа 3. Узгодьте прикметники з іменниками і поставте у родовому відмінку:

Виличний (м'яз, дуга, кістка), лобний (кут, шов, горб), носовий (пазуха, ость, кістка).

Вправа 4. Перекладіть терміни:

Кам'яниста гілка, тім'яна доля, внутрішня капсула, грудна фасція, овальний отвір, права лопатка, глибока вена, щитоподібна залоза, остистий відросток, суглобовий відросток,

хребцевий отвір, венозна заслінка, венозний синус, прямий м'яз, шкірний м'яз.

Еталони **відповідей:**

Вправа 1. *Допишіть словникову форму прикметників:*

Latus, a, um, maxillaris, e, transversus, a, um, dentalis, e, obliquus, a, um, scapularis, e, rectus, a, um, ethmoidalis, e, triceps, itis.

Вправа 2. *Назвіть форму родового відмінка прикметників для кожного роду:*

Medianus (m) - mediani, mediana (f) - medianae, medianum (n) - mediani; frontalis (m, f) – frontalis, frontale (n) - frontalis; palatinus (m) - palatini, palatina (f) - palatinae, palatinum (n) - palatini; quadriceps (m, f, n) - quadricipitis; ruber (m) - rubri, rubra (f) - rubrae, rubrum (n) - rubri; sacralis (m, f) – sacralis, sacrale (n) - sacralis.

Вправа 3. *Узгодьте прикметники з іменниками і поставте у родовому відмінку:*

Виличний (м'яз, дуга, кістка):

musculus (m) zygomaticus - musculi zygomatici

arcus (m) zygomaticus - arcus zygomatici

os (n) zygomaticum - ossis zygomatici

лобний (кут, шов, горб):

angulus (m) frontalis – anguli frontalis

sutura (f) frontalis – suturae frontalis

tuber (n) frontale – tuberis frontalis

носовий (пазуха, ость, кістка):

sinus (m) nasalis – sinus nasalis

spina (f) nasalis – spinae nasalis

os (n) nasale – ossis nasalis

Вправа 4. *Перекладіть терміни:*

Кам'яниста гілка - gamus petrosus, тім'яна доля – lobus parietalis, внутрішня капсула – capsula interna, грудна фасція – fascia thoracica, овальний отвір – foramen ovale, права лопатка – scapula dextra, глибока вена – vena profunda, щитоподібна залоза – glandula thyreoidea, остистий відросток – processus spinosum, суглобовий відросток – processua articularis, хребцевий отвір – foramen vertebrale, венозна заслінка – valvula venosa, венозний синус – sinus venosus, прямий м'яз – musculus rectus, шкірний м'яз – musculus cutaneus.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- *основна:*

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.

3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. ; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- додаткова:

1. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.
2. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Визначити групу прикметника	Записати слово в словниковій формі, за закінченням називного відмінка однини визначити групу	1. Latus, a, um – 1 група maxillaris, e – 2 група
2.	Перекласти словосполучення з узгодженим означенням	Головне слово (іменник) пишемо у називному відмінку узгоджуємо з ним прикметник в роді, числі і відмінку, добираючи відповідне закінчення	2. Кам'яниста гілка іменник – ramus, i m прикметник - petrosus, a, um - ramus (m) petrosus (чоловічий рід, називний відмінок однини)

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Яка словникова форма прикметників?
2. Яким чином прикметники діляться на групи? Скільки є груп?
3. Як відмінюються прикметники 1-ої та 2-ої груп?
4. Як узгоджуються прикметники з іменниками?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 4.

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- визначати за закінченнями рід прикметника;
- визначати основу прикметника;
- відмінювати прикметники;
- узгоджувати прикметники з іменниками;
- перекладати словосполучення з узгодженим означенням.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- вивчити родові закінчення прикметників;
- запам'ятати закінчення прикметників за групами;
- правильно вживати форми родового відмінку однини;
- перекладати терміни з узгодженим означенням.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; алгоритм узгодження, схеми.

10.1 Тести за темою № 4, тести ректорського контролю.

11. Тема наступного заняття:

«Морфологічна і синтаксична структура дво- і кількаслівного анатомічного терміна з різними типами означень»

1.Тема практичного заняття № 5: «Морфологічна і синтаксична структура дво- і кількаслівного анатомічного терміна з різними типами означень» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у вивченні граматичних моделей багатослівних термінів з різними типами означень. Знання теми має значення для засвоєння подальших розділів курсу латинської мови; дасть змогу студентам сприймати анатомічну термінологію та правильно користуватися нею у професійному вжитку.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з граматичними моделями багатослівних термінів з різними типами означень.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- що називається терміном;
- як поділяються анатомічні терміни за структурою;
- яким способом можуть утворюватися двослівні анатомічні терміни;
- як утворюються трислівні анатомічні терміни;
- які можуть бути структури багатослівних анатомічних термінів.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- утворювати двослівні, трислівні і багатослівні анатомічні терміни;
- перекладати анатомічні терміни різних структур з латинської мови на українську і навпаки.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Граматичні категорії іменника та прикметника.	Узгоджувати прикметники з іменниками.
2.	Наступні дисципліни: 1.Анатомія 2.Гістологія	Структуру анатом. терміна, неузгоджене означення і узгоджене означення, лексичний мінімум	Правильно вживати анатомо-гістологічні терміни
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1.Грамматика латинської мови 2.Лексичний мінімум	Перекладати анатомічні терміни з різними видами означень

5. Зміст теми:

У багаточленних термінах, як і у двочленних, на першому місці ставиться іменник, а потім означення. В анатомічних і гістологічних термінах узгоджене означення здебільшого стоїть на першому місці після стрижневого слова (іменника), а неузгоджене — на другому,

наприклад:

ostium pharyngeum tubae auditivae (auditoriae) - глотковий отвір слухової труби;

lamina muscularis mucosae — м'язова пластинка слизової;

tunica mucosa nasi — слизова оболонка носа.

Проте така конструкція не є загальноприйнятою і сталою. Часто після іменника стоїть неузгоджене означення, наприклад:

septum nasi osseum — кісткова носова перегородка;

cavitas oris propria — власна ротова порожнина;

fossa cranii media — середня ямка черепа;

terminatio nervi libera — вільне нервово закінчення.

В анатомічній і гістологічній номенклатурах здебільшого перевага надається другому варіанту, наприклад:

meatus nasi inferior — нижній носовий хід;

lobulus pulmonis primarius — первинна легенева часточка.

Якщо багаточленний термін включає кілька узгоджених означень, то на першому місці після головного (стрижневого) члена стоїть найважливіше з них, яке чітко виділяє дане поняття серед інших однорідних, наприклад:

systema nervosum periphericum — периферична нервова система;

ligamentum plantare longum – довга підшвова зв'язка.

Українською мовою такі терміни перекладають у зворотному порядку.

У гістологічній латинській номенклатурі є чимало тричленних термінів, виражених іменником і двома узгодженими означеннями, тобто прикметниками. Українською мовою такі терміни перекладаються за допомогою узгодженого і неузгодженого означення або й двома неузгодженими означеннями, наприклад:

glandula oesophagea propria — власна залоза стравоходу;

glandula lingualis apicalis — залоза верхівки язика.

Двочленні латинські гістологічні терміни, виражені іменником та узгодженим означенням (прикметником), українською мовою частіше перекладаються за допомогою іменника і неозначеного означення, наприклад:

capsula glandularis — капсула залози;

corpus glandulare — тіло залози;

divisio cellularis — поділ клітини;

axis cellularis – вісь клітини.

Серед анатомічних і гістологічних багаточленних термінів є такі, що включають два іменники, кожен з яких має своє означення, наприклад:

lamina lateralis processus pterygoidei — бічна пластинка крилоподібного відростка;

tunica mucosa vesicae biliaris — слизова оболонка жовчного міхура;

ramus lateralis tubuli dentinalis - бічна гілка дентинної трубочки;

Досить, часто, щоб надати найменуванню необхідної точності, до його складу включають означення, які стосуються не якого-небудь окремого слова, а всього словосполучення взагалі. Наприклад: кістковий мозок (*medulla ossium*) буває жовтий і червоний. У цьому зв'язку повний термін для позначення кісткового мозку має таку структуру:

medulla ossium flava — жовтий кістковий мозок;

medulla ossium rubra — червоний кістковий мозок.

Треба мати на увазі, що означення, які стосуються не одного слова, а всього

словосполучення взагалі, найчастіше позначають форму, величину і положення в просторі відповідного анатомі гістологічного утвору: *superior, ius* – верхній; *inferior, ius* – нижній; *anterior, ius* – передній; *posterior, ius* – задній; *externus, a, um* зовнішній; *internus, a, um* – внутрішній; *dexter, tra, trum* – правий, *sinister, tra, trum* – лівий тощо. Такі означення завжди узгоджуються з основним (стрижневим) іменником, який стоїть у терміні на першому місці, і займають останнє місце, наприклад:

incisura vertebralis superior — верхня хребцева вирізка;

membrana intercostalis interna — внутрішня міжреброва перетинка;

flexura coli sinistra — лівий згин ободової кишки;

stratum nucleare externum— зовнішній ядерний шар;

ramus cruris sinistri anterior — передня гілка лівої ніжки;

lamina limitans anterior — передня погранична пластинка.

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. Перекладіть українською мовою терміни:

Vertebra thoracica, corpus vertebrae thoracicae, arcus vertebrae, tunica mucosa linguae, glandula alveolaris simplex, sinus maxillaris, facies maxillae, sulcus sinus petrosi, lamina horizontalis ossis palatini, pars petrosa ossis occipitalis, arteria temporalis media,

Вправа 2. Перекладіть і напишіть латинською мовою терміни:

Крилоподібний відросток, середня пластинка крилоподібного відростка, верхній отвір грудної клітки, верхівка кам'янистої частини, виличний відросток лобної кістки, кам'яниста частина потиличної кістки, суглобовий відросток хребця, глибокий шийний лімфатичний вузол, середній шийний ганглії, слизова оболонка носа, пластинка дуги хребця, фіброзна капсула щитоподібної залози, носова поверхня верхньої щелепи, перпендикулярна пластинка піднебінної кістки, проміжна частина губи рота, глибока вена обличчя, середня носова раковина.

Еталони відповідей:

Вправа 1. Перекладіть українською мовою терміни:

Vertebra thoracica – грудний хребець, *corpus vertebrae thoracicae* – тіло грудного хребця, *arcus vertebrae* – дуга хребця, *tunica mucosa linguae* слизова оболонка язика, *glandula alveolaris simplex* – проста альвеолярна залоза, *sinus maxillaris* – верхньощелепова пазуха, *facies maxillae* – поверхня верхньої щелепи, *sulcus sinus petrosi* – борозна кам'янистої пазухи, *lamina horizontalis ossis palatini* – горизонтальна пластинка піднебінної кістки, *pars petrosa ossis occipitalis* – кам'яниста частина потиличної кістки, *arteria temporalis media* – середня скронева артерія.

Вправа 2. Перекладіть і напишіть латинською мовою терміни:

Крилоподібний відросток – *processus pterygoideus*, середня пластинка крилоподібного відростка – *lamina media processus pterygoidei*, верхній отвір грудної клітки – *foramen thoracis superius*, верхівка кам'янистої частини – *apex partis petrosae*, виличний відросток лобної кістки – *processus zygomaticus ossis frontalis*, кам'яниста частина потиличної кістки – *pars petrosa ossis occipitalis*, суглобовий відросток хребця – *processus articularis vertebrae*, глибокий шийний лімфатичний вузол – *nodus lymphaticus cervicalis profundus*, середній шийний ганглії – *ganglion cervicale medium*, слизова оболонка носа – *tunica mucosa nasi*, пластинка дуги хребця – *lamina arcus vertebrae*, фіброзна капсула щитоподібної залози - *capsula fibrosa glandulae thyreoideae*, носова поверхня верхньої щелепи - *facies nasalis maxillae*,

перпендикулярна пластинка піднебінної кістки - lamina perpendicularis ossis palatini, проміжна частина губи рота – pars intermedia labii oris, глибока вена обличчя – vena faciei profunda, середня носова раковина – concha nasalis media.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- додаткова:

1. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.
2. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Узгодити прикметник з іменником	Прикметник узгоджуємо з іменником в роді, числі і відмінку, добираючи відповідне закінчення	1. середня пластинка – lamina (f) media lamina, ae f + medius, a , um
2.	Перекласти анатомічний термін	2.Визначити головне (стрижневе) слово - іменник, який даємо у називному відмінку узгоджуємо з ним прикметник (якщо є) в роді, числі і відмінку, добираючи відповідне закінчення. Якщо є інший іменник (з прикметником) то його ставимо в родовий відмінок (разом з прикметником).	2. processus zygomaticus (Nom. sing.) ossis frontalis (Gen. sing.)

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

- дайте визначення поняття “термін”.
- які бувають анатомо-гістологічні терміни за структурою?
- які є способи утворення двослівних анатомічних термінів?

- яка структура трислівних та багатослівних анатомічних термінів?

Б. Тести для самоконтролю:

1) тести з теми № 5.

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- ставити іменник у родовому відмінку однини;
- узгоджувати прикметники з іменниками у називному та родовому відмінку однини;
- перекладати багатослівні терміни з різними видами означень.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- розглянути граматичні моделі термінів з різними видами означень;
- визначити граматичну структуру терміна;
- визначити головне слово в терміні;
- узгодити іменники і прикметники у словосполученні;
- перекладати двослівні, трислівні та багатослівні терміни з різними типами означень.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; алгоритм узгодження, схеми.

10.1 Тести за темою № 5, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Ступені порівняння прикметників. Прикметники вищого ступеню. Ступені порівняння, утворені від різних основ. Неповні ступені порівняння. Відмінювання прикметників у вищому ступені. Узгодження прикметників вищого ступеню з іменниками»

1.Тема практичного заняття № 6: «Ступені порівняння прикметників. Прикметники вищого ступеню. Ступені порівняння, утворені від різних основ. Неповні ступені порівняння. Відмінювання прикметників у вищому ступені. Узгодження прикметників вищого ступеню з іменниками» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у вивченні ступенів порівняння прикметників, зокрема вищого ступеню порівняння. Знання теми має значення для засвоєння подальших розділів курсу латинської мови; дасть змогу студентам сприймати анатомічну термінологію та правильно користуватися нею у професійному вжитку.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з граматичними моделями багатослівних термінів з прикметниками вищого ступеня.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- як утворюється вищий ступінь прикметника;
- які особливості прикметників з недостатніми ступенями порівняння;
- яким способом визначається основа прикметників вищого ступеня;
- як узгоджуються прикметники вищого ступеню з іменниками.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- узгоджувати прикметники вищого ступеню з іменниками;
- перекладати анатомічні терміни з прикметниками у вищому ступені з латинської мови на українську і навпаки.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Граматичні категорії іменника та прикметника.	Узгоджувати прикметники з іменниками.
2.	Наступні дисципліни: 1.Анатомія 2.Гістологія	Структуру анатом. терміна, узгоджене та неузгоджене означення, лексичний мінімум	Правильно вживати анатомо-гістологічні терміни
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1.Граматики латинської мови 2.Лексичний мінімум	Перекладати анатомічні терміни з різними видами означень

5. Зміст теми:

- А. Утворення вищого ступеню порівняння.
- В. Прикметники з недостатніми ступенями порівняння.
- С. Узгодження прикметників вищого ступеню порівняння з іменниками.

У латинській мові, як і в українській, якісні прикметники мають ступені порівняння: вищий і найвищий.

Вищий ступінь показує, що в одному предметі, більше певної якості, ніж у другому.

Вищий ступінь утворюється від основи прикметника додаванням до неї суфікса **-ior** для чоловічого і жіночого родів, суфікса **-ius** для середнього роду.

Наприклад:

longus, a, um	longior (m, f), longius (n)
ruber, bra, brum	rubrior (m, f), rubrius (n)
brevis, e	brevior (m, f), brevisus (n)
simplex, icis	simplicior (m, f), simplicius (n)

У латинській мові є кілька так званих прикметників з недостатніми ступенями порівняння, які за словниковою формою повинні б належати до вищого ступеня порівняння, але вживаються у значенні звичайного ступеня. У медичній термінології найчастіше вживаються такі:

anterior (m, f), **ius** (n) - передній;

posterior (m, f), **ius** (n) - задній;

inferior (m, f), **ius** (n) - нижній;

superior (m, f), **ius** (n) - верхній.

У цих прикметниках відсутня форма звичайного ступеня.

Прикметники **magnus, a, um** (великий) та **parvus, a, um** (малий) в анатомічній термінології, коли йдеться про окремо взятий орган чи утворення, вживаються у звичайному ступені, наприклад:

foramen magnum.

Якщо мова йде про два парні органи, які можна протиставити або порівняти між собою, то в анатомічній термінології вживається форма вищого ступеня у значенні звичайного, наприклад:

trochanter major — великий вертлюг,

tronchanter minor — малий вертлюг (стегнової кістки),

pelvis major — великий таз,

pelvis minor — малий таз;

tuberculum majus — великий горбок,

tuberculum minus — малий горбок (плечової кістки),

cornu majus — великий ріг,

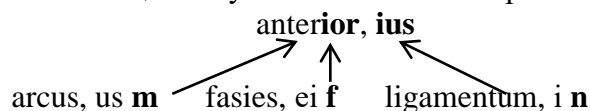
cornu minus — малий ріг.

У фармацевтичній та біологічній термінології вищий ступінь цих прикметників (**major, ius** та **minor, us**) також вживається у значенні звичайного, наприклад:

Plantago major — великий подорожник;

Chelidonium majus — чистотіл звичайний.

Узгодження прикметників вищого ступеня з іменниками різних відмін:

Прикметники “малий”, “великий”, “верхній”, “нижній”, “передній”, “задній” у багатослівних термінах головним чином визначають ціле словосполучення. Тому вони, як правило, посідають останнє місце у терміні:

tuberculum thyreoideum superius - верхній щитоподібний горбок.

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. Узгодьте прикметники з іменниками:

Великий (борозна, крило, голівка); малий (м'яз, ямка, ріг); передній (гребінь, борозна, горбок); задній (поверхня, дуга, зв'язка).

Вправа 2. Перекласти українською мовою терміни:

Incisura thyroidea superior, tuberculum thyroideum inferius, nervus petrosus major, sulcus palatinus minor, fissura orbitalis superior, vena laryngéa inferior.

Вправа 3. Перекласти латинською мовою терміни:

Задній решітчастий отвір, передня повздожня зв'язка, велика піднебінна борозна, великий піднебінний отвір, передня медіальна поверхня, верхній шийний ганглії.

Еталони **відповідей:**

Вправа 1. Узгодьте прикметники з іменниками:

Великий (борозна, крило, голівка) – *sulcus major, ala major, caput majus*,
малий (м'яз, ямка, ріг) – *musculus minor, fossa minor, cornu minus*,
передній (гребінь, борозна, горбок) – *crista anterior, sulcus anterior, tuberculum anterius*,
задній (поверхня, дуга, зв'язка) – *facies posterior, arcus posterior, ligamentum posterius*.

Вправа 2. Перекласти українською мовою терміни:

Incisura thyroidea superior – верхня щитовидна вирізка; *tuberculum thyroideum inferius* – нижній щитовидний горбок; *nervus petrosus major* – великий кам'янистий нерв; *sulcus palatinus minor* – мала піднебінна борозна; *fissura orbitalis superior* – верхня очноямкова щілина; *vena laryngéa inferior* – нижня гортанна вена.

Вправа 3. Перекласти латинською мовою терміни:

Задній решітчастий отвір – *foramen ethmoidale posterius*,
передня повздожня зв'язка – *ligamentum iliacum anterius*,
велика піднебінна борозна – *sulcus palatinus major*,
великий піднебінний отвір – *foramen palatinum majus*,
передня медіальна поверхня – *facies medialis anterior*,
верхній шийний ганглії – *ganglion cervicale superius*.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = *Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium*: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шегга та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- додаткова:

1. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.

2. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Узгодити прикметник з іменником: верхня пластинка –	Прикметник узгоджуємо з іменником в роді, числі і відмінку, добираючи відповідне закінчення	1. верхня пластинка – lamina (f) superior lamina, ae f + superior, ius
2.	Перекласти анатомічний термін: задній решітчастий отвір	2.Визначити головне (стрижневе) слово - іменник, який даємо у називному відмінку узгоджуємо з ним прикметник (якщо є) в роді, числі і відмінку, добираючи відповідне закінчення. Якщо є інший іменник (з прикметником) то його ставимо в родовий відмінок (разом з прикметником).	2. foramen(n) ethmoidale posterius

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

- як відрізнити форми прикметників вищого ступеня від форм звичайного ступеня?
- як можна визначити основу прикметника вищого ступеня?
- як відмінюються прикметники у вищому ступені?
- назвіть прикметники, які утворюють ступені порівняння від різних основ.

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 6.

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- ставити іменник та прикметник у вищому ступені у родовому відмінку однини;
- узгоджувати прикметники у вищому ступені з іменниками у називному та родовому відмінку однини;
- перекладати багатослівні терміни з різними видами означень.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- узгодити іменники і прикметники у словосполученні;
- ставити іменник з прикметником у родовому відмінку;
- перекладати двослівні, трислівні та багатослівні терміни з різними типами означень.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; схеми.

10.1 Тести за темою № 6, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Найвищий ступінь прикметників. Узгодження прикметників найвищого ступеня з іменниками»

1. Тема практичного заняття № 7: «Найвищий ступінь прикметників. Узгодження прикметників найвищого ступеня з іменниками» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у вивченні найвищого ступеня порівняння. Знання теми має значення для засвоєння подальших розділів курсу латинської мови; дасть змогу студентам сприймати анатомічну термінологію та правильно користуватися нею у професійному вжитку.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з граматичними моделями багатослівних термінів з прикметниками найвищого ступеня.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- правила утворення найвищого ступеня;
- алгоритм узгодження прикметників найвищого ступеня з іменниками;
- як відмінюються прикметники найвищого ступеня.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- узгоджувати прикметники найвищого ступеня з іменниками та ставити їх у родовий відмінок
- перекладати анатомічні терміни з прикметниками у найвищому ступені з латинської мови на українську і навпаки.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Граматичні категорії іменника та прикметника.	Узгоджувати прикметники з іменниками.
2.	Наступні дисципліни: 1.Анатомія 2.Гістологія	Структуру анатом. терміна, неузгоджене означення і узгоджене означення, лексичний мінімум	Правильно вживати анатомо-гістологічні терміни
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1.Грамматика латинської мови 2.Лексичний мінімум	Перекладати анатомічні терміни з різними видами означень

5. Зміст теми:

1. Найвищий ступінь прикметників (Gradus superlativus) утворюється додаванням до основи прикметника звичайного ступеня суфікса *-issim-* і родових закінчень *-us, -a, -um*.

<i>Positivus</i>	<i>Comparativus</i>	<i>Superlativus</i>
<i>longus, a, um</i> (довгий, а, е)	long- <i>ior, long-ius</i> (довший, а, е)	long- <i>issim-us, a, um</i> (найдовший, а, е)
<i>brevis, e</i> (короткий, а, е)	brev- <i>ior, brev-ius</i> (коротший, а, е)	brev- <i>issim-us, a, um</i> (найкоротший, а, е)
<i>simplex, icis</i> (простий, а, е)	simplic- <i>ior, simplic-ius</i> (простіший, а, е)	simplic- <i>issim-us, a, um</i> (найпростіший, а, е)

2. Прикметники, які у чоловічому роді мають закінчення -er, утворюють найвищий ступінь додаванням до форми чоловічого роду в **Nom. sing.** суфікса **-rim-** і родових закінчень **-us, -a, -um**.

<i>Positivus</i>	<i>Comparativus</i>	<i>Superlativus</i>
niger, gra, grum	nigrior, ius	nigerrimus, a, um
acer, cris, cre	acrior, ius	acerrimus, a, um

3. У латинських анатомо-гістологічних термінах вживаються всі ступені порівняння прикметників «великий» та «малий».

<i>Positivus</i>	<i>Comparativus</i>	<i>Superlativus</i>
magnus, a, um	major, majus	maximus, a, um
parvus, a, um	minor, minus	minimus, a, um

4. Прикметники найвищого ступеню порівняння узгоджуються з іменниками за загальним правилом узгодження.

Наприклад: *musculus (m) longissimus* - найдовший м'яз
linea (f) longissima - найдовша лінія

5. Відмінюються прикметники найвищого ступеню так само, як і прикметники першої групи.

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь:

Вправа 1. Утворіть найвищий ступінь порівняння від наступних прикметників:

ruber, bra, brum – червоний; levis, e – легкий; niger, gra, grum – чорний; simplex, icis – простий; utilis, e – корисний; necessarius, a, um – необхідний; saluber, bris, bre – цілющий, здоровий.

Вправа 2. Перекласти латинською мовою терміни:

Найменший сідничний м'яз, найширший м'яз спини, сумка найширшого м'яза спини, найменший палець (мізинець), короткий м'яз мізинця, найдовший м'яз шиї, найбільший сідничний м'яз, найдовший м'яз грудної клітки, найвища носова раковина, найвища вийна лінія.

Вправа 3. Перекласти українською мовою терміни:

Incisura ligamenti teretis hepatis, musculus latissimus dorsi, tunica muscularis oesophagi, tunica serosa vesicae biliaris, spina iliaca anterior superior.

Еталони **відповідей:**

Вправа 1. Утворіть найвищий ступінь порівняння ruber, bra, brum (червоний) – ruberrimus, a, um; levis, e (легкий) – levissimus, a, um; niger, gra, grum (чорний) – nigerrimus, a, um; simplex,

icis (простий) – simplicissimus, a, um; utilis, e (корисний) – utilissimus, a, um; necessarius, a, um (необхідний) - maxime necessarius, a, um; saluber, bris, bre (цілющий, здоровий) - saluberrimus,a,um.

Вправа 2. Перекласти латинською мовою терміни:

Найменший сідничний м'яз - *musculus ischiadicus minimus*, найширший м'яз спини - *musculus latissimus dorsi*, сумка найширшого м'яза спини - *bursa musculi latissimi dorsi*, найменший палець (мізинець) - *digitus minimus*, короткий м'яз мізинця - *musculus digiti minimi brevis*, найдовший м'яз шиї - *musculus longissimus cervicis*, найбільший сідничний м'яз - *musculus ischiadicus maximus*, найдовший м'яз грудної клітки - *musculus longissimus thoracis*, найвища носова раковина - *concha nasalis suprema*, найвища вийна лінія - *linea nuchae suprema*.

Вправа 3. Перекласти українською мовою терміни:

Incisura ligamenti teretis hepatis - *вирізка круглої зв'язки печінки*, *musculus latissimus dorsi* - *найширший м'яз спини*, *tunica muscularis oesophagi* – *м'язова оболонка стравохода*, *tunica serosa vesicae biliaris* – *серозна оболонка жовчного міхура*, *spina iliaca anterior superior* - *верхня передня клубова ость*.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = *Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium*: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- додаткова:

1. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.
2. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Узгодити прикметник з іменником: найширший м'яз	Прикметник узгоджуємо з іменником в роді, числі і відмінку, добираючи відповідне закінчення	1. <i>Musculus (m) latissimus</i> <i>Musculus, i m+ lat+issim+us</i>
2.	Перекласти анатомічний термін: Найвищий хід носа	2.Визначити головне (стрижневе) слово - іменник, який даємо у називному відмінку узгоджуємо з ним прикметник (якщо є) в роді, числі і відмінку, добираючи	2. Найвищий хід носа <i>Meatus nasi supremus</i> <i>Meatus (m) + nas(us) i + supremus</i>

		відповідне закінчення. Якщо є інший іменник (з прикметником) то його ставимо в родовий відмінок (разом з прикметником).	
--	--	---	--

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

- як утворюються прикметники найвищого ступеня?
- як утворюють найвищий ступінь прикметники з закінченням -er?
- назвіть прикметники, які утворюють ступені порівняння від різних основ.
- як відмінюється найвищий ступінь прикметників?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 7.

8. Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- утворювати найвищий ступінь порівняння для прикметників;
- узгоджувати прикметники з іменниками у називному та родовому відмінку однини;
- перекладати багатослівні терміни з різними видами означень.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- утворити найвищий ступінь порівняння для прикметників;
- узгодити іменники і прикметники у словосполученні;
- ставити іменник з прикметником у родовому відмінку;
- перекладати двослівні, трислівні та багатослівні терміни з різними типами означень.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; схеми.

10.1 Тести за темою № 7, тести ректорського контролю.

11. Тема наступного заняття:

«Іменники III відміни. Типи відмінювання іменників III відміни. Характерні ознаки іменників чоловічого роду. Винятки з правила про рід. Назви м'язів»

1. Тема практичного заняття № 8: «Іменники III відміни. Типи відмінювання іменників III відміни. Характерні ознаки іменників чоловічого роду. Винятки з правила про рід. Назви м'язів» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у вивченні іменників III відміни. Типів відмінювання іменників III відміни. Характерних ознак іменників чоловічого роду. Знання теми має значення для засвоєння подальших розділів курсу латинської мови; дасть змогу студентам сприймати анатомічну термінологію та правильно користуватися нею у професійному вжитку.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з іменниками III відміни чоловічого роду.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- словникову форму іменників III відміни;
- словотвір іменників III відміни чоловічого роду – назв м'язів;
- форми іменників у називному та родовому відмінках.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- узгоджувати прикметники з іменниками III відміни чоловічого роду у називному та родовому відмінках;
- перекладати назви анатомічних термінів з української мови на латинську та навпаки.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Відмінювання іменників та прикметників	Визначати відміну, основу іменників. Узгоджувати прикметники з іменниками
2.	Наступні дисципліни: 1.Анатомія 2.Гістологія	Структуру анатомічних та гістологічних термінів. Назви м'язів.	Правильно вживати анатомо-гістологічні терміни
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1.Грамматика латинської мови 2.Лексичний мінімум	Перекладати анатомічні терміни з різними видами означень

5. Зміст теми:

A. Особливості III відміни іменників.

1. До III відміни відносяться іменники всіх трьох родів, які мають закінчення *-is* в род. відмінку однини (ознака III відміни).
2. В Nom. sing. слова не лише різних родів, але навіть одного й того ж роду мають різні закінчення, властиві цьому роду; напр., у іменників чоловічого роду це закінчення: *-os, -or,*

-o, -er, -ex, -es.

3. У більшості іменників III відміни основи в Nom. sing. і в Gen. sing. не збігаються.

Nom. sing. *pulmo cortex*

Gen. sing. *pulmonis corticis*

У таких іменників практична основа визначається в Gen. sing. відкиданням закінчення *-is*.

4. Іменники III відміни, залежно від того, чи збігається кількість складів в Nom. sing. і в Gen. sing. бувають *рівноскладові* і *нерівноскладові*. Це має значення для точного визначення роду в деяких випадках.

Рівноскладові:

Nom. *pubes canalis rete*

Gen. *pubis canalis retis*

Нерівноскладові:

Nom. *pes paries pars*

Gen. *pedis parietis partis*

5. У односкладних іменників у словниковій формі в Gen. слово пишеться повністю: *vas, vasis n; os, ossis n*.

Б. Іменники чоловічого роду III відміни.

Іменники чоловічого роду III відміни мають у Nom. sing. наступні закінчення:

<i>Nom. sing.</i>	<i>Gen. sing.</i>	<i>Приклади</i>
-o	-ōnis -īnis	<i>pulmo, ōnis m – легеня</i> <i>homo, īnis m – людина</i>
-or	-ōris	<i>buccinator, ōris m – щічний м'яз</i>
-os	-ōris	<i>flos, floris m – квітка</i>
-er	-tris -ēris -ēris	<i>venter, tris m – черевце, черевце</i> <i>vomer, ēris m – леміш</i> <i>ureter, ēris m – сечівник</i>
-es (нерівноскладові)	-ītis -ētis -ēdis	<i>poples, ītis m – надколінок</i> <i>paries, ētis m – стінка</i> <i>pes, pedis m – стопа, нога</i> <i>stapes, ēdis m – стремінце</i>
-ex	-īcis	<i>apex, īcis m – верхівка</i> <i>cortex, īcis m – кора</i>

Винятки щодо роду:

Жіночого роду:

gaster, tris f – шлунок

mater, tris f – мати; мозкова оболонка

(*pra mater* – м'яка мозкова оболонка; *dura mater* – тверда мозкова оболонка)

Середнього роду:

cor, cordis n – серце

os, ossis n – кістка

os, oris n – рот

tuber, ēris n – горб

Назви м'язів.

Назви м'язів за функцією, яку вони виконують, побудовані за однією моделлю. Це словосполучення, що складається з двох іменників: перше – *musculus*, і *m*, друге слово – назва м'яза за функцією. Наприклад:

musculus extensor розгинач, *musculus flexor* згинач.

Синтаксично другий іменник є узгодженим додатком до слова *musculus*, узгодження відбувається тільки у відмінку і числі. Тобто, відмінок і число у них збігаються. Кожен такий додаток, що характеризує м'яз за її функцією, - це іменник III відміни чоловічого роду з суфіксом *-or*, рідше *-er* (грец.).

У латинських поширених словосполученнях іменники, залежні від назв м'язів за їхньою функцією, завжди ставляться в **род. відм.** (неузгоджене означення).

Напр.: *musculus levator scapulae* (Gen. sing.) - м'яз, що підіймає лопатку, букв. - м'яз-підіймач (чого?) лопатки;

musculus constrictor pharyngis (Gen. sing.) *médius* - середній констриктор (чого?) глотки;

musculus sphincter ani (Gen. sing.) *externus* - зовнішній сфінктер заднього проходу.

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1.Перекласти українською мовою терміни:

Pulmo dexter, *ostium ureteris*, *apex pulmonis dextri*, *apex patellae*, *paries jugularis*, *os zygomaticum*, *ala vomeris*, *tunica mucosa gastris*, *atrium cordis*, *apex cordis*, *angulus oris*, *tuber frontale*, *liquor pericardii*, *cortex cerebri*, *cortex cerebelli*, *trochanter major*, *cavitas oris*, *apex pulmonis sinistri*, *tunica mucosa oris*, *ventriculus sinister cordis*, *pia mater cranialis (seu encephali)*, *dura mater spinalis*, *apex nasi*, *dorsum pedis*, *facies pulmonis*.

Вправа 2.Перекласти латинською мовою терміни:

А. Легенева поверхня серця, скроневий відросток виличної кістки, корковий шар (кора) лімфатичного вузла, коротка кістка, борозна леміша, кора великого мозку, кора мозочка, вирізка верхівки серця, під'язикова кістка, перетинчаста стінка трахеї, решітчаста борозна носової кістки, серцева вирізка лівої легені.

Вправа 3.Перекласти латинською мовою терміни:

А. М'яз, що піднімає лопатку; м'яз, що напружує широку фасцію; м'яз, що розширює зіницю; обертач грудної клітки; сфінктер сечового міхура; зовнішній сфінктер заднього проходу; довгий променеви розгинач зап'ястя; нижній констриктор глотки; м'яз-обертач шії; м'яз, що напружує барабанну перетинку; короткий розгинач великого пальця стопи; м'яз, що піднімає щитовидну залозу, м'яз, що опускає нижню губу; м'яз, що опускає кут рота (перегородку носа).

Еталони відповідей:

Вправа 1.Перекласти українською мовою терміни:

Pulmo dexter – права легеня, *ostium ureteris* - отвір сечівника, *apex pulmonis dextri* - верхівка правої легені, *apex patellae* - верхівка наколінника, *paries jugularis* - яремна частина, *os zygomaticum* - вилична кістка, *ala vomeris* - крило леміша, *tunica mucosa gastris* - слизова оболонка шлунку, *atrium cordis* - передсінок серця, *apex cordis* - верхівка серця, *angulus oris* - кут рота, *tuber frontale* - лобний горб, *liquor pericardii* - рідина перикарда, *cortex cerebri* - кора мозку, *cortex cerebelli* - кора мозочку, *trochanter major* - великий вертлюг, *cavitas oris* - порожнина рота, *apex pulmonis sinistri* - верхівка лівої легені, *tunica mucosa oris* - слизова оболонка рота, *ventriculus sinister cordis* - лівий шлуночок серця, *pia mater cranialis (seu*

encephali) - м'яка мозкова оболонка, dura mater spinalis - тверда спинномозкова оболонка, apex nasi - верхівка носа, dorsum pedis – тил стопи, facies pulmonis - поверхня легені.

Вправа 2. Перекласти латинською мовою терміни:

А. Легенева поверхня серця - facies pulmonalis cordis, скроневий відросток виличної кістки - processus temporalis ossis zygomatici, корковий шар (кора) лімфатичного вузла - cortex nodi lymphatici, коротка кістка - os breve, борозна леміша - sulcus vomeris, кора великого мозку - cortex encephali, кора мозочка - cortex cerebelli, вирізка верхівки серця - incisura apicis cordis, під'язикова кістка - os hyoideum, перетинчаста стінка трахеї - paries membranaceus tracheae, решітчаста борозна носової кістки - sulcus ethmoidalis ossis nasalis, серцева вирізка лівої легені - incisura cardiaca pulmonis sinistri.

Вправа 3. Перекласти латинською мовою терміни:

А. М'яз, що піднімає лопатку - musculus levator scapulae; м'яз, що напружує широку фасцію - musculus tensor fasciae latae; м'яз, що розширює зіницю - musculus dilatator pupillae; обертач грудної клітки - musculus rotator thoracis; сфінктер сечового міхура - musculus sphincter vesicae urinae; зовнішній сфінктер заднього проходу - musculus sphincter ani externus; довгий променевий розгинач зап'ястя - musculus extensor carpi radialis longus; нижній констриктор глотки – musculus constrictor pharyngis inferior; м'яз-обертач шиї – musculus rotator cervicis; м'яз, що напружує барабанну перетинку – musculus tensor cavi tympanici; короткий розгинач великого пальця стопи – musculus extensor hallucis brevis; м'яз, що піднімає щитовидну залозу – musculus levator glandulae thyroideae, м'яз, що опускає нижню губу – musculus depressor labii inferioris; м'яз, що опускає кут рота (перегородку носа) - musculus depressor anguli oris (septi nasi).

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- додаткова:

1. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.
2. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Узгодити прикметник з іменником III відміни чоловічого роду	Прикметник узгоджуємо з іменником III відміни в роді, числі і відмінку, добираючи відповідне закінчення	1. перетинчаста стінка трахеї - paries membranaceus tracheae

2.	Перекласти анатомічний термін з іменниками , що означають назви м'язів	2.Визначити головне (стрижневе) слово - іменник, який називає м'яз, далі додаємо іменник у родовому відмінку, добираючи відповідне закінчення.	2. м'яз, що напружує барабанну перетинку - musculus tensor cavi tympanici
----	--	--	---

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

- Яка характерна ознака іменників III відміни?
- Яка різниця словникової форми між іменниками III відміни та інших відмін?
- Як визначається основа у іменників III відміни?
- Які характерні закінчення мають іменники чоловічого роду III відміни?
- Які слова з відповідними закінченнями є винятками?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 8

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- ставити іменники III відміни у родовому відмінку однини;
- узгоджувати прикметники з іменниками III відміни чоловічого роду у називному та родовому відмінку однини;
- перекладати багатослівні терміни з різними видами означень.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- розглянути граматичні моделі термінів з іменниками III відміни чоловічого роду;
- визначити граматичну структуру терміну;
- вивчити м'язів за функцією, яку вони виконують;
- перекладати багатослівні терміни з іменниками III відміни чоловічого роду.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; схеми.

10.1 Тести за темою № 8, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Іменники III відміни жіночого роду. Винятки з правила про рід. Суфікси іменників жіночого роду»

1.Тема практичного заняття № 9: «Іменники III відміни жіночого роду. Винятки з правила про рід. Суфікси іменників жіночого роду» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у вивченні іменників III відміни жіночого роду. Характерних ознак іменників жіночого роду. Знання теми має значення для засвоєння подальших розділів курсу латинської мови; дасть змогу студентам сприймати анатомічну термінологію та правильно користуватися нею у професійному вжитку.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з іменниками III відміни жіночого роду.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- словникову форму іменників III відміни жіночого роду;
- словотвір іменників III відміни жіночого роду;
- форми іменників у називному та родовому відмінках;

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- узгоджувати прикметники з іменниками III відміни жіночого роду у називному та родовому відмінках;
- перекладати назви анатомічних термінів з української мови на латинську та навпаки.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Відмінювання іменників та прикметників	Визначати відміну, основу іменників. Узгоджувати прикметники з іменниками
2.	Наступні дисципліни: 1.Анатомія 2.Гістологія	Структуру анатомічних та гістологічних термінів.	Правильно вживати анатомо-гістологічні терміни
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1.Грамматика латинської мови 2.Лексичний мінімум	Перекладати анатомічні терміни з різними видами означень

5. Зміст теми:

Іменники жіночого роду III відміни.

Іменники жіночого роду III відміни мають у Nom. sing. наступні закінчення:

<i>Nom. sing.</i>	<i>Gen. sing.</i>	<i>Приклади</i>
-as	-atis	cavitas — cavitatis
-es	-is	pubes — pubis

(рівноскладові)		
-is (рівноскладові)	-is	auris — auris
-is (нерівноскладові)	-idis	iris — iridis
-us	-udis -utis	incus — incudis salus — salutis
-rs	-rtis	pars — partis
-ns	-ntis	lens — lentis
-ix	-icis	radix — radicis
-ux	-ucis	nux — nucis
-ax	-acis	pax — pacis
-nx	-ngis	meninx — meningis
-go	-ginis	origo — originis
-do	-dinis	latitudo — latitudinis
-io	-ionis	regio — regionis

Винятки щодо роду:

Іменники чоловічого роду:

axis, is m - 1) вісь; 2) II шийний хребець
 canalis, is m – канал
 dens, dentis m – зуб
 margo, inis m – край
 sanguis, inis m – кров
 tendo, inis m – сухожилок
 pons, pontis m – міст

Іменники середнього роду:

pancreas, atis n (грец.) - підшлункова залоза
 vas, vasis n – судина

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. Узгодити прикметники з іменниками і поставити в *Gen. sing.*:

Частина (кам'яниста, медіальна); зуб (різцевий, молочний, ікло, моляр, премоляр, мудрості); канал (піднебінний, слізний, лицьовий, різцевий); порожнина (мозкова, плевральна, суглобова, барабанна, власна); горбистість (дельтоподібна, клубова, жувальна); вухо (середнє, внутрішнє, зовнішнє); хрящ (щитоподібний, суглобовий, реберний, криловий, крилоподібний, великий); суглоб (нижньощелепний, поперечний, простий, складний); судина (лімфатична, капілярна, колатеральна); ділянка (стегнова, п'яткова, передня).

Вправа 2. Перекласти українською мовою терміни:

Paries posterior gastris; pyramis medullae oblongatae; pars thoracica; pars cardiaca; pars endocrina pancreatis; basis patellae; pyramis renalis; impressio oesophagaea; cavitas medullaris; margo inferior pulmonis sinistri; basis cranii externa; cartilago thyroidea; musculus constrictor pharyngis; glandula parotis accessoria; cartilago alaris major, pars ossea, m. adductor magnus, m. adductor minimus, cardia seu pars cardiaca, cortex renalis.

Вправа 3. Перекласти латинською мовою терміни:

Вільна частина нижньої кінцівки; тверда оболонка головного мозку; лицева ділянка; склепіння глотки; канал великого кам'янистого нерва; носова частина глотки; пілоричний канал; тіло лобкової кістки; капсула підшлункової залози; барабанна порожнина середнього вуха; хрящ перегородки носа; основа фаланги; п'яткова ділянка; кора вилочкової залози; вінцева борозна серця; шлуночок серця правий / лівий.

Еталони відповідей:

Вправа 1. Узгодити прикметники з іменниками і поставити в Gen. sing.:

Частина (кам'яниста, медіальна) - pars petrosa, medialis - partis petrosae, medialis; зуб (різцевий, молочний, ікло, моляр, премоляр, мудрості) - dens incisivus, deciduus, caninus, molaris, premolaris, serotinus – dentis incisivi, decidui, canini, molaris, premolaris, serotini; канал (піднебінний, слізний, лицевий, різцевий) - canalis palatinus, lacrimalis, facialis, incisivus - canalis palatini, lacrimalis, facialis, incisivi; порожнина (мозкова, плевральна, суглобова, барабанна, власна) - cavitas medularis, pleuralis, articularis, tympanica, propria – cavitatis medularis, pleuralis, articularis, tympanicae, propriae; горбистість (дельтоподібна, клубова, жувальна) - tuberositas deltoidea, pterygoidea, masseterica - tuberositatis deltoideae, pterygoideae, massetericae; вухо (середнє, внутрішнє, зовнішнє) - auris medialis, interna, externa - auris medialis, internaе, externaе; хрящ (щитовидний, суглобовий, реберний, криловий, крилоподібний, великий) - cartilago thyreoidea, articularis, costalis, alaris, pterygoidea, major - cartilaginis thyreoideae, articularis, costalis, alaris, pterygoideae, majoris; суглоб (нижньощелепний, поперечний, простий, складний) - articulatio mandibularis, transversa, simplex, composita - articulationis mandibularis, transversae, simplicis, compositae; судина (лімфатична, капілярна, колатеральна) - vas lymphaticum, capillare, collaterale - vasis lymphatici, capillaris, collateralis; ділянка (стегнова, п'яткова, передня) - regio femoralis, calcanea, anterior - regionis femoralis, calcaneae, anterioris.

Вправа 2. Перекласти українською мовою терміни:

Paries posterior gastris - задня стінка шлунку; pyramis medullae oblongatae - піраміда довгого мозку; pars thoracica - грудна частина; pars cardiaca - серцева частина; pars endocrina pancreatis - ендокринна частина підшлункової залози; basis patellae - основа надколінника; pyramis renalis - ниркова піраміда; impressio oesophagae – втиснення стравохідне; cavitas medullaris - порожнина мозкова; margo inferior pulmonis sinistri - нижній край лівої легені; basis cranii externa - зовнішня основа черепа; cartilago thyroidea - хрящ щитоподібний; musculus constrictor pharyngis - м'яз, констриктор глотки; glandula parotis accessoria - додаткова навколотовушна залоза; cartilago alaris major – великий криловий хрящ, pars ossea – кісткова частина, m. adductor magnus – великий привідний м'яз, m. adductor minimus - малий привідний м'яз, cardia seu pars cardiaca - серцева частина, cortex renalis - ниркова кора.

Вправа 3. Перекласти латинською мовою терміни:

Вільна частина нижньої кінцівки - pars libera membri inferioris; тверда оболонка головного мозку - dura mater encerephali; лицева ділянка - regio facialis; склепіння глотки - fornix pharyngis; канал великого кам'янистого нерва - canalis nervi petrosi majoris; носова частина глотки - pars nasalis pharyngis; пілоричний канал - canalis pyloricus; тіло лобкової кістки - corpus pubis; капсула підшлункової залози - capsula pancreatis; барабанна порожнина середнього вуха - cavitas tympanica auris mediae; хрящ перегородки носа - cartilago septi nasi; основа фаланги - basis phalangis; п'яткова ділянка - regio calcanea; кора вилочкової залози - cortex tymi; вінцева борозна серця - sulcus coronoides cordis; шлуночок серця правий / лівий - ventriculus cordis dexter/sinister.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- додаткова:

1. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.
2. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Узгодити прикметник з іменником III відміни жіночого роду	Прикметник узгоджуємо з іменником III відміни в роді, числі і відмінку, добираючи відповідне закінчення	1. п'яткова ділянка - regio calcanea
2.	Перекласти анатомічний термін з іменниками III відміни жіночого роду	2.Визначити головне (стрижневе) слово - іменник III відміни жіночого роду, далі додаємо іменник у родовому відмінку, добираючи відповідне закінчення.	2. основа фаланги - basis phalangis

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

- Які характерні закінчення мають іменники III відміни жіночого роду у Nom.sing.?
- Які слова з відповідними закінченнями є винятками?
- Який суфікс надає іменникам III від. жіночого роду значення «дія або процес»?
- Яке закінчення мають рівноскладові іменники III від. жіночого роду у Nom.sing. та Gen.sing.?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 9

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- написати іменники III відміни жіночого роду у родовому відмінку однини;
- узгоджувати прикметники з іменниками III відміни жіночого роду у називному та родовому відмінку однини;
- перекладати багатослівні терміни з різними видами означень.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- визначити основні ознаки іменників жіночого роду III відміни;
- розглянути граматичні моделі термінів з іменниками III відміни жіночого роду;
- визначити граматичну структуру терміну;
- перекладати багатослівні терміни з іменниками III відміни жіночого роду.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; схеми.

10.1 Тести за темою № 9, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Іменники III відміни середнього роду. Винятки з правила про рід. Узгодження прикметників з іменниками середнього роду»

1.Тема практичного заняття № 10: «Іменники III відміни середнього роду. Винятки з правила про рід. Узгодження прикметників з іменниками середнього роду» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у вивченні іменників III відміни середнього роду. Характерних ознак іменників середнього роду. Знання теми має значення для засвоєння подальших розділів курсу латинської мови; дасть змогу студентам сприймати анатомічну термінологію та правильно користуватися нею у професійному вжитку.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з іменниками середнього роду III відміни.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- лексичний мінімум іменників середнього роду III відміни.
- форми іменників середнього роду III відміни у називному та родовому відмінках.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- розпізнавати форми іменників середнього роду III відміни у називному та родовому відмінках
- перекладати анатомічні терміни.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Відмінювання іменників та прикметників	Визначати відміну, основу іменників. Узгоджувати прикметники з іменниками
2.	Наступні дисципліни: 1.Анатомія 2.Гістологія	Головні ознаки іменників середнього роду III відміни	Правильно вживати анатомо-гістологічні терміни
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1.Граматики латинської мови 2.Лексичний мінімум	Перекладати анатомічні терміни з різними видами означень

5. Зміст теми:

Іменники середнього роду III відміни.

Іменники середнього роду III відміни мають у Nom. sing. наступні закінчення:

<i>Nom. sing.</i>	<i>Gen. sing.</i>	<i>Приклади</i>
-en	-inis	nomen — nominis
-us	-ōris -ēris -ūris	corpus — corporis genus — generis crus — cruris
-ur	-ōris	femur — femoris

-ma	-ātis	derma — dermatis
-e	-is	rete — retis
-al	-alis	animal — animalis
-ut	-ītis	caput – capitis
-ar	-āris	pulvinar — pulvinaris

Винятки щодо роду:

Іменники чоловічого роду:

ren, renis m - нирка;

lien, is m або splen, is m - селезінка.

1. Слід розрізняти латинські іменники на **-e** сер. р. III відм. та іменники грецького походження на **-e** жін. р., які у род. відм. однини мають закінчення **-es**.

Порівняймо: rete, is n (лат.) - сітка,

raphe, es f (грецьк.) - шов,

diploë, ës f (грецьк.) - диплом.

2. Поряд з грецькими іменниками сер. р. III відм. на **-ma** зустрічаються іменники жін. р. на **-ma** (лат.) I відміни.

Порівняймо: грецьк. stroma, atis n - строма;

лат. squama, ae f - луска.

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. Назвати словникову форму. Утворити форму родового відмінка однини і визначити основу:

Скроня, ніжка, живіт, сітка, головка.

Вправа 2. Узгодити прикметники з іменниками і поставити в Gen. sing.:

Головка (латеральна, глибока, коса, поперечна, довга, коротка); клубок (сонний, куприковий, аортальний); ніжка (перетинкова, кісткова, проста, медіальна, латеральна, загальна, права, ліва, коротка, довга); отвір (великий чи потиличний, соскоподібний, остистий, яремний, різцевий, круглий, овальний); система (нервова, лімфатична, сечостатева).

Вправа 3. Перекласти українською мовою терміни:

Rete arteriosum, cortex thymi, systema nervosum, foramen palatinum majus, glomus caroticum, glomus pulmonale, musculus longus capitis, hepar mobile, ren accessorius, pancreas accessorium, cortex renis, ren sinister, systema lymphaticum, caput superius musculi pterygoidei, crus membranaceum simplex; corpus adiposum buccae, foramen infraorbitale maxillae, diaphragma oris, fornix pharyngis, musculus masseter.

Вправа 4. Перекласти латинською мовою терміни:

основа серця, тіло великогомілкової кістки, поверхнева лімфатична судина, ліва частка печінки, внутрішня сонна артерія, щитовидний хрящ, канал шийки матки, зовнішній косий м'яз живота, верхівка головки малоюмілкової кістки, шлуночок гортані, тіло під'язикової кістки, альвеолярний отвір нижньої щелепи, різцевий отвір піднебінного відростка,

Еталони **відповідей:**

Вправа 1. Назвати словникову форму. Утворити форму родового відмінка однини і визначити основу:

скроня - tempus, oris n; temporis (Gen.sing.) основа: tempor-;
ніжка - crus, cruris n; cruris (Gen.sing.) основа: crur-;
живіт - abdomen, inis n; abdominis (Gen.sing.) основа: abdomen-;
сітка - rete, retis n; retis (Gen.sing.) основа: ret-;
головка - caput, itis n; capitis (Gen.sing.) основа: capit-.

Вправа 2. Узгодити прикметники з іменниками і поставити в Gen. sing.:

Головка (латеральна, глибока, коса, поперечна, довга, коротка) - caput laterale, profundum, obliquum, transversum, longum, breve – capitis lateralis, profundi, obliqui, transversi, longi, brevis;
клубок (сонний, куприковий, аортальний) - glomus caroticum, coccygeum, aortale – glomeris carotici, coccygei, aortalis;
ніжка (перетинкова, кісткова, проста, медіальна, латеральна, загальна, права, ліва, коротка, довга) - crus membranaceum, osseum, simplex, mediale, laterale, commune, dextrum, sinistrum, breve, longum - cruris membranacei, ossei, simplicis, medialis, lateralis, communis, dextri, sinistri, brevis, longi;
отвір (великий чи потиличний, соскоподібний, остистий, яремний, різцевий, круглий, овальний) - foramen majus, occipitale, mastoideum, spinosum, jugulare, incisivum, rotundum, ovale - foraminis majoris, occipitalis, mastoidei, spinosi, jugularis, incisivi, rotundi, ovalis;
система (нервова, лімфатична, сечостатева) - systema nervosum, lymphaticum, urogenitale - systematis nervosi, lymphatici, urogenitalis.

Вправа 3. Перекласти українською мовою терміни:

Rete arteriosum - сітка артеріальна, cortex thymi – кора тимуса, systema nervosum - система нервова, foramen palatinum majus - отвір піднебінний, glomus caroticum - клубок сонний, glomus pulmonale - легеневий клубок, musculus longus capitis - довгий м'яз голови, hepar mobile - печінка рухома, ren accessorius - нирка додаткова, pancreas accessorium - додаткова підшлункова залоза, cortex renis – кора нирки, ren sinister - нирка ліва, systema lymphaticum - лімфатична система, caput superius musculi pterygoidei - верхня головка крилоподібного м'яза, crus membranaceum simplex – ніжка мембранна проста; corpus adiposum buccae - жирове тіло щоки, foramen infraorbitale maxillae - отвір піднебінний верхньої щелепи, diaphragma oris - діафрагма рота, fornix pharyngis - скленіння глотки, musculus masseter - м'яз жувальний.

Вправа 4. Перекласти латинською мовою терміни:

основа серця - basis cordis, тіло великогомілкової кістки - corpus tibiae, поверхнева лімфатична судина - vas lymphaticum superficialis, ліва частка печінки - pars sinistra hepatis, внутрішня сонна артерія - arteria carotica interna, щитоподібний хрящ - cartilago thyroidea, канал шийки матки - canalis cervicis uteri, зовнішній косий м'яз живота - musculus obliquus externus gastris, верхівка головки малогомілкової кістки - apex capitis fibulae, шлуночок гортані - ventriculus pharyngis, тіло під'язикової кістки - corpus ossis hyoidei, альвеолярний отвір нижньої щелепи - foramen alviolare mandibulae, різцевий отвір піднебінного відростка - foramen incisivum processus hyoidei.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.

3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- додаткова:

1. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.

2. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Узгодити прикметник з іменником III відміни середнього роду	Прикметник узгоджуємо з іменником III відміни в роді, числі і відмінку, добираючи відповідне закінчення	1.поверхнева лімфатична судина- vas lymphaticum superficialis,
2.	Перекласти анатомічний термін з іменниками III відміни середнього роду	2.Визначити головне (стрижневе) слово - іменник III відміни середнього роду, далі додаємо іменник у родовому відмінку, добираючи відповідне закінчення.	2. тіло під'язикової кістки- corpus ossis hyoidei

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

- Які головні ознаки іменників III відміни середнього роду у Nom.sing.?
- Які слова з відповідними закінченнями є винятками?
- Як визначити основи іменників III відміни середнього роду?
- Яке закінчення мають іменники III від.середнього роду на **-e** , **-ma** у Gen.sing?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 10

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- написати іменники III відміни середнього роду у родовому відмінку однини;
- узгоджувати прикметники з іменниками III відміни середнього роду у називному та родовому відмінку однини;
- перекладати багатослівні терміни з різними видами означень.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- визначити основні ознаки іменників середнього роду III відміни;
- розглянути граматичні моделі термінів з іменниками III відміни середнього роду;
- визначити граматичну структуру терміну;
- перекладати багатослівні терміни з іменниками III відміни середнього роду.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; схеми.

10.1 Тести за темою № 10, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Називний відмінок множини іменників та прикметників»

1.Тема практичного заняття № 11: «Називний відмінок множини іменників та прикметників» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у вивченні називного відмінку множини для іменників 1-5 відмін та прикметників. Знання теми має значення для засвоєння подальших розділів курсу латинської мови; дасть змогу студентам сприймати анатомічну термінологію та правильно користуватися нею у професійному вжитку.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з закінченнями іменників 1-5 відмін та прикметників 1-2 груп у називному відмінку множини.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- алгоритм утворення форм називного відмінку множини іменників та прикметників;
- закінчення іменників 1-5 відмін та прикметників 1-2 груп у називному відмінку множини.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- утворювати форми називного відмінку множини для іменників і прикметників;
- узгоджувати прикметники з іменниками у формі називного відмінку множини;
- перекладати анатомічні терміни у множині з української мови на латинську та навпаки.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Граматичні категорії іменників і прикметників	Утворювати форми називного відмінку множини; узгоджувати прикметники з іменниками у формі називного відмінку множини.
2.	Наступні дисципліни: 1.Анатомія 2.Гістологія	Лексичний мінімум; структуру термінів	Правильно вживати анатомо-гістологічні терміни
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	Граматичні категорії іменників і прикметників; структурні моделі термінів	Перекладати анатомічні терміни з різними видами означень

5. Зміст теми:

Для утворення форм Nominativus pluralis іменників необхідно:

1. Взяти іменник у словниковій формі.
2. Визначити його відміну.
3. Визначити його практичну основу.

4. Приєднати до основи закінчення *Nominativus pluralis*, використовуючи таблицю відмінкових закінчень.

Відміна	Рід		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
I		-ae	
II	-i		-a
III	-es		-a -ia (іменники на-e, -al, -ar)
IV	-us		-ua
V		-es	

Наприклад:

Словникова форма	Відміна	Основа	<i>Nominativus pluralis</i>
costa, ae f	I	cost-	costae (ребра)
musculus, i m	II	muscul-	musculi (м'язи)
ligamentum, i n	II	ligament-	ligamenta (зв'язки)
dens, dentis m	III	dent-	dentes (зуби)
pars, partis f	III	part-	partes (частини)
foramen, inis n	III	foramin-	foramina (отвори)
processus, us m	IV	process-	processus (відростки)
genu, us n	IV	gen-	genua (коліна)
facies, ei f	V	faci-	facies (поверхні)

Для утворення форм *Nominativus pluralis* прикметників необхідно:

1. Взяти прикметник у словниковій формі.
2. Визначити групу або ступінь порівняння.
3. Визначити його відміну та рід.
4. Визначити основу.
5. Приєднати до основи закінчення *Nominativus pluralis*, використовуючи таблицю відмінкових закінчень.

Рід	1 група (I, II відміна) та найвищий ступінь порівняння	2 група (III відміна)	Вищий ступінь порівняння (III відміна)
m	-i	-es	-(ior)es
f	-ae		
n	-a	-ia	-(ior)a

Наприклад:

<i>Nominativus singularis</i>	Група	Відміна	Рід	Основа	<i>Nominativus pluralis</i>
transversus	1	II	m	transvers-	transversi
transversa	1	I	f	transvers-	transversae
transversum	1	II	n	transvers-	transversa

frontalis	2	III	m, f	frontal-	frontales
frontale	2	III	n	frontal-	frontalia
simplex	2	III	m,f	simplic-	simplices
simplex	2	III	n	simplic-	simplicia
superior	Вищ.ступ.	III	m,f	superior-	superiores
superius	Вищ.ступ.	III	n	superior-	superiora

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1.Перекласти терміни:

Зуби, протоки, волокна, краї, кінцівки, ямки, тіла, нерви, хребці, залози, борозни, листки.

Вправа 2.Перекласти терміни і поставити в Nom. pl.:

Мале крило, найменша вена, суглобова поверхня, клик.

Вправа 3.Перекласти українською мовою терміни:

incisurae cartilaginis, partes orbitales ossis frontalis, ganglia renalia, venae cerebri inferiores, dentes premolares et molares; processus pterygoidei ossis sphenoidalis, tubercula mentalia;

Вправа 4.Перекласти латинською мовою терміни:

хрящі носа, краї лопатки, хребцеві суглоби, нижні шийні серцеві гілки, нижні вени великого мозку, малі під'язикові протоки, шлункові ямочки, додаткові носові хрящі, верхні моляри, великі і малі роги.

Еталони відповідей:

Вправа 1.Перекласти терміни:

Зуби - dentes, протоки - ductus, волокна - fibrae, краї - margines, кінцівки - membra, ямки - foveae, тіла - corpora, нерви - nervi, хребці - vertebrae, залози - glandulae, борозни - sulci, листки - folia.

Вправа 2.Перекласти терміни і поставити в Nom. pl.:

Мале крило - ala minor, alae minores;
найменша вена - vena minima, venae minimae;
суглобова поверхня - facies articularis, facies articulares;
клик - dens caninus, dentes canini.

Вправа 3.Перекласти українською мовою терміни:

incisurae cartilaginis - вирізки хряща;
partes orbitales ossis frontalis - очні частини лобної кістки;
ganglia renalia - ниркові ганглії;
venae cerebri inferiores - нижні вени мозку;
dentes premolares et molares - зуби премоляри та моляри;
processus pterygoidei ossis sphenoidalis - крилоподібні відростки клиноподібної кістки;
tubercula mentalia - підборідні горбки

Вправа 4.Перекласти латинською мовою терміни:

хрящі носа - cartilagines nasi;
краї лопатки - margines scapulae;
хребцеві суглоби - articulationes vertebrales;

нижні шийні серцеві гілки	- rami cardiaci cervicales inferiores;
нижні вени великого мозку	- venae cerebri inferiores;
малі під'язикові протоки	- ductus hyoidei minores;
шлункові ямочки	- foveae gastricae;
додаткові носові хрящі	- cartilagine nasales accessoriae;
верхні моляри	- dentes molares superiores;
великі і малі роги	- cornua majora et minora;

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- додаткова:

1. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.
2. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Визначити основу іменника: solutio	Solutio - nom.sing solutionis – gen.sing.	1.Solution-
2.	Утворити Nom.plur.: cartillago, inis f facies,ei f simplex	Визначити відміну. Необхідно до основи іменника додати відповідне цій відміні закінчення з урахуванням роду іменника	2. Cartilagine facies simplices (m,f) simplicia (n)

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

- Як визначити відміну іменників?
- Як визначити практичну основу іменників?
- Які закінчення мають іменники та прикметники у Nom.plur. ?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 11

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- написати прикметники у словниковій формі;
- визначити групу або ступінь порівняння;
- визначити його відміну та рід;
- визначити основу;
- приєднати до основи закінчення Nominativus pluralis, використовуючи таблицю відмінкових закінчень.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- взяти іменники у словниковій формі;
- визначити відміну іменників;
- написати практичну основу;
- додати до основи закінчення Nom.plur. з урахуванням відміни і роду іменника.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиці; схеми.

10.1 Тести за темою № 11, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Родовий відмінок множини іменників та прикметників»

1.Тема практичного заняття № 12: «Родовий відмінок множини іменників та прикметників» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у вивченні родового відмінку множини для іменників 1-5 відмін. Знання теми має значення для засвоєння подальших розділів курсу латинської мови; дасть змогу студентам сприймати анатомічну термінологію та правильно користуватися нею у професійному вжитку.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з загальними властивостями іменників у Gen.sing.; овоїти відмінювання іменників у Gen.plur.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- алгоритм утворення форм родового відмінку множини іменників та прикметників;
- закінчення іменників 1-5 відмін та прикметників 1-2 груп у родовому відмінку множини.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- утворювати форми родового відмінку множини для іменників і прикметників;
- узгоджувати прикметники з іменниками у формі родового відмінку множини;
- перекладати анатомічні терміни у множині з української мови на латинську та навпаки.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Закінчення у родовому відмінку множини іменників та прикметників	Узгоджувати прикметники з іменниками у формі родового відмінку множини
2.	Наступні дисципліни: 1.Анатомія 2.Гістологія	Лексичний мінімум. Структуру термінів	Правильно вживати анатомо-гістологічні терміни
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	Граматичні категорії іменника та прикметника. Відмінювання.	Перекладати анатомічні терміни в однині та множині

5. Зміст теми:

Для утворення форм Genetivus pluralis іменників та прикметників необхідно:

1. Взяти іменник чи прикметник у словниковій формі.
2. Визначити відміну.
3. Визначити основу.
4. Приєднати до основи закінчення Genetivus pluralis, використовуючи таблицю

відмінкових закінчень (окрім III відміни).

Відміна	Закінчення Gen. pl.
I	-arum
II	-orum
IV	-uum
V	-erum

Наприклад:

Словникова форма	Відміна	Основа	Закінчення	Genetivus pluralis
costa, ae f	I	cost-	-arum	costarum
musculus, i m	II	muscul-	-orum	musculorum
ligamentum, i n	II	ligament-	-orum	ligamentorum
processus, us m	IV	process-	-uum	processuum
genu, us n	IV	gen-	-uum	genuum
facies, ei f	V	faci-	-erum	facierum
transversus	II	transvers-	-orum	transversorum
transversa	I	transvers-	-arum	transversarum
transversum	II	transvers-	-orum	transversorum

У III відміні закінчення **-um** мають:

- 1) Нерівноскладові іменники всіх трьох родів, основа яких закінчується на один приголосний:
tendin**um** (m)
region**um** (f)
foramin**um** (n)
- 2) Прикметники вищого ступеня порівняння всіх трьох родів:
superior**um** (m, f, n)
major**um** (m, f, n)

У III відміні закінчення **-ium** мають:

- 1) Іменники з основою на 2 приголосних:
dent**ium** (m)
part**ium** (f)
oss**ium** (n)
- 2) Рівноскладові на **-es, -is**:
basis, is f – bas**ium**
- 3) Іменники середнього роду на **-e, -al, -ar**:
rete, is n – ret**ium**
- 4) Прикметники 2 групи всіх трьох родів:
brev**ium** (m, f, n)
frontal**ium** (m, f, n)

Виняток:

Vas, vasis n – судина Gen. pl. – vas**orum**

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. *Написати словникову форму та поставити в Gen. pl.:*

залоза, пазуха, поверхня, зв'язка, артерія, сплетіння, губа, кут, ріг, борозна, щока, ганглій.

Вправа 2. *Перекласти латинською мовою терміни, утворити Nom. pl. і Gen. pl.:*

виличний відросток, піднебінна борозна, найменша вена, різцевий м'яз, поперечна піднебінна складка.

Вправа 3. *Утворити Gen. pl.:*

Pes, pedis m; articulatio, onis f; unguis, is m; cervix, icis f; canalis, is m; radix, icis f; thenar, aris n; meninx, ngis f; os, ossis n; tendo, inis m; rete, is n; paries, etis m.

Anterior, ius; molaris, e; minor, us; orbitalis, e; major, jus; frontalis, e.

Вправа 4. *Перекласти латинською мовою терміни, утворити Nom. pl. і Gen. pl.:*

Шийний хребець, велике крило, латеральна поверхня, клик, лобна пазуха, легенева вена, нижній премоляр.

Вправа 5. *Перекласти латинською мовою терміни:*

Довгі м'язи, що піднімають ребра, червоний і жовтий кістковий мозок, судини судин, отвори легених вен лівого передсердя, перегородка лобних пазух, медіальна поверхня різців та кликів, язикова поверхня молярів, передній і задній горбок шийних хребців.

Еталони відповідей:

Вправа 1. *Написати словникову форму та поставити в Gen. pl.:*

Залоза - glandularum, пазуха - sinuum, поверхня - facierum, зв'язка - ligamentorum, артерія - arteriarum, сплетіння - plexuum, губа - labiorum, кут - angulorum, ріг - cornuum, борозна - sulcorum, щока - buccarum, ганглій - gangliorum.

Вправа 2. *Перекласти латинською мовою терміни, утворити Nom. pl. і Gen. pl.:*

виличний відросток -	Nom. sing. - processus zygomaticus Nom. plur. - processus zygomatici Gen. sing. - procesuum zygomaticorum
піднебінна борозна	Nom. sing. - sulcus palatinus Nom. plur. - sulci palatini Gen. sing. - sulcorum palatinorum
найменша вена	Nom. sing. - vena minima Nom. plur. - venae minimae Gen. sing. - venarum minimarum
різцевий м'яз	Nom. sing. - musculus incisivus Nom. plur. - muscoli incisivi Gen. sing. - musculorum incisivorum
поперечна піднебінна складка -	Nom. sing. - plica palatina transversa Nom. plur. - plicae palatinae transversae Gen. sing. - plicarum palatarum transversarum

Вправа 3. *Утворити Gen. pl.:*

Pes, pedis m – pedum; articulatio, onis f – articulationum; unguis, is m – unguium; cervix, icis f –

cervicum; canalis, is m – canaliculus; radix, icis f – radiculus; thenar, aris n – thenarium; meninx, ngis f – meningium; os, ossis n – osseum; tendo, inis m – tendinum; rete, is n – reticulum; paries, etis m - parietum.

Anterior, ius – anteriorum; molaris, e – molarium; minor, us – minorum; orbitalis, e – orbitalium; major, jus – majorum; frontalis, e - frontalis.

Вправа 4. Перекласти латинською мовою терміни, утворити Nom. pl. i Gen. pl.:

Шийний хребець	- Nom.pl.- vertebrae cervicales Gen.pl. – vertebrarum cervicalium
велике крило	- Nom.pl. – alae majores Gen.pl. – alarum majorum
латеральна поверхня	- Nom.pl.- facies laterales Gen.pl. – facierum lateralium
клик	Nom.pl.- dentes canini Gen.pl. - dentium caninorum
лобна пазуха	Nom.pl.- sinus frontales Gen.pl. - sinuum frontalis
легенева вена	Nom.pl.- venae pulmonales Gen.pl. - venarum pulmonalis
нижній премоляр	Nom.pl.- dentes premolares Gen.pl. - dentium premolarium

Вправа 5. Перекласти латинською мовою терміни:

Довгі м'язи, що піднімають ребра – musculi levatores costarum longi, червоний і жовтий кістковий мозок - medulla ossium rubra et flava, судини судин - vasa vasorum, отвори легеневої вен лівого передсердя - foramina venarum atrii cordis sinistri, перегородка лобних пазух - septum sinuum frontalis, медіальна поверхня різців та кликів - facies medialis dentium incisivorum et caninorum, язикова поверхня молярів - facies lingualis dentium molarium, передній і задній горбок шийних хребців - tuberculum vertebrarum cervicalium anterius et posterius.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- додаткова:

1. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.
2. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Визначити основу іменників	У формі родового відмінку однини відкинути закінчення processus	1.process-
2.	Утворити Gen.plur.	Визначити за словниковою формою відміну іменника і додати відповідне закінчення ligamentum, i n – II відміна genu, us n – IV відміна	2.ligamentorum genuum

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

- Які закінчення мають іменники та прикметники у родовому відмінку множини?
- Які закінчення у Gen.plur. мають нерівноскладові іменники III відміни?
- Як змінюється у Gen.plur. іменник *vas, vasis n* ?
- Назвати закінчення у Gen.plur. рівноскладових іменників на *-is, -es*.

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 12

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- написати прикметники у словниковій формі;
- визначити групу або ступінь порівняння;
- визначити його відміну та рід;
- визначити основу;
- приєднати до основи закінчення Gen.sing, використовуючи таблицю відмінкових закінчень.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- визначити відміну іменників;
- написати практичну основу;
- додати до основи відповідне закінчення Gen.plur.;
- узгодити прикметник з іменником і утворити форму Gen.plur.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиці; схеми.

10.1 Тести за темою № 12, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Переклад анатомічних термінів в однині та множині. Систематизація вивчення змістового розділу 3»

1.Тема практичного заняття № 13: «Переклад анатомічних термінів в однині та множині. Систематизація вивчення змістового розділу 3» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у систематизації та узагальненні навчального матеріалу з розділу «Анатомічна термінологія»

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: систематизувати знання, вміння та навички з перекладу анатомічних термінів у формах називного і родового відмінків однини та множини

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- лексичний мінімум;
- правила розподілу за відмінами;
- відмінкові закінчення;
- правила узгодження прикметників з іменниками;
- структуру анатомічних термінів.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- знаходити відміну іменників та прикметників;
- утворювати форму називного та родового відмінка множини іменників та прикметників;
- узгоджувати іменники з прикметниками;
- перекладати анатомо-гістологічні терміни в однині та множині.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Граматичні категорії іменника та прикметника	Знаходити відміну, відмінювати іменники та прикметники, узгоджувати іменники з прикметниками
2.	Наступні дисципліни: 1.Анатомія 2.Гістологія	Структуру термінів, лексичний мінімум	Правильно вживати анатомо-гістологічні терміни
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	Відмінкові закінчення, структуру термінів	Перекладати терміни в однині та множині

5. Зміст теми:

Приклад виконання варіанту контрольної роботи:

I. Перекласти терміни:

а) легені, краї, ребра, зуби, хрящі, ніжки, протоки, поверхні, роги, борозни.

Наприклад:

Легені – pulmo,onis m (III відміна) – *pulmones*

Краї – margo, inis m (III відміна) – *margines*
Рєбра – costa, ae f (I відміна) – *costae*

б) судини судин – *vasa vasorum*
додаткові носові хрящі – *cartilagine nasales accesoriae*
ядра черепних нервів – *nuclei nervorum cranialium*
червоний кістковий мозок – *medulla ossium rubra* та ін.

III. *Перекласти анатомічні терміни українською.*

1. Organa oculi accesoria.
2. Facies anterior et posterior dentium premolarium et molarium.

Наприклад:

1. Organa oculi accesoria – *додаткові органи ока.*
2. Facies anterior et posterior dentium premolarium et molarium – *передня і задня поверхні премолярів і молярів.*

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. *Написати словникову форму та поставити в Nom. та Gen. pl.:*
край, ребро, зуб, хрящ, ніжка, проток, поверхня, рїг, борозна.

Вправа 2. *Перекласти і поставити в Nominativus pluralis:*
нижній рїзець, велике крило, кровносна судина.

Вправа 2. *Перекласти і поставити в Genetivus pluralis:*
Носова залоза, альвеолярний отвір, нижній суглобовий відросток.

Еталони **відповідей:**

Вправа 1. *Написати словникову форму та поставити в Nom. та Gen. pl.:*

край – margo, inis m
Nom. pl. – margines
Gen. pl. – marginum
Рєбро – costa, ae f
Nom. pl. – costae
Gen. pl. – costarum
зуб – dens, dentis m
Nom. pl. – dentes
Gen. pl. – dentium
хрящ – cartilago, inis f
Nom. pl. – cartilagine
Gen. pl. – cartilaginum
ніжка – crus, cruris n
Nom. pl. – crura
Gen. pl. – crurum
проток – ductus, us m
Nom. pl. – ductus
Gen. pl. – ductuum
поверхня – facies, ei f
Nom. pl. – facies

Gen. pl. – facierum
 ріг – cornu, us n
 Nom. pl. – cornua
 Gen. pl. – cornuum
 борозна – sulcus, i m
 Nom. pl. – sulci
 Gen. pl. – sulcorum

Вправа 2. Перекласти і поставити в Nominativus pluralis:
 нижній різець – dens incisivus inferior – dentes incisivi inferiores
 велике крило – ala major – alae majores
 кровоносна судина – vas sanguineum – vasa sanguinea

Вправа 2. Перекласти і поставити в Genetivus pluralis:
 носова залоза – glandula nasalis – glandularum nasalium
 альвеолярний отвір – foramen alveolare – foraminum alveolarium
 нижній суглобовий відросток – processus articularis inferior – processuum articularium inferiorum.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- додаткова:

1. Анатомія людини: національний підручник: у 3 т. / В. Г. Черкасов, А. С. Головацький, М. Р. Сапін [та ін.]. – Вид. 4-те, доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2015. – Том 1. – 363 с. : кольорові іл., табл.
2. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські та англійські еквіваленти) / Черкасов В. Г., Бобрик І. І., Гумінський Ю. Й., Ковальчук О. І. / За ред. В. Г. Черкасова. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 392 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Написати словникову форму та поставити в Nom. та Gen. pl.: край	Пригадати словникову форму слова, визначити відміну та виділити основу, з урахуванням роду та основи додати закінчення Nom. та Gen. pl.	1. край – margo, inis m Nom. pl. – margines Gen. pl. – marginum
2.	Перекласти і поставити в Genetivus pluralis: носова залоза – glandula	Пригадати словникову форму іменника та прикметника, визначити відміну та виділити	2. носова залоза – glandula nasalis – glandularum nasalium

	nasalis – glandularum nasalium	основу, додати закінчення Gen. pl. glandula, ae f – I відміна nasalis, e – III відміна (прикметник 2 групи)	
--	-----------------------------------	---	--

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Як визначається відміна іменника і прикметника?
2. Як визначається основа іменника і прикметника?
3. Які відмінкові закінчення мають іменники та прикметники у називному відмінку множини?
4. Які відмінкові закінчення мають іменники та прикметники у родовому відмінку множини?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 13

8. Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- утворювати форми називного відмінка множини у іменників і прикметників;
- утворювати форми родового відмінка множини у іменників і прикметників;
- перекладати анатомо-гістологічні терміни в однині та множині.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- за словниковою формою визначити відміну іменника чи прикметника;
- визначити осову;
- утворити форму називного або родового відмінка відповідно до правил;
- узгодити прикметник з іменником;
- перекласти анатомічний термін.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; схеми.

10.1 Тести за темою № 13, тести ректорського контролю.

11. Тема наступного заняття:

«Структура клінічних термінів. Греко-латинські дублетні позначення органів, частин тіла»

1.Тема практичного заняття № 14: «Структура клінічних термінів. Греко-латинські дублетні позначення органів, частин тіла» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає в тому, що знання основних правил осново складання, характерних структурних особливостей клінічних термінів дають можливість усвідомлювати та використовувати ті словотворчі конструкції, що існують, та складати за аналогією нові; застосовувати греко-латинські дублети залежно до відповідної термінологічної підсистеми – анатомічної або клінічної.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з правилами осново складання, відрізнити сферу функціонування грецьких та латинських терміноелементів.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- мінімум дублетних та одиночних ТЕ за темою;
- характерні структурні особливості клінічних термінів.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- аналізувати формальну та змістовну (семантичну) особливість складних слів.
- вибірково застосовувати грецько-латинські дублети.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Склад слова. Види морфем. Морфемний аналіз	Утворювати похідні слова від базових
2.	Наступні дисципліни: Клінічні дисципліни	Способи термінотворення	Розуміти значення клінічного терміна та вміти утворювати терміни за значенням
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1.Види словотворення. 2.Лексичний мінімум греко-латинських дублетів та словотворчих афіксів	Розуміти значення клінічного терміна та вміти утворювати терміни за відповідним значенням.

5. Зміст теми:

1.Грецько- латинські дублети

Історично склалося так, що греки започаткували науки і дали свій лексичний матеріал для найменувань наукових, а також багатьох побутових об'єктів. Пізніше ця словотворча естафета перейшла до римлян. У науковому називництві дві мови – грецька та латинська – переплелися та стали фундаментом наукових найменувань, вони йдуть паралельно, проте відрізняються сферою функціонування: грецькі терміноелементи вживаються у клінічній

термінології, латинські – в анатомічній.

Наприклад: haema (грец.) – sanguis (лат.); haemoglobinum – гемоглобін, (початковий терміоелемент haem-); hydraemia – водянистість крові (кінцевий терміоелемент -aemia).

Але: circulus sanguinis major (minor) – велике (мале) коло кровообігу; circulatio sanguinis - кровообіг;

sanguis arteriosus (venosus) – артеріальна (венозна) кров.

Проте нерідко провести чітку межу між анатомічними і клінічними термінами неможливо, тому в тій і іншій номенклатурі грецькі і латинські терміоеlementи функціонують паралельно або розмежовано: venaepunctio (укол у вену), venaesectio (розріз вени), але phlebotomia (венозне кровопускання: буквально – розріз вени), phlebotctasia (розширення вен); hysteropathia (захворювання матки) і uteroscopia (дослідження матки за допомогою дзеркала); proctorrhagia (кровотеча з прямої кишки) і rectoscopia (огляд прямої кишки за допомогою ретоскопа).

Багато клінічних термінів (назв захворювань, патологічних процесів, методів дослідження та лікування) є **складними словами**, утвореними шляхом поєднання двох чи кількох словотворчих елементів – коренів чи афіксів – у значній більшості грецького походження.

За позицією терміоеlementи бувають початкові (стоять на початку слова), проміжні (в середині слова), кінцеві (в кінці слова).

hyper-glyk-aemia - підвищений вміст цукру в крові

chole-cyst-it is - запалення жовчного міхура

append-ectomy - видалення апендикса (червоподібного відростка)

Один й той самий термін може бути як початковим, так і кінцевим. Залежно від позиції терміоеlementи можуть дещо змінювати свою форму.

Haem-o-philía, haemat-uria, ur-aemia

Терміоеlementи поєднуються між собою безпосередньо або за допомогою з'єднувальних голосних. Якщо один терміоеlement закінчується на приголосний, а другий починається на голосний, то з'єднувальна голосна не ставиться. Якщо один терміоеlement закінчується на приголосний, а другий також починається з приголосного, то між ними ставиться сполучний голосний. При поєднанні грецьких словотворчих елементів –o-, латинських –o- або –i-.

ТЕ грецько-латинського походження є міжнародними. Необхідний для оволодіння основами клінічної термінології мінімум греко-латинських дублетів можна легко засвоїти через корінь слова або основу. І лише у деяких випадках це будуть дві основи у називному та родовому відмінках, як, наприклад:

Derm(o)- і dermat(o)- шкіра

Алгоритм утворення клінічного терміна

Для утворення клінічного терміна необхідно правильно визначити позицію ТЕ. В клінічному терміні на першому місці має бути значення органу або тканини, а на другому – дія (процес або результат), що відбувається. Під час перекладу на українську мову ці два поняття міняються місцями.

Наприклад:	<u>Орган</u>	<u>Дія</u>
вимірювання голови	голова	вимірювання
cephalometria	cephalo-	-metria

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. Зробіть аналіз термінів по ТЕ. Поясніть значення клінічних термінів.

Osteologia, osteoarthropathia, somatoscopia, podalgia, cheilodynia.

Вправа 2. Складіть терміни із заданим значенням:

Біль у голові, огляд ротової порожнини, рентгенологічне дослідження головного мозку, захворювання суглобу.

Вправа 3. Поясніть значення ТЕ, дайте тлумачення терміна:

Енцефалометрія, кефалографія, ректоскоп, вазодилатація, логотерапія

Еталони **відповідей:**

Вправа 1. Зробіть аналіз термінів по ТЕ. Поясніть значення клінічних термінів.

osteologia – наука про кісткову систему; osteoarthropathia – наука про кістки та суглоби; somatoscopia – інструментальне дослідження тіла; podalgia – біль у стопі; cheilodynia – біль у губі.

Вправа 2. Складіть терміни із заданим значенням:

біль у голові – cephalgia; огляд ротової порожнини – stomatoscopia; рентгенологічне дослідження головного мозку – encephalographia; захворювання суглобу – arthropathia.

Вправа 3. Поясніть значення ТЕ, поясніть значення термінів.

енцефалометрія – вимірювання мозку; кефалографія – рентгенографічне дослідження голови; ректоскоп – прилад для обстеження прямої кишки; вазодилатація – розширення судин; логотерапія – лікування розладів мовлення.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- додаткова:

1. Беляєва О. М. Латинсько-український тлумачний словник клінічних термінів / О. М. Беляєва. – К. : ВСВ «Медицина», 2016. – 224 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Проаналізувати клінічний термін, пояснити його значення	osteo- – кістка, arthro- – суглоб, -patia – захворювання	1. osteoarthropatia - захворювання кісток та суглобів
2.	Складання терміна за значенням.	Орган - матка (metr-) Дія – видалення (-ectomy)	2. видалення матки - metrectomia

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Чи тотожне поняття ТЕ поняттю морфеми?
2. Дайте визначення поняттю «терміноелемент».
3. Слова якої мови вживаються у номенклатурі нормальної анатомії? В клінічній термінології?
4. Який словотворчий засіб використовується для поєднання основ у складному слові?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 14.

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- аналізувати терміни за терміноелементами;
- складати клінічні терміни за відповідним значенням.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- розглянути види словотвору та словотворчі афікси;
- ознайомитися з терміноелементами даного заняття (у таблицях);
- робити словотворчий аналіз термінів, пояснювати їхнє значення;
- утворювати клінічні терміни за відповідним значенням.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиці; схеми.

10.1 Тести за темою № 14, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Греко-латинські дублетні позначення органів, тканин; терміноелементи, що означають патологічні відхилення органів, види оперативних втручань. Суфікси в клінічній термінології»

1.Тема практичного заняття № 15: «Греко-латинські дублетні позначення органів, тканин; терміоеlementи, що означають патологічні відхилення органів, види оперативних втручань. Суфікси в клінічній термінології» – 2 год.

2. **Актуальність теми** полягає в тому, що знання основних правил осново складання, характерних структурних особливостей клінічних термінів дають можливість усвідомлювати та використовувати ті словотворчі конструкції, що існують, та складати за аналогією нові; застосовувати греко-латинські дублети та суфікси.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з правилами осново складання, розуміти значення частотних терміоеlementів та суфіксів.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- значення суфіксів, що вживаються в клінічній термінології;
- мінімум дублетних та одиночних ТЕ за темою;
- характерні структурні особливості клінічних термінів.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- аналізувати формальну та змістовну (семантичну) особливість складних слів.
- вибірково застосовувати грецько-латинські дублети.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Склад слова. Види морфем. Морфемний аналіз	Утворювати похідні слова від базових
2.	Наступні дисципліни: Клінічні дисципліни	Способи термінотворення	Розуміти значення клінічного терміна та вміти утворювати терміни за значенням
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1.Види словотворення. 2.Лексичний мінімум греко-латинських дублетів та словотворчих афіксів	Розуміти значення клінічного терміна та вміти утворювати терміни за відповідним значенням.

5. Зміст теми:

Суфікси -osis, -iasis, -ismus, -itis, -oma в клінічній термінології

1. Суфікси -osis, -iasis:

- «процес або його результат названий основою»,
наприклад: *stenosis* – стеноз, звуження (процес і його результат);
sclerosis – склероз, ущільнення, затвердіння (процес і результат).

- «патологічний процес, дегенеративне захворювання, хронічний хворобливий стан».

В такому випадку мотивуюча основа має значення:

- а) тканина, орган, частина тіла, система організму, уражені хворобою:

fibrosis – фіброзне переродження,

nephrosis – дегенеративне захворювання ниркових канальців,

neurosis – функціональне захворювання нервової системи,

psychosis – хворобливий розлад психіки;

- б) речовина, що викликає захворювання:

toxicosis – захворювання, що викликається наявністю отруйних речовин;

- в) збудник захворювання, інфекції:

ascaridosis – глистове захворювання, що викликається аскаридами,

mucosis – грибкове ураження, захворювання.

NB! Якщо мотивуюча основа має значення кров'яного тільця або пухлини, то слово набуває значення «збільшення кількості, множинність того, що названо основою», наприклад: *leucocytosis* – збільшення кількості лейкоцитів в периферичній крові; *haemangiomas* – велика кількість гемангіом (пухлин з тканини кровоносних судин). Такі іменники є іменниками III відміни, жіночого роду і в родовому відмінку однини закінчуються також на -osis.

2. Суфікс **-ismus** – «явище, властивість, факт, відзначений ознакою, названою основою», наприклад *infantismus* – патологічний стан, що характеризується затримкою психічного або фізичного розвитку зі збереженням рис, властивих дитячому або підлітковому віку.

3. Суфікс **-itis** використовується в назвах запальних процесів, запалень, наприклад:

gastritis – запалення слизової оболонки шлунка,

nephritis – запалення нирок.

Такі іменники є іменниками III відміни, жіночого роду і в родовому відмінку однини закінчуються на -itidis: bronchitis, bronchitidis.

4. Суфікс **-oma** використовується для утворення назв пухлин, основа означає тканину, з якої формується пухлина. Наприклад:

fibroma – доброякісна пухлина зі сполучної волокнистої тканини,

osteoma – доброякісна пухлина з кісткової тканини.

Утворені іменники відносяться до III відміни, середнього роду, в родовому відмінку однини закінчуються на -atis: osteoma, osteomatis.

Злоякісні пухлини деяких тканин мають традиційні назви, основи яких не містять вказівки на тканину, наприклад: *carcinoma* – рак, ракова пухлина, *sarcoma* – м'ясистий нарост, пухлина.

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. Від основ іменників утворіть терміни, що означають запалення цих органів: pancreas, gaster, ventriculus, larynx, appendix, pharynx.

Вправа 2. Від наступних основ утворіть терміни, що позначають пухлини: nephr-, neur-, lip-, angio-, osteo-.

Вправа 3. Поясніть значення ТЕ, поясніть значення термінів.

splanchnologia, gastroenterologia, intestinoplastica, gastrectasia, laparotomia, bronchoectasis, spondylotomia, enteroptosis, pneumonopexia.

Вправа 4. Утворіть терміни з заданим значенням:

біль у хребті, фіксація нирки, опускання нирки, видалення матки, розтин живота, створення зовнішнього отвору на нирці, розтин нирки, фіксація ободової кишки, розтин ободової кишки, створення отвору на ободовій кишці, зубна пухлина.

Еталони **відповідей:**

Вправа 1.

pancreas, atis, основа: pancreat-, запалення підшлункової залози – pancreatitis;
gaster, tris, основа: gastr-, gastritis;
ventriculus, i, основа: ventricul-, ventriculitis;
larynx, ngis, основа: laryng-, laryngitis;
appendix, icis, основа: apendic-, appendicitis;
pharynx, ngis, основа: pharyng-, pharyngitis.

Вправа 2. Від наступних основ утворіть терміни, що позначають пухлини:

neph- + oma – nephroma; neur-+ oma – neuroma; lip-+ oma – lipoma; angio-+ oma – angioma;
osteo-+ oma – osteoma.

Вправа 3. Поясніть значення ТЕ, поясніть значення термінів.

splanchnologia - splanchno- внутрішні органи, -logia – наука; наука про внутрішні органи;
gastroenterologia – наука про шлунково-кишковий тракт, intestinoplastic – пластика кишки,
gastrectasia – розтягування шлунка, laparotomia – розтин живота, bronchoectasis –
розтягування бронхів, spondylotomia – розтин хребця, enteroptosis –опускання кишки,
pneumoporexia – фіксація легень.

Вправа 4. Утворіть терміни з заданим значенням:

Наприклад : біль у хребті: хребет – rhachi- ; біль – -algia ; rhachialgia.

Фіксація нирки - nephropexia, опускання нирки - nephroptosis, видалення матки - metrectomia,
розтин живот - laparotomia, створення зовнішнього отвору на нирці - nephrostomia, розтин
нирки - nephrotomia, фіксація ободової кишки - colopexia, розтин ободової кишки - colotomia,
створення отвору на ободовій кишці - colostomia, зубна пухлина - odontoma.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- *основна:*

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- *додаткова:*

1. Беляєва О. М. Латинсько-український тлумачний словник клінічних термінів / О. М. Беляєва. – К. : ВСВ «Медицина», 2016. – 224 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Проаналізувати клінічний термін, пояснити його значення: splanchnologia	splanchno- внутрішні органи, -logia – наука;	1. splanchnologia - splanchno-внутрішні органи, -logia – наука; наука про внутрішні органи;
2.	Складання терміна за значенням: видалення матки	орган - матка (metr-) дія – видалення (-ectomy)	2. видалення матки - metrectomia

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Які суфікси використовуються в клінічній термінології? Поясніть їхнє значення, наведіть приклади.
2. Який словотворчий засіб використовується для поєднання основ у складному слові?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 15.

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- аналізувати терміни за терміноелементами та суфіксами;
- складати клінічні терміни за відповідним значенням.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- розглянути види словотвору та словотворчі афікси;
- ознайомитися з терміноелементами даного заняття (у таблицях);
- робити словотворчий аналіз термінів, пояснювати їхнє значення;
- утворювати клінічні терміни за відповідним значенням.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиці; схеми.

10.1 Тести за темою № 15, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Утворення клінічних термінів за допомогою префіксів. Частотні грецько-латинські префікси»

1.Тема практичного заняття № 16: «Утворення клінічних термінів за допомогою префіксів. Частотні грецько-латинські префікси» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає в тому, що знання основних правил осново складання, характерних структурних особливостей клінічних термінів дають можливість усвідомлювати та використовувати ті словотворчі конструкції, що існують, та складати за аналогією нові; застосовувати греко-латинські дублети та префікси.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з правилами осново складання, афіксації, розуміти значення частотних терміноелементів та префіксів.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- значення латинських та грецьких префіксів, що вживаються в клінічній термінології;
- особливі значення деяких префіксів.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- аналізувати формальну та змістовну (семантичну) особливість складних слів.
- правильно застосовувати грецько-латинські дублети.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Склад слова. Види морфем. Морфемний аналіз. Афіксальний спосіб словотворення	Утворювати похідні слова від базових
2.	Наступні дисципліни: Клінічні дисципліни	Способи термінотворення	Розуміти значення клінічного терміна та вміти утворювати терміни за значенням
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1.Види словотворення. 2.Лексичний мінімум греко-латинських дублетів та словотворчих афіксів	Розуміти значення клінічного терміна та вміти утворювати терміни за відповідним значенням.

5. Зміст теми:

Префіксація, тобто приєднання префіксальної морфеми (префікса) до кореня, не змінює його значення, а лише додає до цього значення деякий компонент, який вказує на локалізацію (вище, нижче), напрям (наближення, віддалення), перебіг у часі (до, після), на відсутність або заперечення чого-небудь.

Префікси утворилися від приєдників, тому їхні прями значення збігаються зі значеннями приєдників. У деяких префіксів на фоні основного значення розвинулись і

вторинні значення. Саме вторинні значення часто використовуються в термінах, яких позначають порушення функцій організму.

Як правило, латинські префікси приєднуються до латинських слів, а грецькі – до грецьких. Однак трапляються й винятки, так звані гібриди, в такому випадку грецькі префікси приєднуються до латинських коренів і навпаки.

Частотні грецькі і латинські префікси

Латинський префікс	Грецький префікс	Значення	Приклад
ad- (ac-, af-, al- ap-, as-, at-)	-	наближення, приєднання, додавання (при-)	adductio - приведення, afferens – той, що приносить, assistens - асистент (стоїть поруч)
ab - (abs-, a-)	apo- (ap -, aph-)	віддалення (від-)	aboralis - аборальний (віддалений від рота), apophysis - відросток
intra- (intro-)	endo- (ento-)	усередині	intraabdominalis - внутрішньочеревний, endoscopia - метод дослідження каналів і частин тіла.
extra- (extero-)	ecto- (exo-)	зовні, за чим-небудь	extrauterinus - зматковий, ectoderma - зовнішній листок тришарового зародка
infra-, sub-	hypo- (hyp-)	під чим-небудь, нижче, знизу	infrascapularis - підлопатковий, subacromialis - знаходиться під акроміоном hypogastrium – підчерев'я
supra-, super-	hyper-, epi -	над чим-небудь, зверху, над	suprascapularis - надлопатковий, epigastrium – надчерев'я, epiglottis - надгортанник
ante-, prae-,	pro-	перед чим-небудь, попереду, перш, (перед-)	antebrachium - передпліччя, prolapsus - випадання органу, pronephros - передник
post-	meta- (met-)*	позаду, після <i>*перехід з одного стану, місця в інший</i>	postnatalis - післяпологовий, metathalamus - частина мозку позаду зорового бугра metabolismus – обмін речовин
inter-	meso- *, dia-	положення між чим-небудь, посередині, середній, проміжний <i>*брижа внутрішньочеревних органів</i>	intermuscularis - міжм'язовий, mesoderma - середній зародковий листок, mesoduodenum – брижа дванадцятипалої кишки
circum -	peri- *, para-*	навколо, з усіх боків, біля <i>peri- – зовнішня оболонка para- – тканини, клітковина навколо, біля органа</i>	circumflexus – огинальний, paranasalis – біля носовий, periosteum – окістя (зовнішня оболонка кістки), parabronchitis – запалення

		<i>para-</i> – відхилення від норми	тканин навколо бронхів, parageusia – зміна смакових відчуттів
trans- per-	dia-	через що-небудь (пере-, пре-) крізь що-небудь, посилення значення дії (про-)	transthoracalis - проходить через грудну клітку, transfusio - переливання крові, pertussis – кашлюк (коклюш, сильний кашель)
retro-	-	розташування за чим-небудь, напрямом назад	retro-nasalis - позаносовий retrognathia - зсув верхньої щелепи назад
re-	-	поновлення, повторність; протидія	respiratio – дихання, reanimatio – повернення до життя
con-	syn -	спільно з чим-небудь, зв'язок, з'єднання, взаємодія	conjunctura – сполучна оболонка ока, symbiosis – спільне існування двох організмів
contra-	anti-	протилежне становище, стан, дія	contralateralis – знаходиться на протилежному боці, antidotum – протиотрута
-	ana-	напрямок дії знизу вгору; відновлення дії; стан, протилежний значенню основи	anacrotica – висхідна частина пульсової хвилі, anamnesis – з'ясування обставин, які передували захворюванню, anatoxinum – токсин, що втратив свою токсичність
-	cata-	напрямок дії зверху вниз; посилення значення дії	catacrotica – спадна частина пульсової хвилі, catamnesis – історія стану хворого після лікування
in-, im-, (il-, ir-)	en-	в, всередині, рух всередину	impressio - вдавнення, embolia - закупорка кровоносної судини, encephalon – головний мозок
ex-, e- (ef-)	es-	з, зовні	efferens – спрямований з чого-небудь, ectopia – вроджене зміщення органу
in- (im-, il-, ir-)	a-, an-	відсутність, негативні ознаки	insufficientia – недостатність, impotentia – безсилля, apathia – емоційна байдужість, analgesia – усунення почуття болю
-	dys -	розлад функції, утруднення, порушення	dystonia – порушення тону, dysuria – порушення сечовипускання
-	eu -	нормальна функція	eurhythmia – правильний ритм, eupnoe – рівне дихання
dis- (dif-, di-)	dia -	поділ, розчленування	disseminatio – розсіювання

			diagnosis – розпізнавання, висновок про характер і суть захворювання
de-, des-, se-	-	відділення, видалення, усунення того, що названо основою	desinfectio – знезараження, degeneratio – виродження, secretio – виділення

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. Перекладіть терміни на українську мову, підкресліть префікси:

interosseous, intramuscularis, mesoduodenum, submandibularis, retrobuccalis, premolaris, subpleuralis, praemorbidus.

Вправа 2. Перекладіть прикметники на латинську мову:

Піднижньоощелепний, підпотиличний, під'язиковий (нерв), під'язиковий (протока), міжсуглобовий, загрудинний, міжлопатковий, надкраєвий, передпліччя.

Еталони відповідей:

Вправа 1. Перекладіть терміни на українську мову, підкресліть префікси:

Interosseous - міжкістковий, intramuscularis – внутрішньом'язовий, mesoduodenum – брижа дванадцятипалої кишки, submandibularis – піднижньоощелепний, retrobuccalis – зацоковий, premolaris - передмолярний, subpleuralis - підплевральний, praemorbidus – преморбідний (передував хворобі).

Вправа 2. Перекладіть прикметники на латинську мову:

Піднижньоощелепний - submandibularis, підпотиличний - suboccipitalis, під'язиковий (нерв) - hypoglossus, під'язиковий (протока) - sublingualis, міжсуглобовий - interarticularis, загрудинний - retrosternalis, міжлопатковий - interscapularis, надкраєвий - supramarginalis, передпліччя – antebrachium.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.

3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- додаткова:

1. Беляєва О. М. Латинсько-український глумачний словник клінічних термінів / О. М. Беляєва. – К. : ВСВ «Медицина», 2016. – 224 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Проаналізувати клінічний термін, пояснити його	meso- брижа внутрішньочеревного	1. mesoduodenum – брижа дванадцятипалої кишки

	значення: mesoduodenum	органу duodenum –дванадцятипала кишка	
2.	Складання терміна за значенням: міжлопатковий	між – inter- лопатковий - scapularis	2. міжлопатковий - interscapularis

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Які префікси використовуються в клінічній термінології? Поясніть їхнє значення, наведіть приклади.
2. Які особливості приєднання префіксів до основ різного походження?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 16.

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- аналізувати терміни за терміноелементами та префіксами;
- складати клінічні терміни за відповідним значенням.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- розглянути види словотвору та словотворчі афікси;
- ознайомитися з префіксами (у таблиці);
- робити словотворчий аналіз термінів, пояснювати їхнє значення;
- утворювати клінічні терміни за відповідним значенням.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; схеми.

10.1 Тести за темою № 16, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Греко-латинські дублетні позначення органів, частин тіла, тканини, секретів, статі, віку»

1.Тема практичного заняття № 17: «Греко-латинські дублетні позначення органів, частин тіла, тканини, секретів, статі, віку» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає в тому, що знання основних правил основокладання, характерних структурних особливостей клінічних термінів дають можливість усвідомлювати та використовувати ті словотворчі конструкції, що існують, та складати за аналогією нові; застосовувати греко-латинські дублети та афікси.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з правилами основокладання, афіксації, розуміти значення частотних терміноелементів.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- значення грецьких ТЕ, що вживаються в клінічній термінології;
- особливі вживання деяких ТЕ.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- аналізувати формальну та змістовну (семантичну) особливість складних слів.
- правильно застосовувати грецько-латинські дублети.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Склад слова. Види морфем. Морфемний аналіз. Афіксальний спосіб словотворення	Утворювати похідні слова від базових
2.	Наступні дисципліни: Клінічні дисципліни	Способи термінотворення	Розуміти значення клінічного терміна та вміти утворювати терміни за значенням
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1.Види словотворення. 2.Лексичний мінімум греко-латинських дублетів та словотворчих афіксів	Розуміти значення клінічного терміна та вміти утворювати терміни за відповідним значенням.

5. Зміст теми:

1. Греко-латинські дублетні позначення органів, частин тіла, тканини, секретів, статі, віку
Таблиця 6 за навчальним посібником.

2. ТЕ, що позначають функціональні і патологічні стани
Таблиця 7 за навчальним посібником.

Початковий ТЕ pneumo-, що поєднується з назвою органу, позначає наявність повітря в цьому органі. Якщо в терміні є опорний ТЕ -graphia, то pneumo- означає введення газу в орган з метою контрастної рентгенографії. Легеня зазвичай позначається основою pneumon-,

вкрай рідко -pneum-.

Початковий ТЕ haemo- або haemato-, що поєднується з назвою органу, позначає крововилив в його порожнину. При цьому назва органу, як правило, вживається у називному відмінку без суфікса (haematoperphros). Аналогічно утворюються терміни, що вказують на накопичення рідини або гною в порожнині органу (hydrometra – наявність рідини в матці).

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. Поясніть значення ТЕ і/або твірних основ, приведіть до них латинські або грецькі дублетні відповідники:

Наприклад: туюта ; ту- – м'яз, *-ота* – суфікс, що має значення «пухлина»; м'язова пухлина. haemostasis, empyema, haemangioma, haemangiomatosis, haemarthrosis, haematologia, cholaemia, uraemia, haematuria, myoma, acrohidrosis.

Вправа 2. 3. Утворіть латинською мовою терміни з заданим значенням:

Наприклад: наука про захворювання системи крові (кров – haemato-, наука – -logia; haematologia)

Пухлина з тканини потових залоз; пухлина з тканини виличкової залози; наявність в сечі гемоглобіну, вміст в крові (складових частин) жовчі, пухлина з жирової тканини, ускладнене ковтання, накопичення гною і крові у (порожнині) перикарді.

Еталони **відповідей:**

Вправа 1. Поясніть значення ТЕ і/або твірних основ, приведіть до них латинські або грецькі дублетні відповідники:

haemostasis – застій крові, empyema – скупчення гною у порожнині, haemangioma – пухлина з тканини кровеносних судин, haemangiomatosis – велика кількість гемангіом, haemarthrosis – крововилив у суглоб, haematologia – наука про кров, cholaemia – жовч у крові, uraemia – сечовина в крові, haematuria – кров у сечі, myoma – м'язова пухлина, acrohidrosis – пітливість кінцівок.

Вправа 2. 3. Утворіть латинською мовою терміни з заданим значенням:

Пухлина з тканини потових залоз - hidradenoma; пухлина з тканини виличкової залози - thymoma; наявність в сечі гемоглобіну - haemoglobinuria, вміст в крові (складових частин) жовчі - cholaemia, пухлина з жирової тканини - lipoma, ускладнене ковтання - dysphagia, накопичення гною і крові у (порожнині) перикарді - pyohaemopericardium.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- *основна:*

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.

2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = *Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium*: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.

3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- *додаткова:*

1. Беляєва О. М. Латинсько-український тлумачний словник клінічних термінів / О. М. Беляєва. – К. : ВСВ «Медицина», 2016. – 224 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Проаналізувати клінічний термін, пояснити його значення: haemostasis	haemo- кров stasis – застій	1. haemostasis – застій крові
2.	Складання терміна за значенням: пухлина з тканини потових залоз	піт – hidr- залоза – -aden- пухлина – -oma	2. Пухлина з тканини потових залоз - hidradenoma

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Які афікси використовуються в клінічній термінології? Наведіть приклади.
2. Які особливості вживання ТЕ haemo- та інших рідин?
3. Які особливості вживання ТЕ pneumo- , pneumato-?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 17.

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- аналізувати терміни за терміноелементами та афіксами;
- складати клінічні терміни за відповідним значенням.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- пригадати види словотвору та словотворчі афікси;
- ознайомитися з ТЕ (у таблицях);
- робити словотворчий аналіз термінів, пояснювати їхнє значення;
- утворювати клінічні терміни за відповідним значенням.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; схеми.

10.1 Тести за темою № 17, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Терміноелементи, які означають різні фізичні якості, відношення та інші ознаки»

1.Тема практичного заняття № 18: «Терміоеlementи, які означають різні фізичні якості, відношення та інші ознаки» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає в тому, що знання основних правил основокладання, характерних структурних особливостей клінічних термінів дають можливість усвідомлювати та використовувати ті словотворчі конструкції, що існують, та складати за аналогією нові; застосовувати греко-латинські дублети та афікси.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з правилами основокладання, афіксації, розуміти значення частотних терміоеlementів.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- значення грецьких ТЕ, які означають різні фізичні якості, відношення та інші ознаки;
- особливі вживання деяких ТЕ.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- аналізувати формальну та змістовну (семантичну) особливість складних слів.
- правильно застосовувати грецько-латинські дублети.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Склад слова. Види морфем. Морфемний аналіз. Афіксальний спосіб словотворення	Утворювати похідні слова від базових
2.	Наступні дисципліни: Клінічні дисципліни	Способи термінотворення	Розуміти значення клінічного терміна та вміти утворювати терміни за значенням
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1.Види словотворення. 2.Лексичний мінімум греко-латинських дублетів та словотворчих афіксів	Розуміти значення клінічного терміна та вміти утворювати терміни за відповідним значенням.

5. Зміст теми:

Терміоеlementи, які означають різні фізичні якості, відношення та інші ознаки - таблиця 8 за навчальним посібником.

Початкові ТЕ auto-, allo-, хепо- в поєднанні з вільними опорними компонентами - plastica (пластика) і -transplantatio (пересадка) мають таке значення; auto- – використання тканин або органів в межах того ж самого організму; allo- – використання тканин або органів від іншої людини; хепо- – використання тканин або органів тварин.

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. Прочитати, виокремити ТЕ, пояснити значення слова:

Xenotransplantatio, orthopaedia, pseudostenosis, orthopnoë, brachyphalangia, sclerodermia, necrobiosis, hyperglykaemia.

Вправа 2. Утворіть латинські терміни з наступним значенням:

Наука про старіння, біль у ділянці молочної залози, заковтування повітря, знижений вміст інсуліну в крові, зниження вмісту калію в крові, запалення всіх артерій, розлад сечовипускання, односторонній парез, порушення чутливості, підвищена чутливість, порушення дихання (задишка).

Еталони **відповідей:**

Вправа 1. Прочитати, виокремити ТЕ, пояснити значення слова:

Xenotransplantatio – пересадження тканин від тварин людині, orthopaedia – виправлення, вирівнювання, pseudostenosis – несправжній стеноз або звуження, orthopnoë – рівне дихання, brachyphalangia – короткість фаланг, sclerodermia – ущільнення, затвердіння шкіри, necrobiosis - зворотний процес фізіологічного відмирання тканини на відміну від некрозу, hyperglykaemia – підвищення рівня цукру у крові.

Вправа 2. Утворіть латинські терміни з наступним значенням:

Наука про старіння - gerontologia, біль у ділянці молочної залози - mastalgia, заковтування повітря – aërophagia, знижений вміст інсуліну в крові - hypoinsulinaemia, зниження вмісту калію в крові - hypokaliaemia, запалення всіх артерій - panarteriitis, розлад сечовипускання - dysuria, односторонній парез - hemiparesis, порушення чутливості - dysaesthesia, підвищена чутливість - hyperaesthesia, порушення дихання (задишка) - dyspnoë.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- додаткова:

1. Беляєва О. М. Латинсько-український тлумачний словник клінічних термінів / О. М. Беляєва. – К. : ВСВ «Медицина», 2016. – 224 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Проаналізувати клінічний термін, пояснити його значення: xerodermia	xero- – сухий, -dermia – шкіра	1. xerodermia - сухість шкіри.
2.	Складання терміна за значенням: видалення молочної залози	mast - – молочна залоза, -ectomy – видалення	2. видалення молочної залози - mastectomy

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Які ТЕ, що означають різні фізичні якості, відношення тощо?
2. Які особливості вживання ТЕ auto-, allo-, xeno- в поєднанні з -plastica (пластика) і -transplantatio?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 18.

8. Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- аналізувати терміни за терміноелементами та афіксами;
- складати клінічні терміни за відповідним значенням.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- повторити види словотвору та словотворчі афікси;
- ознайомитися з ТЕ (у таблицях);
- робити словотворчий аналіз термінів, пояснювати їхнє значення;
- утворювати клінічні терміни за відповідним значенням.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; схеми.

10.1 Тести за темою № 18, тести ректорського контролю.

11. Тема наступного заняття:

«Переклад діагнозів основних розділів медицини. Систематизація вивчення змістового розділу 4»

1.Тема практичного заняття № 19: «Переклад діагнозів основних розділів медицини. Систематизація вивчення змістового розділу 4» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у вивченні основних правил перекладу діагнозів та утворення клінічних термінів, що сприяє створенню базису клінічної термінології для подальшого успішного навчання в університеті та використанню у професійній мові лікаря.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з правилами перекладу діагнозів, систематизація вивченого матеріалу у розділі «Клінічна термінологія».

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- значення грецьких та латинських ТЕ, словотворчих афіксів;
- особливі вживання деяких ТЕ.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- аналізувати формальну та змістовну (семантичну) особливість складних слів;
- правильно застосовувати грецько-латинські дублети;
- правильно оформлювати діагнози на латинській мові.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Склад слова. Види морфем. Морфемний аналіз. Афіксальний спосіб словотворення	Утворювати похідні слова від базових. Узгоджувати іменники з прикметниками у словосполученнях
2.	Наступні дисципліни: Клінічні дисципліни	Способи термінотворення. Правила оформлення діагнозів.	Розуміти значення клінічного терміна та вміти утворювати терміни за значенням. Оформлювати діагнози на латинській мові.
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1.Види словотворення. 2.Лексичний мінімум греко-латинських дублетів та словотворчих афіксів	Розуміти значення клінічного терміна та вміти утворювати терміни за відповідним значенням.

5. Зміст теми:

Діагноз (від грецького *διάγνωσις* – розпізнавання) це медичний висновок про стан здоров'я людини, про виявлене захворювання або причину смерті, сформульований в термінах, передбачених прийнятими класифікаціями та відображеними в номенклатурі хвороб та причин смерті. Діагноз може бути: синдромологічним, нозологічним; попереднім або заключним; клінічним, патологоанатомічним та іншим.

Головним принципом формулювання діагнозу є наявність у ньому трьох рубрик:

основне (основні) захворювання, ускладнення основного захворювання, супутні захворювання.

Зразок № 1 оформлення діагнозу:

Клінічний діагноз:

Бактеріальний ендокардит III ступеня активності, недостатність клапана аорти.

Ускладнення: недостатність кровообігу II-Б ступеня, інфаркт селезінки.

Endocarditis bacterialis gradus tertii activatis, insufficiencia valvulae aortae.

Complicationes: insufficiencia circulationis sanguinis gradus secundi-B, infarctus lienis.

Зразок № 2 оформлення діагнозу:

Патологоанатомічний діагноз:

Основне захворювання: Гепатоцелюлярна карцинома на фоні цирозу печінки.

Ускладнення: паренхіматозна дистрофія печінки, нирок і міокарда. Спленомегалія. Венозне повнокрів'я внутрішніх органів. набряк легень.

Супутні захворювання: атеросклероз аорти, коронарних судин серця, емфізема легень.

Причина смерті: важка печінково-ниркова недостатність.

Morbus principalis: Hepatocarcinoma cellular in phono cirrhosis hepatis.

Complicationes: dystrophia parenchimatosa hepatis, renum et myocardii. Splenomegalia. Hyperaemia passiva viscerum. Oedema pulmonum.

Morbi concomitantes: atherosclerosis aortae, coronarosclerosis, emphysema pulmonum.

Causa mortis: insufficiencia hepato-renalіs gravis.

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Систематизація вивчення змістового розділу 4.

Повторити таблиці зі словотворчими афіксами та ТЕ. Виконати наступні завдання для перевірки засвоєного матеріалу.

I. Поясніть значення префіксів та суфіксів, загальне значення термінів:

1. spondylitis
2. mesovarium
3. retrognathia
4. antebrachium
5. paravesuicalis

II. Напишіть латинською мовою терміноелементи, що означають:

1. інструментальне обстеження
2. кровотеча з органа
3. видалення органа
4. лікування

III. Запишіть дані терміни латинською мовою (у латинській транскрипції), виокремте терміноелементи, поясніть значення слів:

1. кардіорексис
2. гнатоластика
3. ендокардит
4. пневмоторакс

5. бронхогенний

IV. Утворіть на латинській мові терміни зі значенням:

1. грибкове захворювання шкіри
2. біль у м'язах
3. розрив судини
4. розширення вен
5. підвищена чутливість
6. збільшення печінки
7. токсини у крові

V. Запишіть греко-латинські дублети зі значенням:

1. око
2. ніс
3. легеня
4. нирка

Еталони відповідей:

I. Поясніть значення префіксів та суфіксів, загальне значення термінів:

1. spondylitis (-itis – запалення) – запалення хребця
2. mesovarium (mes- - брижа) – брижа яєчника
3. retrognathia (retro- - зсув назад) – зсув назад верхньої щелепи
4. antebrachium (ante- - перед) – передпліччя
5. paravesicalis (para- - біля) – той, що біля міхура

II. Напишіть латинською мовою терміноелементи, що означають:

1. інструментальне обстеження – -scopia
2. кровотеча з органа – -rhagia
3. видалення органа – -ectomy
4. лікування – -therapy

III. Запишіть дані терміни латинською мовою (у латинській транскрипції), виокремте терміноелементи, поясніть значення слів:

1. кардіорексис – cardio|rrhexis – розрив, руйнування серця
2. гнатоластика – gnatho|plastica – відновлення, пластична операція верхньої щелепи
3. ендокардит – endo|card|itis – запалення внутрішньої оболонки серця
4. пневмоторакс – pneumo|thorax – скупчення, потрапляння повітря у грудну клітку
5. бронхогенний – broncho|genus – викликаний захворюванням бронхів

IV. Утворіть на латинській мові терміни зі значенням:

1. грибкове захворювання шкіри – dermatomycosis
2. біль у м'язах – myalgia
3. розрив судини – angiorrhesis
4. розширення вен – phlebectasia
5. підвищена чутливість – hyperaesthesia
6. збільшення печінки – hepatomegalia
7. токсини у крові – toxemia

V. Запишіть греко-латинські дублети зі значенням:

1. око – oculus, i m; ophthalmo-

2. ніс – nasus, i m; rhino-
3. легеня – pulmo, onis m; pneumo-, pneumono-
4. нирка – ren, renis m; nephro-

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

- додаткова:

1. Беляєва О. М. Латинсько-український тлумачний словник клінічних термінів / О. М. Беляєва. – К. : ВСВ «Медицина», 2016. – 224 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Проаналізувати клінічний термін, пояснити його значення: pyodermia	pyo- – гній, -dermia – шкіра	1. pyodermia – загноєння шкіри.
2.	Складання терміна за значенням: збільшення печінки	печінка – hepato- збільшення – -megalia	2. збільшення печінки – hepatomegalia

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Що таке діагноз?
2. Які бувають діагнози?
3. Які правила перекладу діагнозів?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 19.

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- аналізувати терміни за терміноелементами та афіксами;
- складати клінічні терміни за відповідним значенням;
- перекладати клінічні діагнози.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- повторити види словотвору та словотворчі афікси;
- повторити ТЕ (у таблицях);
- робити словотворчий аналіз термінів, пояснювати їхнє значення;
- утворювати клінічні терміни за відповідним значенням;
- перекласти клінічний діагноз.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; схеми.

10.1 Тести за темою № 19, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Номенклатура лікарських засобів. Лікарські форми. Структура фармацевтичного терміна»

1.Тема практичного заняття № 20: «Номенклатура лікарських засобів. Лікарські форми. Структура фармацевтичного терміна» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у вивченні структури фармацевтичних термінів, що допоможе у вивченні таких дисциплін як фармакологія, а також сприятиме оволодінню професійною мовою лікаря.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з основними способами утворення назв лікарських засобів, вивченні основних форм лікарських препаратів, засвоїти структуру фармацевтичних термінів

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- значення частотних відрізків у назвах лікарських засобів;
- способи утворення назв лікарських засобів;
- основні форми лікарських препаратів;
- структуру фармацевтичних термінів.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- аналізувати змістовну (семантичну) структуру складних слів – назв препаратів;
- правильно записувати назви лікарських речовин латинською мовою;
- правильно перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську і навпаки.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Склад слова. Види морфем. Морфемний аналіз. Граматичні категорії іменника та прикметника	Утворювати похідні слова від базових. Узгоджувати іменники з прикметниками у словосполученнях
2.	Наступні дисципліни: Фармакологія	Значення частотних відрізків у назвах лікарських засобів; способи утворення назв лікарських засобів; основні форми лікарських препаратів; структуру фармацевтичних термінів.	Правильно перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську і навпаки.
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1.Види словотворення. 2.Лексичний мінімум фармацевтичних термінів	Перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську і навпаки.

5. Зміст теми:

Номенклатура лікарських засобів

Фармацевтична термінологія — це комплекс, що складається з термінологій ряду спеціальних дисциплін, об'єднаних під загальною назвою «фармація» (грец. *pharmakeia створення і використання ліків*), які вивчають дослідження, виробництво, використання лікарських засобів рослинного, мінерального, тваринного і синтетичного походження.

Центральне місце в цьому комплексі займає номенклатура лікарських засобів — сукупність найменувань лікарських речовин і препаратів, офіційно дозволених для вживання.

Генеральні фармацевтичні терміни:

1. **Лікарський засіб** — речовина або суміш речовин, дозволені уповноваженим на те органом відповідної країни в установленому порядку для вживання з метою лікування, попередження або діагностики захворювання.

2. **Лікарська речовина** — лік. засіб, що являє собою індивідуальну хімічну сполуку або біологічну речовину.

3. **Лікарська рослинна сировина** — рослинна сировина, дозволена для медичного використання.

4. **Лікарська форма** — зручний для вживання стан, що надається лік. засобу або лік. рослинній сировині, при якому досягається необхідний лікувальний ефект.

5. **Лікарський препарат** — лік. засіб у вигляді певної лікарської форми.

6. **Діюча речовина** — компонент(и) лік. засобів, що має(ють) терапевтичний, профілактичний або діагностичний вплив.

7. **Комбіновані лікарські засоби** — лік. засоби, що містять в одній лік. формі більше однієї діючої речовини у фіксованих дозах.

Багато хімічних сполук, які використовуються в якості лікарських речовин, зберігають і в цій своїй функції ті ж назви, які було їм надано в хімічній номенклатурі (оксид цинку, саліцилова кислота, хлорид натрію тощо). Проте більшість з них представлено не під науковими, систематичними назвами, а під тривіальними найменуваннями (короткі, прості за будовою назви, зручні для використання як у професіональному спілкуванні, так і звичайному). Тривіальні назви лікарських засобів утворюються за допомогою аббревіації, суфіксації та основоскладання.

Наприклад:

Dimexidum димексид – тривіальна назва (аббревіатура)

Диметилсульфоксид – наукова, систематична назва.

Загальні вимоги, що пред'являються до назв лікарських засобів:

Усі латинські найменування лікарських речовин є іменниками II відміни середнього роду. Українська назва відрізняється від латинської тільки транскрипцією і відсутністю закінчення -um, напр.: Amidopyrinum *амідопірін*, Sulfadimethoxinum *сульфадиметоксин*. Тривіальні назви комбінованих лікарських засобів, що є додатками до назви лікарської форми, - також іменники II відміни сер. р., напр, *tabulettae «Haemostimulinum» таблетки „Гемостимулін”*.

Фірмові назви імпортованих препаратів слід умовно латинізувати, тобто підставляти замість останньої голосної або додавати до кінцевої приголосної закінчення -um, напр.: замість *Mexase мексаза* — *Mexas-um*. Винятки допустимі тільки для назв, що закінчуються на -a *No-spa*. Вони читаються і розглядаються аналогічно до іменників I відміни.

Частотні відрізки в тривіальних назвах лікарських засобів

Необхідно бути дуже уважними під час написання найменувань лікарських засобів. Для того, щоб уникнути помилок у подальшій діяльності необхідно запам'ятати частотні відрізки (фармтерміноелементи) в тривіальних найменуваннях (Таблиці).

Назви препаратів, що містять позначення лікарської форми

1. Якщо лікарська форма (див. лексичний мінімум), що надається лікарському засобу або рослинній сировині, позначена в назві препарату, то ця назва починається з її позначення. Потім називається лікарський засіб або сировина. Найменування лікарської речовини або рослини ставиться в родовому відмінку однини і пишеться з прописної букви.

Напр.:

Tabulettae Analgini *таблетки анальгіну*

Tinctura Valerianae *настоянка валеріани*

Незалежно від способу перекладу на українську мову (іменником або прикметником), латинські найменування лікарських речовин або рослин, як правило, є іменниками і виконують функцію неузгодженого означення.

Напр.:

Латинська назва препарату Українська назва препарату

Unguentum Streptocidi *мазь стрептоцидова*

Sirupus Althaeae *сироп алтейний*

2. Назва комбінованого лікарського засобу, супроводжуючи позначення лікарської форми, є іменником у називному відмінку, що пишеться в лапках як неузгоджений додаток до найменування лікарської форми.

Напр.:

Tabulettae «Biseptolum» *таблетки „Бісептол”*

Unguentum «Calendula» *мазь „Календула”*

3. Узгоджені означення, що характеризують лікарську форму, займають останнє місце в назвах препаратів.

Напр.:

Solutio Iodi spirituosa *розчин йоду спиртовий*

Tabulettae Tetracyclini obductae *таблетки тетрацикліну, покриті оболонкою*

Extractum Crataegi fluidum *екстракт глоду рідкий*

4. У назвах настоїв і відварів між позначеннями лікарської форми та рослини стоїть в род. відмінку найменування виду сировини (листя, трава, коріння і т. д.).

Напр.:

Infusum florum Chamomillae *настій квіток ромашки*

Decoctum corticis Quercus *відвар кори дуба*

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. *Напишіть у латинській транскрипції назви лікарських засобів:*

Стрептоцид, гепарин, панкреатин, лідаза, гідролізін.

Вправа 2. *Прочитайте, перекладіть назви препаратів:*

Solutio Proserini, tinctura Valerianae, tabulettae Octoestroli, tabulettae Pantocrini, granula «Flacarbinum», species pectorales, solutio Mentholi oleosa

Вправа 3. *Перекладіть:*

Розчини, емульсії, олія, краплі, драже аміназину, вазелінова олія, таблетки фурадоніну, квітки ромашки, мазь «Дермазін».

Еталони **відповідей:**

Вправа 1. *Напишіть у латинській транскрипції назви лікарських засобів:*

Стрептоцид - Streptocidum, гепарин – Heparinum, панкреатин - Pancreatinum, лідаза - Lidasum, гідролізін - Hydrolysinum.

Вправа 2. *Прочитайте, перекладіть назви препаратів:*

Solutio Proserini – розчин прозерпіну, tinctura Valerianae – настоянка валеріани, tabulettae Octoestrolis - таблетки октестролу, tabulettae Pantocrinii – таблетки пантокрину, granula «Flacarbonum» - гранули «Флакарбін», species pectoralis – грудний збір, solutio Mentholi oleosa – олійний розчин ментолу.

Вправа 3. *Перекладіть:*

Розчини - solutiones, емульсії - emulsa, олія - oleum, краплі - guttae, драже аміназину – dragee Aminazini, вазелінова олія – oleum Vaselini, таблетки фурадоніну – tabulettae Furadonini, квітки ромашки – flores Chamomillae, мазь «Дермазін» - unguentum “Dermazinum”.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.

- додаткова:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Записати назву лікарської речовини латинською мовою: гідролізін	Назву пишемо з великої літери, додаємо закінчення – um (правильно записуємо частотні відрізки hydro- і lys-)	1. гідролізін - Hydrolysinum.
2.	Перекласти латинською мовою: таблетки фурадоніну	Спочатку називаємо лікарську форму у називному відмінку (множини), далі - лікарський засіб або сировина у родовому відмінку однини (пишеться з прописної букви).	2. таблетки фурадоніну – tabulettae Furadonini

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Як перекладати назву лікарської речовини на латинську мову?
2. Які частотні відрізки вживаються в назвах лікарських засобів?
3. Які правила перекладу фармацевтичних термінів?

Б. Тести для самоконтролю:

1) тести з теми № 20.

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- записувати назви лікарських засобів латинською мовою;
- аналізувати назви лікарських засобів;
- ставити назви лікарських форм та частин рослин у Nom. pl. і Gen. sing./pl.
- перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську та навпаки.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- розглянути частотні відрізки, що зустрічаються в назвах лікарських засобів;
- ознайомитися з назвами лікарських форм та частин рослин;
- записати назви лікарських засобів латинською мовою;
- перекласти фармацевтичні терміни з латинської мови на українську та навпаки.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; схеми.

10.1 Тести за темою № 20, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Дієслово. Граматичні категорії. Наказовий та умовний спосіб. Основні рецептурні формулювання. Дієслово “fio, fieri”»

1.Тема практичного заняття № 21: «Дієслово. Граматичні категорії. Наказовий та умовний спосіб. Основні рецептурні формулювання. Дієслово “fio, fieri”» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у ознайомленні з граматичними категоріями дієслова, що допоможе засвоєнню спеціальних рецептурних фраз з дієсловами, а також сприятиме оволодінню навичками написання рецептів латинською мовою.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з основними граматичними категоріями дієслова та спеціальними рецептурними фразами з дієсловами.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- правила утворення однини наказового способу і 3-ї особи однини та множини умовного способу
- рецептурні формулювання з дієсловами

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- знаходити основу дієслова;
- вміти визначати дієвідміну дієслова;
- утворювати та перекладати деякі форми наказового та умовного способів;
- правильно вживати рецептурні фрази з дієсловами;
- правильно перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську і навпаки.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Граматичні категорії дієслова	Знаходити основу дієслова; визначати дієвідміну дієслова; утворювати та перекладати форми наказового та умовного способів.
2.	Наступні дисципліни: Фармакологія	Рецептурні формулювання з дієсловами	Правильно вживати рецептурні фрази з дієсловами.
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	1. Граматичні категорії дієслова	Знаходити основу дієслова; визначати дієвідміну дієслова; утворювати та перекладати форми наказового та умовного способів; правильно вживати рецептурні фрази з дієсловами; правильно перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську і навпаки.

5. Зміст теми:

Дієслово. Граматичні категорії

Латинські дієслова так само, як і в українській мові змінюються за особами, числом, часами та способами.

У латинській мові дієслова мають такі граматичні категорії:

- три особи (**personae**);
- два числа: **numerus singularis** (однина);
numerus pluralis (множина);
- шість часів (у медичних закладах освіти вивчають лише теперішній час – **praesens**);

три способи (modus): **indicativus** – дійсний;
imperativus – наказовий;
conjunctivus – умовний;

неозначену форму дієслова – **infinitivus**;

два стани (**genera**): **activum** – активний;

passivum – пасивний;

чотири дієвідміни (**conjugationes**).

Визначення дієвідміни

Залежно від кінцевого звуку основи дієслова поділяються на 4 дієвідміни:

I дієвідміна	II дієвідміна	III дієвідміна	IV дієвідміна
-ā	-ē	приголосний звук або -i	-ī

Словникова форма дієслів

У навчальних словниках словникова форма дієслів містить:

1) повну форму першої особи однини теперішнього часу дійсного способу активного стану, яка має закінчення **-o**.

2) закінчення інфінітиву **-re** разом з попередньою голосною, тобто три останніх букви інфінітиву.

3) в кінці словникової форми цифрою позначається дієвідміна. *Наприклад:*

signo, āre 1 – позначати

habeo, ēre 2 – мати

addo, ěre 3 – додавати

diluo, ěre 3 – розводити

audio, ĩre 4 – слухати

У II і III дієвідміні голосний **-e-** відрізняється не лише довготою:

у II дієвідміні він **відноситься до основи**,

а в III дієвідміні – не відноситься ні до основи, ні до закінчення, а є **єднальним**.

Тому основа практично визначається з неозначеної форми дієслова, шляхом відкидання від неї закінчення

-re у дієслів I, II та IV дієвідмін

і **-ere** у дієслів III дієвідміни.

Утворення інфінітиву та визначення основидієслів I – IV дієвідмін

Словникова форма	Дієвідміна	Інфінітив	Необхідно відкинути	Основа
do, dāre	I	dāre	re	da-
habeo, ēre	II	habēre	re	habe-
addo, ěre	III	adděre	ěre	add-
diluo, ěre	III	diluěre	ěre	dilu-
finio, ĩre	IV	finĭre	re	fini-

Наказовий спосіб (Imperativus)

Наказовий спосіб у латинській мові, як і в українській, вживається у 2-й особі однини та множини. В рецептурі використовується лише форма однини.

Утворення наказового способу в однині:

дієслів I, II та IV дієвідмін збігається з основою,

а у дієслів III дієвідміни до основи необхідно додати -e.

(Або для всіх дієслів від інфінітиву відкинути -re, те що залишиться – форма наказового способу в однині).

Утворення наказового способу у множині:

у дієслів I, II та IV дієвідмін до основи необхідно додати закінчення -te,

а у дієслів III дієвідміни до основи необхідно додати -ite (Додаток 2).

Утворення наказового способу

Словникова форма	Основа	Imperativus singularis	Imperativus pluralis
signo, āre 1	signā-	signa – познач	signāte – позначте
misceo, ēre 2	miscē-	misce – змішай	miscēte – змішайте
recipio, ěre 3	recip-	recipe – візьми	recipite – візьміть
audio, ĩre 4	audī-	audi – слухай	audite – слухайте

Умовний спосіб (Conjunctivus)

Conjunctivus у латинській мові відповідає умовному способові в українській, але виконує значно більше функцій. Він виражає дію, яка не відбувалась і не відбувається в даний момент, але могла або може відбутися за певних умов. Кон'юнктив служить для вираження волевиявлення (наказ, але у ввічливій формі) бажання тощо. На українську мову форми кон'юнктиву перекладаються наступним чином:

- 1) дієсловом зі словом *нехай*;
- 2) неозначеною формою дієслова.

Наприклад:

Нехай буде змішано! або *Змішати!*

Нехай буде видано! або *Видати!*

Кон'юнктив утворюється шляхом зміни основи:

у I дієвідміні -a змінюється на -e,

в II, III і IV – до основи додається -a

Утворення умовного способу

Значення дієслова	Словникова форма	Основа	Змінена основа
позначати	signo, āre 1	signā-	signe-
змішувати	misceo, ēre 2	miscē-	miscēa-
повторювати	repĕto, ěre 3	repĕt-	repĕta-
слухати	audio, ĩre 4	audī-	audia-

До зміненої основи додаються особові закінчення дієслів (3-тя особа).

Стан	Singularis	Pluralis
Activum	<u>-t</u>	<u>-nt</u>
Passivum	<u>-tur</u>	<u>-ntur</u>

Наприклад:

signo, āre 1 – позначати

signa- → signe-

signe-t – нехай він позначить, позначити!

signe-tur – нехай буде позначено, позначити!
 signe-nt – нехай вони позначають, позначити!
 signe-ntur – нехай будуть позначені, позначити!

Стандартні рецептурні формулювання з дієсловами

<i>Imperativus</i>	<i>Conjunctivus</i>
<u>Recipe</u> : Візьми. <u>Da. Signa</u> . Видай. Познач.	- <u>Detur. Signetur</u> . Нехай буде видано, позначено. Видати. Позначити.
<u>Misce. Da. Signa</u> . Змішай. Видай. Познач.	<u>Misceatur. Detur. Signetur</u> . Нехай буде змішано, видано, позначено. Змішати! Видати! Позначити!
<u>Sterilisa!</u> Простерилізуй!	<u>Sterilisetur!</u> Нехай буде простерилізовано! Простерилізувати!
<u>Repete</u> . Повтори. <u>Da tales doses</u> . Видай такі дози	<u>Repetatur</u> . Нехай буде повторено. Повторити! <u>Dentur tales doses</u> . Нехай будуть видані такі дози. Видати такі дози.

Зверніть увагу:

одиничне дієслово Detur завжди стоїть в однині (бо мається на увазі підмет *remedium* – ліки), а у формулюванні Dentur tales doses дієслово стоїть у множині, бо підмет (дози) стоїть у формі множини.

Дієслово „*fiō, fieri*”

У рецептурних формулюваннях використовуються лише дві форми дієслова „*fiō, fieri*” *утворюватись*:

fiat – 3-тя особа однини

fiant – 3-тя особа множини

У формулюваннях може використовуватись сполучник ut – *щоб*, але звичайно в рецепті він не пишеться.

Модель рецептурного формулювання з дієсловом „fiō, fieri”:

Misce, (ut) fiat + назва лікарської форми в Nom. sing.

Misce, (ut) fiant + назва лікарської форми в Nom. pl.

Наприклад:

Misce, fiat pulvis. Змішай нехай утвориться порошок.

Misce, fiat suppositorium. Змішай нехай утвориться свічка.

Misce, (ut) fiant suppositoria. Змішай нехай утворяться свічки.

Misce, (ut) fiant species. Змішай нехай утвориться збір.

Зверніть увагу на те, що *species, erum f* у значенні «збір» вживається тільки в множині.

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. У нижчеподаних дієсловах визначте основу і вкажіть їх належність до певної дієвідміни:

dividēre, signāre, habēre, solvēre, nutrīre.

Вправа 2. Від наведених вище дієслів утворіть наказовий спосіб однини.

Вправа 3. Утворіть форми умовного способу від дієслів:

signo, āre 1 – позначати

habeo, ēre 2 – мати
addo, ěre 3 – додавати
diluo, ěre 3 – розводити
audio, ĩre 4 – слухати

Вправа 4. *Перекладіть терміни на латинську мову:*

Відвар плодів шипшини, свічки «Анестезол», трава конвалії, тетрациклінова мазь, олія м'яти перцевої, настоянка валеріани, розчин новокаїну, таблетки сульфадимезину, настій листя м'яти.

Вправа 5. *Перекладіть речення на латинську мову:*

1. Візьми настою листя евкаліпту 20 мл. Видай. Познач.
2. Візьми розчину дибазолу 5 мл. Простерилізуй! Видай! Познач!
3. Змішай, нехай утвориться мазь.

Еталони **відповідей:**

Вправа 1. *1. У нижчеподаних дієсловах визначте основу і вкажіть їх належність до певної дієвідміни:*

dividĕre – (divid-) – 3 дієвідміна
signāre – (signā-) – 1 дієвідміна
habĕre – (habĕ-) – 2 дієвідміна
solvĕre – (solv-) – 3 дієвідміна
nutrĭre – (nutrĭ-) – 4 дієвідміна

Вправа 2. *Від наведених вище дієслів утворіть наказовий спосіб однини.*

dividĕre – divide
signāre – signā
habĕre – habĕ
solvĕre – solve
nutrĭre – nutrĭ-

Вправа 3. *Утворіть форми умовного способу від дієслів:*

signo, āre 1 – signet, signent, signetur, signentur
habeo, ēre 2 – habeat, habeant, habeatur, habeantur
addo, ěre 3 – addat, addant, addatur, addantur
diluo, ěre 3 – diluat, diluant, diluatur, diluantur
audio, ĩre 4 – audiat, audiant, audiatur, audiantur

Вправа 4. *Перекладіть терміни на латинську мову:*

Відвар плодів шипшини – decoctum fructuum Rosae, свічки «Анестезол» – suppositoria “Anaesthesolum”, трава конвалії – herba Convallariae, тетрациклінова мазь – unguentum Tetracyclini, олія м'яти перцевої – oleum Menthae piperitae, настоянка валеріани – tinctura Valerianaе, розчин новокаїну – solutio Novocaini, таблетки сульфадимезину – tabulettae Sulfadimezini, настій листя м'яти – infusum foliorum Menthae.

Вправа 5. *Перекладіть речення на латинську мову:*

1. Recipe infusi foliorum Eucalypti 20 ml. Da. Signa.
- 2.–Recipe solutionis Dibazoli 5 ml. Sterilisa! Da! Signa!
3. Misce, fiat unguentum.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.

- додаткова:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Записати назву лікарської речовини латинською мовою: новокаїн	Назву пишемо з великої літери, додаємо закінчення – um	1. новокаїн – Novocainum, i n
2.	Перекласти латинською мовою: тетрациклінова мазь	Спочатку називаємо лікарську форму у називному відмінку (множини), далі - лікарський засіб або сировина – іменник у родовому відмінку однини (пишеться з прописної букви).	2. тетрациклінова мазь – unguentum Tetracyclini

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Як знаходити основу дієслова?
2. Як визначати дієвідміну дієслова?
3. З чого складається словникова форма дієслова?
4. Як утворюються форми наказового способу?
5. Як утворити форми 3 особи однини та множини умовного способу дієслова?
6. Які особливості вживання форм дієслова „fio, fieri”?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 21.

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- знаходити основу дієслова;
- визначати дієвідміну дієслова;
- утворювати форми наказового способу;
- утворювати форми 3 особи однини та множини умовного способу;
- перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську та навпаки.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- визначити дієвідміну дієслова;
- утворити форму наказового способу однини ;
- утворити форми 3 особи однини та множини умовного способу;
- перекласти фармацевтичні терміни та фрази з дієсловами на латинську мову.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; схеми.

10.1 Тести за темою № 21, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Acc. et Abl. у рецептах. Прийменник. Прийменники у стандартних рецептурних виразах»

1.Тема практичного заняття № 22: «Acc. et Abl. у рецептах. Прийменник. Прийменники у стандартних рецептурних виразах»» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у ознайомленні з двома відмінками – Accusativus і Ablativus, що допоможе засвоєнню спеціальних рецептурних фраз з прийменниками, а також сприятиме оволодінню навичками написання рецептів латинською мовою та правильному використанню спеціальних рецептурних висловів та фармацевтичних термінів у професійній мові лікаря.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з особливостями вживанням у рецептурі двох відмінків Accusativus і Ablativus.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- відмінкові закінчення Accusativus і Ablativus для всіх відмін іменників та прикметників;
- правила керування відмінками для латинських прийменників;
- рецептурні формулювання з прийменниками.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- утворювати форми знахідного та орудного відмінків для всіх відмін іменників та прикметників;
- правильно вживати рецептурні фрази з прийменниками;
- правильно перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську і навпаки.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Граматичні категорії іменників та прикметників	Знаходити основу іменника і прикметника; визначати відміну; відмінювати іменники та прикметники
2.	Наступні дисципліни: Фармакологія	Рецептурні формулювання з прийменниками	Правильно вживати рецептурні фрази з прийменниками.
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	відмінкові закінчення Accusativus і Ablativus для всіх відмін іменників та прикметників	Знаходити основу іменника і прикметника; визначати відміну; утворювати форми знахідного та орудного відмінків для всіх відмін іменників та прикметників; правильно вживати рецептурні фрази з прийменниками; правильно перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську і навпаки.

5. Зміст теми:

Знахідний відмінок (Accusativus)

A c c u s a t i v u s – це відмінок прямого додатку, відповідає на питання *кого? що?*

Середній рід. Усі іменники та прикметники середнього роду незалежно від відміни мають наступні закінчення в Accusativus:

1. Acc. sing. = Nom. sing.

Наприклад: *semen dulce, suppositorium vaginale*.

2. Acc. pl. = Nom. pl., незалежно від відміни, завжди -a (-ia)

Наприклад: *semina dulcia, suppositoria vaginalia*.

Чоловічий та жіночий роди. Іменники та прикметники чоловічого та жіночого родів:

в Acc. sing. мають спільний кінцевий елемент **-m**,

в Acc. pl. мають спільний кінцевий елемент **-s**, яким передують відповідні голосні залежно від відміни.

Закінчення знахідного відмінку

Число \ Відміна	<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
I	-am	-as
II	-um	-os
III	-em (-im)	-es
IV	-um	-us
V	-em	-es

NB! Закінчення **-im** в Acc. sing. мають грецькі іменники, які закінчуються на **-sis** типу *dosis, is f* і деякі латинські іменники: *tussis, is f; pertussis, is f; febris, is f; pelvis, is f*.

Орудний відмінок (Ablativus)

A b l a t i v u s – це орудний відмінок, відповідає на питання *ким? чим?*

У латинській мові він виконує інколи функції інших відмінків.

Закінчення орудного відмінку

Число \ Відміна	<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
I	-a	-is
II	-o	-is
III	-e (-i)	-ibus
IV	-u	-ibus
V	-e	-ebus

NB! Закінчення **-i** в Abl. sing. мають 1) іменники, які закінчуються на **-e, -al, -ar**; 2) прикметники 2 групи; 3) грецькі іменники, які є рівноскладовими і закінчуються на **-sis** типу *dosis, is f* та деякі латинські іменники: *tussis, is f; pertussis, is f; febris, is f; pelvis, is f*.

Прийменники

Латинські прийменники використовуються лише з двома відмінками: із знахідним та орудним. Зверніть увагу, що управління прийменників у латинській мові не збігається з українською. Тому необхідно запам'ятати, у якому відмінку необхідно ставити слово, яке залежить від прийменника.

Прийменники, які вимагають знахідного відмінка:

ad – до, для, при, в (у)	ad 20,0 – до 20,0 ad usum internum – для внутрішнього використання ad hypertoniā – при гіпертонії ad vitrum nigrum – у темній склянці
ante – перед	ante cenam – перед обідом
contra – проти	contra tussim – проти кашлю
per – через	per os – через рот, перорально per inhalationem – через інгаляцію, інгаляційно
post – після	post mortem – після смерті, помертвено

Прийменники, які вимагають орудного відмінка:

cum – з	cum extracto – з екстрактом cum Novocaino – з новокаїном
de – про	de uso – про вживання
e, ex – з (із)	e baccis – з ягід ex aqua – з води
pro – для	pro injectionibus – для ін'єкцій
sine – без	sine aqua – без води

Прийменники, які управляють знахідним і орудним відмінками:

Прийменники **in** – в, на і **sub** – під управляють двома відмінками залежно від поставленого запитання. Питання *куди?* у *що?* вимагають знахідного відмінка, а питання *де?* у *чому?* – орудного відмінка. Порівняйте:

in – в, на	in vitrum (Acc.) – у склянку (<i>куди?</i>) in vitro (Abl.) – у склянці (<i>де?</i>)
sub – під	sub linguam (Acc.) – під язик (<i>куди?</i>) sub lingua (Abl.) – під язиком (<i>де?</i>)

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. Поставте слова у знахідному та орудному відмінках:

Свічка, паста, розчин, таблетка, відвар, порошок, корінь, сім'я, крапля.

Вправа 2. Перекладіть:

таблетки проти кашлю, рицинова олія у чистому вигляді, для зовнішнього використання, таблетки «Мікрояод» з фенобарбіталом, порошок ампіциліну для суспензій, рицинова олія в капсулах.

Еталони **відповідей:**

Вправа 1. Поставте слова у знахідному та орудному відмінках:

свічка

Acc. sing./ pl. – suppositorium, suppositoria

Abl. sing./ pl. – suppositorio, suppositoriis

паста

Acc. sing./ pl. – pastam, pastas

Abl. sing./ pl. – pasta, pastis

розчин

Acc. sing./ pl. – solutionem, solutiones
 Abl. sing./ pl. – solution, solutionibus
 таблетка

Acc. sing./ pl. – tabulettam, tabulettas
 Abl. sing./ pl. – tabuletta, tabulettis
 відвар

Acc. sing./ pl. – decoctum, decocta
 Abl. sing./ pl. – decocto, decoctis
 порошок

Acc. sing./ pl. – pulverem, pulveres
 Abl. sing./ pl. – pulvere, pulveribus
 корінь

Acc. sing./ pl. – radicem, radices
 Abl. sing./ pl. – radice, radicibus
 сім'я (насіння)

Acc. sing./ pl. – semen, semina
 Abl. sing./ pl. – semine, seminibus
 крапля

Acc. sing./ pl. – guttam, guttas
 Abl. sing./ pl. – gutta, guttis

Вправа 2. Перекладіть:

таблетки проти кашлю – tabulettae contra tussim, рицинова олія у чистому вигляді oleum Ricini per se, для зовнішнього використання – ad usum externum, таблетки «Мікрійод» з фенобарбіталом – tabulettae “Microiodum” cum Phenobarbitalo, порошок ампіциліну для суспензій – pulvis Ampicillini pro suspensionibus, рицинова олія в капсулах – oleum Ricini in capsulis.

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.

- додаткова:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Записати назву лікарської речовини латинською мовою: новокаїн	Назву пишемо з великої літери, додаємо закінчення – um	1. новокаїн – Novocainum, i n
2.	Перекласти латинською мовою: порошок ампіциліну для суспензій	Спочатку називаємо лікарську форму у називному відмінку, далі - лікарський засіб або	2. порошок ампіциліну для суспензій – pulvis Ampicillini pro suspensionibus

		сировина – іменник у родовому відмінку однини (пишеться з прописної букви). Після прийменника рго слова потрібно писати в орудному відмінку.	
--	--	--	--

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Які закінчення мають іменники та прикметники середнього роду у знахідному відмінку?
2. Які закінчення по відмінам для знахідного та орудного відмінків?
3. Які особливості відмінювання деяких слів у цих відмінках?
4. З якими відмінками вживаються прийменники?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 22.

8. Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- відмінити іменники та прикметники в знахідному та орудному відмінках;
- перекладати вирази з прийменниками;
- перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську та навпаки.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- визначити відміну іменника чи прикметника;
- визначити основу іменника чи прикметника;
- утворити форми знахідного та орудного відмінків;
- перекласти фармацевтичні терміни та фрази з прийменниками на латинську мову.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиці; схеми.

10.1 Тести за темою № 22, тести ректорського контролю.

11. Тема наступного заняття:

«Структура рецепта. Правила оформлення латинської частини рецепта. Вживання Accusativus при виписуванні таблеток, супозиторій та плівок»

1.Тема практичного заняття № 23: «Структура рецепта. Правила оформлення латинської частини рецепта. Вживання Accusativus при виписуванні таблеток, супозиторій та плівок»» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у ознайомленні з правилами виписування рецептів, в оволодінні навичками написання рецептів латинською мовою та правильному використанню фармацевтичних термінів у професійній мові лікаря.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з правилами виписування рецептів.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- структуру рецепта;
- правила виписування рецепта;
- правила прописування таблеток, свічок та очних плівок.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- оформлювати латинську частину рецепта;
- правильно вживати рецептурні фрази з прийменниками та дієсловами;
- правильно перекладати фармацевтичні терміни та рецепти з латинської мови на українську і навпаки.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Граматичні категорії іменників та прикметників, дієслів	Знаходити основу іменника і прикметника; визначати відміну; відмінювати іменники та прикметники. Уворювати необхідну форму дієслова.
2.	Наступні дисципліни: Фармакологія	Рецептурні формулювання з прийменниками та дієсловами	Правильно вживати рецептурні фрази з прийменниками та дієсловами. Узгоджувати іменники з прикметниками та ставити їх у родовому відмінку. Виписувати рецепти..
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	Відмінкові закінчення для всіх відмін іменників та прикметників; рецептурні фрази з дієсловами та прийменниками	Визначати відміну іменників та прикметників; утворювати форми всіх відмінків для всіх відмін; правильно вживати рецептурні фрази з прийменниками та дієсловами; перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську і навпаки.

5. Зміст теми:

Структура рецепта.

Рецепт (від лат. *receptum* – взятє) – письмовий припис лікаря, фельдшера чи акушера, згідно з яким аптека виготовляє і видає вказані ліки, а хворий приймає їх за вказаним у цьому документі способом і дозами.

Рецепти виписуються на спеціальних бланках за встановленою формою, чітко та розбірливо, виправлення не допускаються.

Склад ліків, позначення форм ліків і звернення лікаря до фармацевта про виготовлення і видачу ліків пишуться латинською мовою.

Рецепт складається з наступних частин:

1. **Inscriptio** (*напис*) – штамп лікувального закладу (*адреса, номер телефону лікувального закладу*) і його шифр.

2. **Datum** – дата виписування рецепта.

3. **Nomen aegroti** – прізвище та ініціали хворого.

4. **Aetas aegroti** – вік хворого.

5. **Nomen medici** – прізвище та ініціали лікаря.

6. **Praescriptio** – складається з двох частин:

Invocatio – звернення лікаря до фармацевта, виражене словом *Recipe* (Rp.:) – візьми!

Designatio materiaram – перелік лікарських речовин (складників) та їхня доза

7. **Subscriptio** – вказівки фармацевту латинською мовою про спосіб виготовлення ліків, їхню форму, дози та форму упаковки.

8. **Signatura** – позначення. Це вказівки хворому про дозу на один прийом, частоту приймання ліків, час і спосіб їх вживання. Ці вказівки пишуться державною мовою або такою, яку розуміє хворий.

9. **Nomen et sigillum personale medici** – особистий підпис та печатка лікаря.

Додаткові написи в рецептах

Якщо ліки необхідно придбати в аптеці терміново, то лікар у верхній частині рецептурного бланка зазначає:

«**Cito!**» - швидко!

«**Statim!**» - негайно!

Якщо за одним рецептом потрібно і можна придбати ліки повторно, то у верхній частині рецептурного бланка зазначається:

«**Bis repetatur!**» - повторити двічі

«**Repete bis!**» - повтори двічі.

Грамаітична структура рецепта

Латинська частина рецепта починається дієсловом *Recipe* - візьми, яке після себе потребує прямого додатка. Найчастіше прямим додатком у рецепті є кількість речовин. Назви лікарських засобів по відношенню до кількості є неузгодженим означенням, тому пишуться у родовому відмінку.

Напр.: Візьми: Настоянки валеріани 15,0

Чого? (Gen.) *скільки? (Acc.)*

Видай

Познач: По 15-20 крапель 3 рази на день

Recipe: Tincturae Valerianae 15,0

Da.

Signa: По 15-20 крапель 3 рази на день

При написанні латинських назв лікарських засобів потрібно керуватись такими правилами:

1. Назву кожного лікарського засобу пишуть з нового рядка, з великої літери.
2. Кількість твердих та сипких речовин вказується у рецепті в грамах чи частинах грама. При цьому користуються десятковою системою, а слово «грам» опускається.
3. Рідкі лікарські засоби виписуються в мілілітрах (ml). Ліки можуть бути дозовані в біологічних одиницях дії (ОД), кількість яких позначається в тисячах, мільйонах.
4. При виписуванні рідкого лікарського препарату в кількості менше 1 мл, він дозується в краплях і записується у знахідному відмінку однини (guttam) або множини (guttas), а число крапель позначається римськими цифрами (ставиться після крапель).
Напр.: Recipe: Olei Menthae piperitae guttas X
5. Якщо декілька ліків виписуються в однаковій кількості, то доза вказується зі словом **ana** (āā) – порівну після останнього з перелічених засобів.

Напр.: Recipe: Amidopyrini

Analgin ana 0,25

Da tales doses numero 12 in tabulettis

Signa: По 1 таблетці при головних болях

Вживання знахідного відмінка при прописуванні таблеток і свічок

Існують різні підходи до присвоєння назв таблеткам і супозиторіям:

1. Лікарським препаратам, що мають комбінований склад (тобто, складаються із ряду інгредієнтів), надається умовна, тривіальна, зазвичай, складноскорочена назва, розміщена в лапках, наприклад – tabulettae “Codterpinum” таблетки «Кодтерпин»; suppositoria “Neo-Anusolum” свічки «Нео-Анузол». Тривіальна назва таблеток або свічок стоїть у називному відмінку однини і є додатком. Доза, як правило, не вказується, оскільки вона є стандартною.
2. Якщо ж таблетки складаються із однієї діючої лікарської форми, вона називається в родовому відмінку і вказується доза, наприклад Tabulettae Cordigiti 0,0008 – таблетки кордигіта 0,0008.
3. Якщо свічки складаються із однієї лікарської речовини, то її назва приєднується до назви лікарської форми за допомогою прийменника **cum** і ставиться в аблятиві; потім вказується доза, напр. Suppositoria cum Cordigito 0,0012 – свічки з кордигітом 0,0012.

При прописуванні в рецептах таблеток і свічок скороченим способом слід запам'ятати, що назва лікарської форми ставиться у знахідному відмінку множини. Наприклад, tabulettas (obductas); suppositoria (vaginalia).

Граматично вона залежить від слова “Recipe”, а не від дози.

Recipe: Tabulettas “Theraphyllum” numero 10

Detur. Signetur: По одній таблетці вранці і ввечері

Recipe: Tabulettas “Adonis-brom” obductas numero 25

Detur. Signetur: По одній таблетці 3 рази на день

Recipe: Suppositoria cum Ichthyolo 0,2 numero 10

Detur. Signetur: По одній свічці на ніч

Recipe: Suppositoria vaginalia cum Synthomycino 0,25 numero 10

Detur. Signetur: По одній супозиторії на ніч

Recipe: Suppositoria “Anaesthesolum” numero 12

Detur. Signetur: По 1 свічці на ніч

Так само виписуються і очні плівки, а назва лікарської речовини вводиться за допомогою прийменника і ставиться в аблятиві.

Напр.:

Recipe: Lamellas ophthalmicas cum Neomycini suflate numero 30

Detur. Signetur:

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. Перекладіть:

Розчин дибазолу для ін'єкцій, кореневища з коренями валеріани, свічки з димедролом для дітей, таблетки проти кашлю, розчин дипрофіліну в ампулах.

Вправа 2. Допишіть закінчення:

1. Recipe: Suppositori...cum Ichthyol...numero 10
2. Recipe: Tabulett...extract...Valerian... 0, 02 obduct...numero 50
3. Recipe: Spirit...aethylic...95% - 20 ml
Aqua...pro injection...10 ml
4. Recipe: Pulver...cum Oxytetracyclin...pro suspension...30, 0

Вправа 3. Перекладіть рецепти:

1. Візьми: Вазелінової олії 100 мл
М'ятної олії II краплі
Змішай. Видай.
Познач:
2. Візьми: Таблетки «Аспаркам» числом 10
Видай.
Познач:

Еталони **відповідей:**

Вправа 1. Перекладіть:

Розчин дибазолу для ін'єкцій – solutio Dibazoli pro injectionibus, кореневища з коренями валеріани – rhizomata cum radicibus Valerianae, свічки з димедролом для дітей – suppositoria cum Dimedrolo pro infantibus, таблетки проти кашлю – tabulettae contra tussim, розчин дипрофіліну в ампулах – solutio Diprophyllini in ampullis.

Вправа 2. Допишіть закінчення:

1. Recipe: Suppositoria cum Ichthyolo numero 10
2. Recipe: Tabulettam extracti Valerianae 0,02 obductam numero 50
3. Recipe: Spiritus aethylici 95% - 20 ml
Aqua pro injectionibus 10 ml
4. Recipe: Pulveris cum Oxytetracyclino pro suspensionibus 30, 0

Вправа 3.

1. Recipe: Olei Vaselini 100 ml
Olei Menthae guttas II
Misce. Da.
Signa:

2. Recipe: Tabulettas “Asparcamum” numero 10

Da.

Signa:

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.

- додаткова:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Записати назву лікарської речовини латинською мовою: дибазол	Назву пишемо з великої літери, додаємо закінчення –um	1. дибазол – Dibazolium, i n
2.	Перекласти латинською мовою: порошок ампіциліну для суспензій	Спочатку називаємо лікарську форму у називному відмінку, далі - лікарський засіб або сировина – іменник у родовому відмінку однини (пишеться з прописної букви). Після прийменника pro слова потрібно писати в орудному відмінку. В родовому відмінку відмінюється тільки <i>pulvis</i>	2. порошок ампіциліну для суспензій – pulvis Ampicillini pro suspensionibus Gen. - pulveris Ampicillini pro suspensionibus

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Яка структура рецепта?
2. У яких відмінках прописуються лікарські препарати?
3. Які особливості запису дози?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 23.

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- ставити іменники та прикметники в родовому, знахідному та орудному відмінках;
- перекладати вирази з прийменниками та дієсловами;
- перекладати рецепти з української мови на латинську;

- перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську та навпаки.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- визначити відміну іменника чи прикметника;
- визначити основу іменника чи прикметника;
- утворити необхідні форми родового, знахідного та орудного відмінків;
- перекласти фармацевтичні терміни та фрази з прийменниками й дієсловами на латинську мову.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиця; схеми.

10.1 Тести за темою № 23, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Назви хімічних елементів, оксидів, кислот»

1.Тема практичного заняття № 24: «Назви хімічних елементів, оксидів, кислот»» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у ознайомленні з латинською хімічною номенклатурою, в оволодінні навичками написання рецептів латинською мовою та правильному використанню фармацевтичних термінів у професійній мові лікаря.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з особливостями латинської хімічної номенклатури – назви хімічних елементів, оксидів, кислот.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- латинські назви найважливіших хімічних елементів;
- моделі перекладу назв кислот і оксидів.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- утворювати перекладати назви хімічних елементів, оксидів, кислот та ставити їх у відповідних відмінках;
- правильно виписувати рецепти з використанням термінів хімічної номенклатури;
- правильно перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську і навпаки.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Граматичні категорії іменників та прикметників	Знаходити основу іменника і прикметника; визначати відміну; узгоджувати іменники та прикметники, відмінювати іменники та прикметники
2.	Наступні дисципліни: 1.Фармакологія 2.Хімія	латинські назви найважливіших хімічних елементів; назви кислот і оксидів.	Правильно вживати хімічну номенклатуру; виписувати рецепти
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	моделі перекладу назв кислот і оксидів	правильно перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську і навпаки.

5. Зміст теми:

Усі назви хімічних елементів – це іменники середнього роду II відміни із закінченням -um. Виняток становлять: Sulfur, ŷris n – сірка; Phosphorus, i m – фосфор. Назви хімічних елементів пишуться з великої літери.

Деякі елементи в іноземних виданнях мають інші латинські назви:

Na – Sodium, i n K – Potassium, i n
Hg – Mercurium, i n Sb – Antimonium, i n

Назви кислот

Латинські назви кислот складаються з іменника *acidum, i n* і узгодженого з ним прикметника 1 групи, який утворюється шляхом приєднання до основи назви кислотоутворюючого елемента відповідного суфікса.

1. Суфікс – **ic** – вказує на вищий ступінь окислення. В українській номенклатурі йому відповідають кінцеві елементи: -ев(а), -ов(а), -н(а).

Наприклад: *acidum nitricum* (nitr + icum) – азотна кислота;
acidum arsenicum (arsenic + icum) – миш'якова кислота.

2. Суфікс – **os** – вказує на нижчий ступінь окислення. В українській номенклатурі йому відповідає кінцевий елемент – ист(а).

Наприклад: *acidum nitrosum* – азотиста кислота.
acidum arsenicosum – миш'яковиста кислота.

3. Прикметники в назвах безкисневих кислот утворюються за допомогою префікса **hydro-**, основи назви кислотоутворюючого елемента і суфікса – **ic (um)**. В українській номенклатурі назви таких кислот закінчуються на – воднева.

Наприклад: *acidum hydrosulfuricum* (hydro + Sulfur + icum) - сірководнева кислота.

Назви оксидів

Назви оксидів складаються з назви хімічного елемента в родовому відмінку (неузгоджене означення) та групової назви оксиду в називному відмінку. Відрізок oxy – вказує на присутність кисню, а префікси уточнюють структуру з'єднання.

oxydum, i n	оксид
peroxydum, i n	пероксид
hydroxydum, i n	гідроксид

Приклади назв оксидів

Plumbi oxydum – свинцю оксид

Hydrogenii peroxydum – водню пероксид

У номенклатурі лікарських засобів назви закисів складаються з назви хімічного елемента і узгодженого з ним прикметника *oxydulatus, a, um* - закисний. Обидва слова відмінюються за відмінками.

Наприклад: *Nom.* Nitrogenium oxydulatum

Gen. Nitrogenii oxydulati

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. Утворіть назви оксидів із наступними елементами і поставте в орудному відмінку:

магній, мідь, цинк.

Вправа 2. Напишіть латинські назви кислот, утворені від поданих слів:

acetum, i n – оцет; carbo, bonis m – вугілля;

Sulfur, uris n – сірка; lас, lactis n – молоко.

Вправа 3. Перекладіть рецепти:

1. Візьми: Таблетки ацетилсаліцилової кислоти 0,25 числом 50
Видай.
Познач: По 1 таблетці 3 рази на день
2. Візьми: Кислоти бензойної 0,6
Кислоти саліцилової 0,3
Вазеліну 10,0
Змішай, нехай утвориться мазь
Видай.
Познач: Для змазування уражених ділянок шкіри
3. Візьми: Саліцилової кислоти 5,0
Цинку оксиду 25,0
Тальку 50,0
Змішай, нехай утвориться порошок
Нехай буде видано
Нехай буде позначено: Для присипки.

Еталони відповідей:

Вправа 1. Утворіть назви оксидів із наступними елементами і поставте в орудному відмінку:

- магній
Nom.sing. Magnii oxydum
Gen. sing. Magnii oxydi
- мідь
Nom.sing. Cupri oxydum
Gen. sing. Cupri oxydi
- цинк
Nom.sing. Zinci oxydum
Gen. sing. Zinci oxydi

Вправа 2. Напишіть латинські назви кислот, утворені від поданих слів:

- acētum, i n – оцет; carbo, ōnis m – вугілля;
Sulfur, ūris n – сірка; lac, lactis n – молоко.
Acidum aceticum, acidum sulfuricum, acidum carbonicum, acidum lacticum.

Вправа 3. Перекладіть рецепти:

1. Recipe: Tabulettas acidi acetylsalicylici 0,25 numero 50
Da.
Signa:
2. Recipe: Acidi benzoici 0,6
Acidi salicylici 0,3
Vaselini 10,0
Misce, fiat unguentum
Da.
Signa:
3. Recipe: Acidi salicylici 5,0
Zinci oxydi 25,0

Talci 50,0
 Misce, fiat pulvis
 Detur.
 Signetur:

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.

- додаткова:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Записати назву кислоти латинською мовою і поставити в родовий відмінок: саліцилова кислота	Спочатку ставиться іменник кислота – acidum, і n у називному відмінку, далі - узгоджений з ним прикметник	1. саліцилова кислота – acidum salicylicum – acidi salicylici
2.	Перекласти латиною рецепт: Візьми:Таблетки нікотинової кислоти 0,5 числом 20 Видай. Познач:	Таблетки, очні плівки, свічки, краплі ставляться в Accusativus sing/pl.	2. Rp:Tabulettas acidi nicotinicis 0,5 № 20 Da. Signa:

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Як утворюються назви кислот?
2. Як утворюються назви оксидів?
3. До якої відміни належать назви хімічних елементів?
4. Як прийнято називати закиси в номенклатурі лікарських засобів?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 24.

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- написати назви хімічних елементів в словниковій формі;

- перекласти латиною назви кислот та оксидів;
- перекласти рецепти латинською мовою.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- проаналізувати словникову форму назв хімічних елементів;
- вивчити суфікси, які застосовуються в назвах кислот;
- повторити правило утворення оксидів;
- згадати граматичні правила щодо пропису лікарських засобів.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиці; схеми.

10.1 Тести за темою № 24, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Назви солей»

1. Тема практичного заняття № 25: «Назви солей»» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає у ознайомленні з латинською хімічною номенклатурою – з назвами солей; в оволодінні навичками написання рецептів латинською мовою та правильному використанні фармацевтичних термінів у професійній мові лікаря.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомитися з особливостями латинської хімічної номенклатури – назви солей.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- принципи утворення латинських назв солей;
- особливості утворення латинських назв складних ефірів.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- утворювати перекладати латинські назви солей та ставити їх у відповідних відмінках;
- правильно виписувати рецепти з використанням термінів хімічної номенклатури;
- правильно перекладати фармацевтичні терміни з латинської мови на українську і навпаки.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови 3. Хімія	Граматичні категорії іменників та прикметників; вітчизняні назви солей	Визначати рід та відміну хімічних елементів, лікарських речовин, перекладати неузгоджені означення
2.	Наступні дисципліни: 1.Фармакологія 2.Хімія	назви найважливіших хімічних сполук	Утворювати назви хімічних сполук
3.	Внутрішньопредметна інтеграція	моделі перекладу назв солей	Утворювати назви солей та вживати їх при виписуванні рецепта.

5. Зміст теми:

Назви солей

Назви солей складаються із двох іменників: найменування катіона, що ставиться на першому місці в родовому відмінку і є неузгодженим означенням, а на другому – назва аніона в називному відмінку. Аналогічно утворюються і назви деяких ефірів.

Наприклад:

Calcii glycerophosphas – гліцерофосфат кальцію;

Adrenalinum hydrochloridum – гідрохлорид адреналіну;

Methylis salicylas – метилсаліцилат (ефір).

Назви аніонів солей утворюються шляхом приєднання до повної чи спрощеної основи назви утворюючої кислоти відповідного суфікса: **-as, -is, -id(um)**.

Найменування аніонів солей кисневмісних кислот – це іменники чоловічого роду приголосного типу III відміни, а безкисневих кислот – іменники середнього роду II відміни. Назви аніонів основних солей утворюються з префіксом *sub-* у назві аніона: *Bismuthi subnitras* – вісмуту основний нітрат, вісмуту субнітрат. Назви аніонів кислих солей утворюються з префіксом *hydro-* у назві аніона: *Platyphyllini hydrotartras* – платифіліну гідротартрат.

Назви аніонів

Український суфікс	Латинський суфікс	Родовий відмінок	Рід	Відміна
-ат	-as	-atis	m	III (приголосний тип)
-іт (-ит)	-is	-itis	m	III (приголосний тип)
-ид	-id(um)	-idi	m	II

sulfas, atis m – сульфат

sulfis, itis m – сульфід

sulfidum, i n – сульфід

Приклади назв солей

I

Magnesii sulfas

сульфат магнію

Bismuthi subnitras

основний нітрат вісмуту

II

Natrii nitris

нітрит натрію

III

Hydrargyri cyanidum

ціанід ртуті

Назви кислотних і вуглеводневих радикалів

Назви кислотних і вуглеводневих радикалів утворюються за допомогою суфікса – y і закінчення – *ium*, які приєднуються до кореня назви відповідного вуглеводню чи кислоти:

метил – methylum

етил – aethylum

Назви складних ефірів

Латинські назви складних ефірів складаються з двох слів та утворюються так само, як і назви солей, в той час як в українській мові ці сполуки зазначаються одним словом.

Наприклад : *Methylii salicylas* – метилсаліцилат;

Amylii nitris – амільнітрит

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. Перекладіть латинською мовою лікарські засоби. Поставте в родовий відмінок однини:

Йодид калію, лактат заліза, цитрат міді, ацетат гідрокортизону.

Вправа 2. Перекладіть:

Основний нітрат вісмуту з екстрактом красавки; мазь цитрату міді; розчин арсенату натрію

для ін'єкцій; таблетки метіоніну, покриті оболонкою.

Вправа 3. *Перекладіть рецепти письмово латинською мовою:*

1. Візьми: Морфіну гідроброміду 0,125
Води для ін'єкцій 5,0
Змішай. Простерилізуй!
Видай.
Познач:
2. Візьми: Вініліну 5,0
Срібла нітрату 0,5
Вазеліну до 50,0
Змішай, нехай утвориться мазь
Видай.
Познач:

Еталони **відповідей:**

Вправа 1. *Перекладіть латинською мовою лікарські засоби. Поставте в родовий відмінок однини:*

- йодид калію
Nom.sing. Kalii iodidum
Gen. sing. Kalii iodidi
- лактат заліза
Nom.sing. Ferri lactas
Gen. sing. Ferri lactatis
- цитрат міді
Nom.sing. Cupri citras
Gen. sing. Cupri citratis
- ацетат гідрокортизону
Nom.sing. Hydrocortosoni acetas
Gen. sing. Hydrocortosoni acetatis

Вправа 2. *Перекладіть:*

Основний нітрат вісмуту з екстрактом красавки – Bismuthi subnitras cum extracto Belladonnae;
мазь цитрату міді – unguentum Cupri citratis; розчин арсенату натрію для ін'єкцій – solutio Natrii arsenatis pro injectionibus; таблетки метіоніну, покриті оболонкою – tabulettae Methyonini obductae.

Вправа 3. *Перекладіть рецепти письмово латинською мовою:*

1. Recipe: Morphini hydrobromidi 0,125
Aquaе pro injectionibus 5,0
Misce. Sterilisa!
Da.
Signa:
2. Recipe: Vinylini 5,0
Argentі nitratіs 0,5
Vaselіni ad 50,0
Misce, fiat unguentum
Da.
Signa:

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.

- додаткова:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1.	Утворити назви солей магнію сульфат калію хлорид	У назвах солей на першому місці ставиться назва катіона в родовому відмінку, а на другому – назва аніона в називному відмінку:	1.Magnii sulfas Kalii chloridum
2.	Перекласти латиною рецепт: Візьми: Левоміцетину стеарату 0,5 Видай такі дози числом 40 у таблетках Познач:	Назви солей пишемо в рецептурному рядку в Gen.	2.Rp: Laevomycetini stearatis 0,5 Da tales doses numero 40 in tabulettis Signa:

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Як утворюються назви солей?
2. Як утворюються назви складних ефірів?
3. До яких відмін належать назви аніонів?

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 25.

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- написати назви хімічних елементів, аніонів в словниковій формі;
- перекласти латиною назви солей;
- перекласти словосполучення і рецепти латинською мовою.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- проаналізувати особливості утворення латинських назв солей;
- вивчити суфікси, які застосовуються в назвах солей;
- згадати граматичні правила щодо пропису лікарських засобів.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиці; схеми.

10.1 Тести за темою № 25, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Найважливіші рецептурні скорочення. Систематизація та узагальнення вивчення змістового розділу 5»

1. Тема практичного заняття № 26: «Найважливіші рецептурні скорочення. Систематизація та узагальнення вивчення змістового розділу 5» – 2 год.

2. Актуальність теми полягає в тому, що дає змогу оволодіти професійною мовою лікаря, у вивченні правил виписування рецептів.

3. Цілі заняття:

3.1. Загальні цілі: ознайомлення з правилами виписування лікарських засобів різних форм; найважливішими рецептурними скороченнями.

3.2. Виховні цілі:

- формування базисних знань з латинської мови для майбутньої професії.

3.3. Конкретні цілі:

знати:

- структуру рецептурного бланку;
- правила оформлення латинської частини рецепта;
- граматику рецептурного рядку;
- додаткові написи в рецептах;
- правила рецептурних скорочень.

3.4. На основі теоретичних знань з теми:

вміти:

- грамотно писати латинську частину рецепта;
- вживати додаткові написи на рецептурному бланку;
- правила скорочень в рецепті.

4. Матеріали доаудиторної самостійної підготовки (міждисциплінарна інтеграція):

№ п/п	Дисципліни	Знати	Вміти
1.	Попередні дисципліни: 1.Українська мова 2.Іноземні мови	Граматичні категорії іменника та прикметника.	Відмінювати іменники та прикметники за всіма відмінками
2.	Наступні дисципліни: 1.Фармакологія	Назви лікарських форм, формулювання з дієсловами та прикметниками, структуру фармацевтичних термінів	Перекладати фармацевтичні терміни
3.	Внутрішньопредмет на інтеграція	Відміни іменника, види фарм. термінів, алгоритм узгодження прикметника з іменником.	Утворювати форми родового та знахідного і орудного відмінків та вживати їх при виписуванні рецепта.

5. Зміст теми:

При виписуванні рецепта лікарі широко використовують скорочення окремих слів і цілих фраз. Їснують певні правила скорочень:

- Не можна скорочувати назви ліків та лікарських рослин;
- Можна скорочувати назви лікарських форм та галунових препаратів, назви органів рослин, рецептурні вирази.
- Скорочення закінчується, як правило, приголосним, якщо декілька приголосних стоять поруч, скорочення закінчується останнім.
- Деякі рецептурні вирази можуть скорочуватися максимально
- Є нестардатні скорочення, які треба запам'ятати: ana – aa, herbae – hb, praecipitati – pcc etc.

6. Матеріали методичного забезпечення заняття:

6.1. Завдання для самоперевірки вихідного рівня знань-умінь :

Вправа 1. *Перекладіть скорочені рецепти українською мовою:*

1. Recipe: Inf. fruct. Anisi 15,0 – 200 ml
D. S.:
2. Recipe: Extr. Frangulae fluid. 25,0
D. S.:
3. Recipe: Tinct. Convallariae
Tinct. Valerianae aa 10,0
Sol. Nitroglycerini 1% 1 ml
Validoli 2 ml
M. D. S.:

Вправа 2. *Перекладіть скорочено рецепти латинською мовою:*

1. Візьми: Сиропу ревеню 300 мл
Видати. Позначити:
2. Візьми: Кислоти ацетилсаліцилової 0,25
Видати такі дози числом 12 у таблетках
Позначити:
3. Візьми: Очищеної сірки 2,0
Гліцерину
Камфорного спирту по 5 мл
Очищеної води 60 мл
Змішай. Видай. Познач:

Еталони відповідей:

Вправа 1.

1. Візьми: Настою плодів анісу 15,0-200мл
Видай. Познач:
2. Візьми: Екстракту крушини рідкого 25,0
Видай. Познач:
3. Візьми: Настоянки конвалії
Настоянки валеріани по 10,0
Розчину нітрогліцерину 1% 1мл
Валідолу 2мл
Змішати. Видати. Позначити:

Вправа 2.

1. Rp.: Sir. Rhei 300 ml

D. S.:
 2.Rp.: Ac. acethylsalicylici 0.25
 D. t. d. № 12 in tab.
 S.:
 3.Rp.: Sulfuris depur. 2.0
 Glycerini
 Spir. camphorati āā 5 ml
 Aq. purif. 60 ml
 M. D. S.:

6.2. Інформацію, необхідну для формування знань-умінь, можна знайти у підручниках:

- основна:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: Навчальний посібник / Л.М. Нетребчук, Т.О. Самойленко, Є.П. Копіца, Толкачова Н.Д. – Одеса : ОНМУ, 2020. – 192 с.
2. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів = Lingua Latina ad usum stomatologiae studentium: підручник / О. М. Беляєва, В. Г. Синиця, Л. Ю. Смольська, М. І. Гуцол; за заг. ред. О. М. Беляєвої. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 496 с.

- додаткова:

1. Латинська мова та основи медичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін.; за ред. Л.Ю. Смольської. – 4-е вид. – К. : ВСВ «Медицина», 2019. – 472 с.

6.3.Орієнтуюча карта щодо самостійної роботи з літературою з теми заняття:

№	Основні завдання	Вказівки	Відповіді
	<p>Перекласти рецепт зі скороченнями:</p> <p>Візьми:Настою коріння алтеї 3,0-100мл Нашатирно-анісових крапель Сиропу простого 20мл Змішай. Видай. Познач:</p>	<p>Звернути увагу на правила скорочення.</p> <p>Вивчити основні рецептурні скорочення.</p>	<p>Rp:Inf.rad.Althaeae 3,0-100 ml Liq.Ammonii anis. Sir.simpl.20ml M.D.S.:</p>

7. Матеріали для самоконтролю якості підготовки.

А. Контрольні питання:

1. Які назви можна скорочувати в рецепті?
2. В якій частини рецепта допускаються максимальні скорочення?
3. Які назви скорочувати не можна?
4. Назвіть правило скорочення слів в рецептах.

Б. Тести для самоконтролю:

- 1) тести з теми № 26.

8.Матеріали для аудиторної самостійної підготовки:

8.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати під час практичного заняття:

- перекласти рецепт скорочено латинською мовою;
- перекласти латинську частину рецепта зі скороченнями українською мовою;
- перекласти скорочені рецептурні формулювання українською.

9. Інструктивні матеріали для оволодіння професійними вміннями, навичками:

9.1. Методика виконання роботи, етапи виконання:

- згадати граматичні правила щодо пропису лікарських засобів;
- вивчити додаткові написи у рецептурному бланку та місце їхнього розтушування;
- пам'ятати, що сигнатура повинна бути написана національною мовою;
- проаналізувати таблицю найважливіших рецептурних скорочень.

10. Матеріали для самоконтролю оволодіння знаннями, вміннями, навичками, передбаченими даною роботою:

- таблиці; схеми.

10.1 Тести за темою № 26, тести ректорського контролю.

11.Тема наступного заняття:

«Залікове заняття»